

Lars Hansen

Sociologiska institutionen
i Göteborg

1959

—

1999

Monograph from the Department of Sociology
Göteborg University
No 72

Omslag: Anna Holmberg Björk

© 1999 Lars Hansen

ISBN 91-972940-2-0
ISSN 1100-3618
ISRN GU-SOC-MO-72-SE

Printed in Sweden
Parajett AB 1999

Innehåll

FÖRORD	5
DE FÖRSTA ÅREN, 1959-1967	7
Inledning	7
Uppmarsch	9
Pionjärerna	17
Undervisning på 60-talet	23
Forskning på 60-talet ..	31
Arbetssociologin	37
Den lilla institutionen	45
OMVÄLVNINGARNAS TID, 1968-1979	49
Bakgrund	49
Grundutbildningen förändras	52
Reformer och ledning	64
Sociologikrisen	68
Forskningen	70
Arbetssociologi	73
Symbolisk interaktionism	82
Könsroller och kvinnoforskning	85
Mot 80-talet	87
I LUGNARE VATTEN, 1980-1999	89
Någonting har hänt	89
Avslutningarnas år	93
Nya professorer och importörer utifrån	96
Den fragmenterade forskningen	100
Undervisningens ned och uppgång	113
Slutord	118

KVANTITETER	119
Inledning	119
Doktorsavhandlingar	120
Forskningsrapporter och monografier	125
Artiklar	128
Sammanfattning	130
Docenter	133
Avhandlingar	134
Forskningsrapporter	138
Monografier	144
Referenser	146

Förord

För många människor innebär att fylla 40 år ett slags mittpunkt i livet, att man har etablerat sig både relations- och yrkesmässigt, att man har gjort en mängd nyttiga erfarenheter som gör att man är väl preparerad för nästa halva av livet. 40-årsgränsen brukar också vara en tid för eftertanke, för en uppsummering av vad som uppnåtts hittills. Detta kan för vissa vara traumatiskt och panikskapande (den så kallade 40-årskrisen), medan det för andra inte innebär några större känslostormar. Man kan dock konstatera att 40-årsgränsen oftast inte passeras utan att uppmärksammas på ett eller annat sätt. Detta gäller inte enbart för människor, utan även för organisationer. För en organisation handlar ett jubileum om ett kollektivt identitetsarbete där medlemmarna tillsammans minns och diskuterar vad som har förevarit. Äldre medlemmar försöker ömsom övertyga de yngre om att det var bättre förr, ömsom att det var sämre (ni anar inte hur bra ni har det i dag, etc.).

Ett vanligt sätt att uppmärksamma en organisations jubileum är att sammanställa en minnesskrift, ett slags betraktelse över de gångna åren som kan vara till glädje både för dem som redan (eller snart) gjort

sitt och för dem som står redo att ta över. En sådan betraktelse är – vill jag betona – inte avsedd att uppfylla historikers eller idéhistorikers krav på noggrannhet i beskrivningen. Inte heller skall den uppfattas som en utvärdering av institutionens verksamhet med syfte att sätta betyg. Nej, det slags minnesskrifter – till vilka denna vill räkna sig – har inga sådana anspråk. Den är i stället ett försök att på ett tämligen anspråkslöst sätt skapa en bild av vad som skett under dessa år. Och förhoppningsvis kan den få oss att stanna upp ett litet slag och reflektera över vad institutionen har varit, vad den är och vad vi vill att den skall bli i framtiden.

Även om denna text är ett resultat av en persons skrivmödor är det ändå på sätt och vis en kollektiv produkt eftersom den bygger så mycket på intervjuer och samtal med personer som varit aktiva vid institutionen. Ett stort tack till er alla! Ett extra tack till Bengt Rundblad och Per Sjöstrand som alltid funnits till hands för att svara på frågor och minnas det som varit, samt Susanne Grandin och Per Månson som korrekturläst manuset.

Lars Hansen

De första åren, 1959-1967

Inledning

Verksamheten vid Sociologiska institutionen startade för fyrtio år sedan, alltså hösten 1959. Som fjärde ort i Sverige – efter Uppsala och Lund 1947 och Stockholm 1954 – fick Göteborg en sociologisk institution med rätt att examinera studenter ända upp till doktorsgraden. Sedan starten har mycket skett. Tusentals studenter har under en eller flera terminer fått ta del av ett sociologiskt sätt att betrakta samhället, fler än åttio doktorander har kunnat sätta på sig doktorshatten, och forskningen har genererat mängder med böcker, artiklar och rapporter inom en uppsjö olika områden. Institutionen har dessutom varit en arbetsplats – med allt vad det innebär – för ett stort antal människor. Medan några har vistats tämligen kort tid vid institutionen har andra tillbringat i stort sett hela sitt yrkesverksamma liv där. Det är således en grannliga uppgift att ur denna mängd händelser och individuella öden vaska fram det som har kännetecknat institutionen.

Det fyrtioåriga skeende som skall beskrivas i det följande har

knappast följt någon enhetlig linjär, exponentiell eller annan enkel utvecklingslinje. Man kan i stället finna ett antal olika 'utvecklingar', och beroende på var man fäster blicken framträder skilda bilder av institutionens historia. Denna mångfasetterade verklighet låter sig därmed inte beskrivas på ett enkelt sätt. Det finns varken någon tidsmässig eller tematisk indelning som framstår som det enda uppenbara valet då historien skall skrivas. Trots dessa svårigheter är framställningen ändå indelad i tre huvuddelar där tiden har fått utgöra den särskiljande faktorn.

Det inledande kapitlet behandlar dels tiden före institutionens etablering, dels åren mellan 1959 och 1967. Tyngdvikten ligger självklart på själva institutionens historia, men vissa händelser i förhistorien är både intressanta och relevanta att ta upp. Kortfattat kan institutionens första år sägas ha varit en tid av etablering och konsolidering av institutionens verksamhet, och det var även en tid av relativt samförstånd och enighet bland sociologer vad gäller sociologins natur, syfte och plats i det vetenskapliga samfundet.

Andra kapitlet behandlar tiden mellan 1968 och 1980 som är den stora förändringens tid inom svensk sociologi. Den började med en enorm expansion som ledde till växtvärk med därmed följande smått kaotiska förhållanden. Enigheten inom sociologin om sociologin och dess roll i samhället bröts och diverse konflikter uppstod. Det är även under denna tid som fyrtio-talisterna skaffar sig den dominerande position de än i dag innehar. Även Göteborg fick sin beskärda del av de konflikter som tog sin näring från en politiserad studentopinion, men situationen blev aldrig lika polariserad som i exempelvis Lund.

Det tredje kapitlet omfattar en något längre tidsperiod än de två tidigare, det vill säga de nästan tjugo senaste åren. Början av denna period utmärks av relativt små studentkullar, en viss självreflektion och ansatser till att stabilisera verksamheten efter de föregående årens turbulens. Under perioden skedde ett generationsskifte på professorspositionerna, och institutionen kom för första gången under sin historia att husera i lokaler byggda för akademisk verksamhet. Under nittio-talet började även studenterna återvända till ämnet i allt större skaror, vilket har inneburit att det har blivit allt svårare att få en plats både på grund- och forskarutbildning.

I ett fjärde fristående kapitel granskas institutionens avhandlingar, forskningsrapporter, monografier samt artiklar i tidskrifterna *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica*. Granskningen är kvantitativ och tar fasta på sådant som de disputerades kön och ålder, hur lång tid det tagit att skriva avhandlingen, vilka områden som har dominerat, med mera. Dessa uppgifter ligger till grund för en del av det som avhandlas i tidigare kapitel, där det dock inte sker någon detaljerad redogörelse i form av siffror och tabeller.

Vid all historieskrivning är det lättare att få en överblick över det som ligger ett antal år bak i tiden. Det näraliggande har inga fasta konturer och det är svårt att peka ut och lyfta fram individer och skeenden som i någon mening betytt ”mer” än andra. För den svenska sociologins del och därmed även Göteborg är det vidare så att vid ingången till 80-talet börjar en period som innebär en försvagning av ämnet i relation till andra ämnen, och huruvida de senaste åren har inneburit en förstärkning eller ytterligare tillbakagång är nästan omöjligt att avgöra. För denna minnesskrifts del betyder detta att 80- och 90-talen kommer att bli något styvmoderligt behandlade i förhållande till 60- och 70-talen. I synnerhet gäller det 90-talet som vi ju fortfarande – om än

knappt – befinner oss i. Det kan därför också vara på sin plats att framhålla att historieskrivning aldrig är något avslutat, och att vad som ryms mellan dessa pärmar inte på något sätt är en definitiv beskrivning.

De som själva varit med om att skapa den historia som beskrivs i det följande kommer förhoppningsvis att känna igen institutionen i beskrivningen, le igenkännande åt vissa episoder och kanske skaka på huvudet åt andra. De som inte har varit så länge på institutionen att de har hunnit göra några avtryck i denna skrift kan i stället glädja sig åt att möjligheten att få lära känna den historia som formats av, men även format deras äldre kollegor.

Uppmarsch

Själva institutionens tillblivelse var långt ifrån början på vetenskapen sociologis historia i Göteborg. Det förekom 'sociologisk verksamhet' många år innan 1959 och några inledande sidor kommer därför att ägnas åt detta. Det är numera tämligen välkänt bland svenska sociologer att Gustaf Fredrik Steffen var den förste i Sverige att inneha en professur i sociologi, tillika i Göteborg. 1903 förordnades han till en nyinrättad professur i nationaleko-

nomi och sociologi vid högskolan i Göteborg, en tjänst som hade möjliggjorts genom en donation av grosshandlare August Röhss. Att det var just Steffen som utsågs till innehavare av den nya professuren var enligt hans levnadstecknare Åke Lilliestam ett konkret resultat av det liberala bildningsideal som låg till grund för tillkomsten av Göteborgs högskola. Steffen hade – efter ekonomiska och naturvetenskapliga studier i Tyskland – doktorerat på en studie av det engelska lönearbetets historia, och så småningom kommit att förena en socialistisk övertygelse med positivistiska tankegångar. Steffen menade att de sociala företeelser som är kopplade till de olika vetenskaperna (juridiska, moraliska, estetiska, ekonomiska etc.) borde granskas i en särskild vetenskap, och att denna vetenskap skulle vara sociologin.

Under sin verksamma tid skrev Steffen böcker både om samhällsförhållanden och om sociologin som vetenskap. Ett exempel på det förre är *Sociala studier. Försök till belysning af nutidens samhällsutveckling* (1905-1908). Den är en beskrivning av samhället uppdelad på sju häften och under fjorton rubriker: "Den modärna samhällsomdaningen", "Staten, samhället och kulturen", "Socialpolitikens förutsättningar" och "Arbetsavtalets frihet" är några

av de samhällsföreteelser han belyser. I *Sociologi. En allmän samhällslära* – som i stor utsträckning är meta-sociologisk – är Steffens ambition att skriva en studiebok för dem som vill gå till botten med det sociala livets frågor. Han definierar sociologins första uppgift som att göra det möjligt för oss att urskilja de sociala företeelserna från alla andra företeelser, och hävdar att det före sociologin inte har funnits någon vetenskap med detta syfte. Steffen vill alltså att sociologin besvarar frågan om det socialas väsen, det vill säga vad som kännetecknar just sociala fenomen. För Steffen är sociologin en grundläggande samhällsvetenskap, och han betecknar vetenskaper som psykologin, filosofin och statsvetenskapen som ”Sociologins jättevvetenskaper”.

Gustaf Steffen upprätthöll sin professur fram till sin död 1929, men eftersom hans efterträdare på den Röhsska professuren (Gustaf Åkerman) var en renodlad nationalekonom bortföll i praktiken sociologin ur professuren och följaktligen även den undervisningsskyldighet i sociologi som varit inskriven i professuren sedan dess tillkomst. Steffens betydelse för sociologins vidare utveckling i Sverige är, om inte obefintlig, i varje fall mycket begränsad. Det fanns inga studenter som förde hans idéer vidare, mycket eftersom

det var nationalekonomin som var examensämnet och sociologin först kom in på trebetygsnivån. De böcker han skrev kom dock att användas i undervisningen i praktisk filosofi (åtminstone i Lund), och fram till dess att självständiga sociologinstitutioner etablerades var det nästan uteslutande inom filosofin ämnet hade en akademisk förankring.

Redan på 20-talet betonade Gustav Jaederholm – professor i filosofi och pedagogik – studier av empiriska samhällsvetenskapliga arbeten, exempelvis Durkheim. Även Malte Jacobsson – som efterträdde Vitalis Norström 1920 på den andra filosofiprofessuren – visade stort intresse för det sociologiska tänkandet, något som dock blev än mer uttalat under hans tid som socialdemokratisk ordförande i stadsfullmäktige (från 1927) och som landshövding för Göteborg och Bohus län (från 1934). Jacobsson var även initiativtagare till grundandet av en Psykologisk-filosofisk förening som bland annat presenterade utländska gästföreläsare. 1920 föreläste exempelvis Ferdinand Tönnies inför 150 åhörare om ”Zweck und Mittel Im sozialen Leben” (Ändamål och medel i det sociala livet), och i början av 30-talet besöktes föreningen av de två framstående logiska empiristerna Rudolf Carnap och Otto

Neurath. Den som lyckades få dessa storheter till Göteborg var Åke Petzäll som 1928 hade disputerat på avhandlingen *Begreppet medfödda idéer i 1600-talets filosofi med särskild hänsyn till John Lockes kritik*. Han introducerade den logiska positivismen i Sverige, och blev så småningom – efter att ha förlorat striden om att få efterträda Jacobsson till Gunnar Aspelin – professor i Lund 1939. Petzäll skulle kunna ha blivit professor i sociologi samtidigt som Torgny Segerstedt blev det i Uppsala. Enligt Segerstedt själv gick nämligen tillsättningen av professuren till så att professorerna i praktisk filosofi i Uppsala och Lund själva fick avgöra om de ville överflyttas till en professur i sociologi eller om de ville bli kvar inom filosofin. I Uppsala valde Segerstedt sociologin medan Petzäll valde att stanna kvar inom sitt gamla ämne.

Gunnar Aspelin efterträdde Jacobsson 1936. Han hade redan under sin tid i Lund hållit föreläsningar på teman som socialpsykologi, sociologiska problem och politisk idéhistoria i sociologisk belysning. Även i Göteborg kom han att undervisa i sociologi, vilket berodde på att undervisningsskyldigheten i sociologi flyttades från nationalekonomin till den praktiska filosofin. Visserligen behandlade Aspelin sociologin först och främst ur idéhistorisk syn-

vinkel, men han genomförde tillsammans med sina studenter faktiskt en empirisk undersökning av ett stenhuggarsamhälle i Bohuslän. Den idéhistoriska läggningen är tydlig i boken *Tankelinjer och trosformer* (1937) där Comte, Spencer, Durkheim, Weber och även marxismen blir tämligen utförligt behandlade. I denna hävdar Aspelin att sociologin visserligen står i tacksamhetskuld till exempelvis Marx och Spencer, men att den nu måste fördjupa sig i noggranna detaljstudier och därmed utveckla sig till en specialvetenskap. Först då detta steg är genomfört kan sociologin hoppas kunna bidra till lösningen av de stora samhällsvetenskapliga problemen.

Aspelin var även en av initiativtagarna till bildandet av en sociologisk förening i Göteborg. Möjligtvis kom idén till detta från Lund där man 1936 – samma år som Aspelin flyttade till Göteborg – hade startat en sådan förening. Det fanns uppenbarligen ett intresse för praktisk samhällsforskning, och föreningen syftade till att tillvarata detta intresse. De sex undertecknarna av inbjudan (se nästa sida) var samtliga personer med betydelsefulla positioner i Göteborgs politiska och akademiska liv, vilket understryker den status sociologin började åtnjuta. De övriga initiativtagarna var Gustaf Åkerman, Curt Weibull (universitetets

Intresset för samhällsforskning är för närvarande i stigande såväl inom vetenskapliga kretsar som bland representanter för olika sidor av det praktiska livet. Det är också otvivelaktigt, att den starkt fortskridande samhällsutvecklingen kräver en djupgående kunskap om de förhållanden, under vilka olika sociala grupper inom vårt samhälle leva. Samhällsforskningen har det oaktat hittills i mångt och mycket varit försummad och eftersatt.

Under senaste tid har från skilda håll igångsatts eller planerats vissa sociologiska undersökningar beträffande levnadsförhållanden inom avgränsade delar av Göteborg (Gamlestaden) och av stadens befolkning (Götaverkens arbetare). Dessa sociologiska forskningar ha visat sig vara i behov av stöd och organisation. Då de enligt vår uppfattning äro väl förtjänta härav, har tanken uppstått att i detta syfte bilda en förening, förslagsvis kallad "Föreningen för samhällsforskning i Göteborg".

Den planerade föreningen skulle ha till uppgift att samla det intresse för samhällsforskning, som finnes i Göteborg och åvägbringa ett samarbete mellan socialforskare av skilda fack samt mellan teoriens och det praktiska samhällsarbetets representanter.

Under hänvisning till ovanstående få vi inbjuda Eder att deltaga i en diskussion i dessa frågor med ett antal intresserade personer, för att närmare utforma linjer för den nämnda föreningens verksamhet och om möjligt konstituera densamma. Sammankomsten hålles på Göteborgs högskola fredagen den 17 april kl. 7 e.m.

Göteborg den 9 april 1942.

Curt Weibull

Gunnar Aspelin

John Elmgren

Ernst Jungen

Uno Åhrén

Gustaf Åkerman

rektor och historieprofessor), John Elmgren (professor i psykologi och pedagogik), Ernst Jungen (socialdemokratisk ordförande för stadsfull-

mäktige och även ledamot av Högskolans styrelse) och, slutligen, Uno Åhrén (arkitekt och stadsplanechef i Göteborg). Tyvärr finns enbart in-

bjudan till ett möte den 17 april 1942 och de stadgar som då beslutades bevarade för eftervärlden. Av stadgarna framgår det att föreningen gavs namnet "Sociologiska föreningen i Göteborg", och att dess uppgift skulle vara att "väcka och vidmakthålla intresset för studiet av sociala förhållanden och att befrämja sociologiska undersökningar av vetenskapligt och praktiskt värde". Vilka som inbjöds till mötet, vilka som kom och hur styrelsen kom att se ut finns det inga uppgifter om. Inte heller vet vi något om föreningens eventuella verksamhet. Det är dock rimligt att anta att man – i likhet med andra samtida akademiska föreningar – främst anordnade föreläsningar.

Vid denna tidpunkt hade en akademisk etablering av sociologiämnet på allvar börjat diskuteras i Sverige. Visserligen hade det, som framgått ovan, tidigare varit möjligt att studera sociologi inom ramen för nationalekonomi och senare praktisk filosofi, men synen på sociologin hade kommit att förändras och man ville därför ge den en mer självständig roll. Från att tidigare ha betraktats som en spekulativ samhällsvetenskap enligt tysk och fransk modell kom det nya synsättet att betona sociologins empiriska karaktär. En statlig utredning tillsattes och 1946 kom den med sitt betänkande.

Utredningen förordade en empirisk, kvantitativ sociologi enligt amerikansk modell, och slog fast att "när man i Sverige talat om behovet av att införa sociologien som en vetenskaplig disciplin, man härmed avsett en empirisk vetenskap med uppgift att utforska de moderna samhällsförhållandena". Av detta skall man dock inte dra slutsatsen att utredningen var direkt teorifientlig, den betonade till och med i ett senare stycke vikten av teoretisk analys, och "vad det gäller att undvika är en spekulativ sociologi, som på grundval av ofullständigt undersökta fakta uppbygger vittgående och lösliga konstruktioner".

Den i utredningen uttalade preferensen för just den amerikanska sociologin hänger samman med den allmänna synen på USA åren efter andra världskriget, ett krig som med all önskvärd tydlighet hade visat vilken nation i världen som framgent skulle komma att dominera. Något man dock inte bör glömma bort i sammanhanget är att den från USA importerade sociologin uppfattades som ett radikalt inslag i svenskt universitetsliv, och att dess ökande betydelse var en källa till förargelse hos representanter för mera traditionella fack.

Bakgrunden till det politiska beslutet att göra sociologin självständig låg i den framväxande insikten

att det var den vetenskapliga potentialen som var avgörande för nationers framgång i både krig och fred. Tage Erlander och hans rådgivare såg framför sig en mycket snabb samhällsomvandling, och därför var det inte enbart naturvetenskap och teknik som var viktiga utan även socialvetenskaplig grundforskning. Även om åren efter kriget karakteriserades av politiska strider – framför allt angående statens kontroll över näringslivet – gällde detta inte den akademiska upprustningen. Både Erlander och högermannen Georg Andréén hade likartade åsikter om universitetens och högskolornas ställning. Denna samstämmighet bidrog sannolikt till att två sociologiska institutioner var igång redan året efter det att utredningen hade lämnat sitt betänkande. Trots den politiska enigheten och den statliga utredningens förslag att varje universitet och högskola skulle ha en sociologiprofessur fick man i Göteborg som bekant vänta längre än tio år.

Denna tioårsperiod var emellertid inte sociologiskt 'död' i Göteborg eftersom det förekom sociologisk undervisning och även en del forskning inom den praktiska filosofin. Inom detta ämne var Sven Wermlund en viktig gestalt vad gäller det sociologiska inslaget. Han var extra ordinarie docent 1949-52 och biträ-

dande lärare 1953-65 och skrev själv om socialpsykologi i böckerna *Samvetets uppkomst: en socialpsykologisk studie* (1949) och *Människan som samhällsvarelse: inledning till socialpsykologin* (1951). Våren 1951 hade institutionen för praktisk filosofi tio studenter med sociologisk inriktning, och under 50-talet kom flera avhandlingar som är att betrakta som rent sociologiska. Två av dessa behandlar ungdomsbrottslighet, *Ungdom och Brott. En undersökning av ungdomsbrottsligheten i Göteborg* av Bertil Hermansson (1956) och *Ungdom och Brott. En attitydundersökning* av Sten Björkenhed (1957). En tredje författades av Vilgot Brunulf och hade titeln *Företagsdemokrati och den mänskliga faktorn i arbetslivet* (1957). Alla tre var licentiatavhandlingar.

Wermlund var också aktiv när den Sociologiska Föreningen nybildades, vilket tyder på att verksamheten legat nere åtminstone några år. Vid detta tillfälle – den 19 februari 1953 – hade ett femtiotal intresserade samlats för att välja styrelse, men också för att lyssna till docent Gösta Carlsson som 1956 skulle bli lundainstitutionens första professor. Temat för hans föredrag var "Gruppen – En sociologisk fiktion eller verklighet?" Vid det konstituerande sammanträdet valdes landshövding Malte Jacobsson till ordförande, docenten i etnografi

1954 inkom till Göteborgs Högskola ett gåvobrev från en anonym givare med följande formulering:

”Till Göteborgs Högskola överlämnar jag härmed tre reverser å tillhoppa nittiotusen (90.000) kronor. Dessa medel skola användas för sociologisk forskning, företrädesvis fältarbeten. Medlen skola för angivet ändamål disponeras av en nämnd, vars ordförande skall vara f. landshövdingen Malte Jacobsson och vars övriga ledamöter skola vara högskolans rektor, den blivande professorn i sociologi vid högskolan eller den som eljest företräder detta ämne vid högskolan, professorn i psykologi vid högskolan samt undertecknad.”

Karl Gustav Izikowitz till vice ordförande (denne blev sedermera professor och chef för etnografiska museet), Wermlund blev sekreterare och nationalekonomen (docent) Tor Fernholm utsågs till kassaförvaltare. Eftersom mötesprotokollen är bevarade är det lätt att följa föreningens verksamhet under åren fram till sociologiska institutionens tillkomst. Föreningen hade tre till fem sammanträden per år, och vid varje tillfälle var en föredragshållare inbjuden. Någon annan verksamhet än anordnandet av dessa föredragsaftnar tycks det inte ha funnits, och medlemsförteckningen ger bilden av en förening bestående till allra största delen av akademiker.

Redan vid föreningens andra sammanträde i september 1953 besöktes man av Torgny T. Segerstedt, då Sveriges ende sociologiprofessor. Därefter följde en rad föredragshål-

lare, och man kan notera att alla de som några år senare skulle utgöra den första generationen svenska sociologiprofessorer gästade föreningen. Förutom Segerstedt och Gösta Carlsson inbjöds Gunnar Boalt – som blev professor i Stockholm 1954 – och Georg Karlsson – professor i Umeå från 1965. Edmund Dahlström – Göteborgs blivande sociologiprofessor – besökte föreningen den 6 december 1954 och talade då över ämnet ”Några organisations sociologiska problem”. Även Bengt G. Rundblad – som skulle komma att tillträda en professur i Göteborg betydligt senare – var inbjuden och föreläste den 7 februari 1955 på temat ”Något om en avfolkad bys problem”.

I december 1958 hölls föreningens sista sammanträde (åtminstone har det inte varit möjligt att hitta fler protokoll). Ett rimligt antagande är

nog att intresset för den sociologiska föreningen minskade i och med tillkomsten av sociologiska institutionen. Någon liten verksamhet tycks dock ha funnits kvar eftersom föreningen faktiskt gjorde några insatser för den nystartade institutionen. Bland annat gav man medel till inköp av böcker (en frukthandlare satade pengar i en fond, ”bananfonden”, till ett bibliotek), och skänkte även en räknemaskin av märket ADDO. Vidare berättar Dahlström att när de sökande till professuren i sociologi kom till Göteborg fick de visa upp sig för föreningen. Malte Jacobsson var även aktiv i att utverka pengar från en fond för sociologisk forskning till forskningsprojekt. Han tillhörde även den ”brokiga skara” som enligt Per Sjöstrand dök upp på den första tidens högre seminarier då det inte fanns några trebetygsstudenter.

Innan vi ger oss i kast med själva institutionens historia skall något kort sägas om de ansträngningar som förekom för att få en sociologisk institution till staden. Både inom och utom universitets väggar förekom olika slag av lobbyverksamhet. Redan 1950 uppvaktade en delegation bestående av Göteborgs stadsfullmäktiges ordförande Ernst Jungen och Professor Ingemar Düring ecklesiastikministern Weijne och överlämnade en skrivelse vari

behovet av en sociologisk institution vid Göteborgs högskola påtalades. Ecklesiastikministern var enligt Düring väldigt förstående och inställd på att Göteborg skulle få en institution inom de närmaste åren, och betonade även att detta inte endast var av lokalt intresse utan också av betydelse för hela landet. Att ecklesiastikministern ställde sig positiv hjälpte uppenbarligen inte, men trots det uteblivna resultatet fortsatte ansträngningarna. I en skrivelse till en ledamot av riksdagens första kammare kan man läsa att styrelsen för Göteborgs högskola i sina petita för budgetåret 1951/52 hade en sociologiprofessur högt på önskelistan. Man åberopade sig bland annat på en framställning från ett hundratal näringslivsrepresentanter som tillsammans med ett antal kulturella och allmänna institutioner hade önskat en professur i sociologi till högskolan. Skrivelsen betonar behovet av sociologin med flera olika argument. Det är inte endast fråga om universitetets organisation utan också om näringslivets uttalade intresse och även att staden – såsom ett handels- och industricentrum samt med sin sociala struktur – erbjuder speciella möjligheter för sociologisk forskning. Det framgår med all önskvärd tydlighet att sociologins studieobjekt är det existerande samhället, att sociologisk

forskning skall ske i syfte att öka förståelsen för detta samhälle och även att förbättra det. Man hävdar att socialvetenskaperna har att se fram emot en utveckling som redan har realiserats i äldre vetenskaper, och att ”den vetenskapliga metoden tillämpad på samhällslivets område skall visa sig vara till utomordentligt gagn för de mänskliga relationernas sanering”.

Jag tror inte dåtidens syn på samhällsvetenskapen som en social ingenjörskonst kan uttryckas mycket bättre och tydligare. Med hjälp av *den* vetenskapliga metoden skall samhällsvetenskaperna sörja för en *sanering* av de mänskliga relationerna. De äldre vetenskaperna (underförstått naturvetenskaperna) sägs ha visat vägen, och människans möjligheter att med hjälp av det ”vetenskapliga synsättet” modifiera de brister som finns i det moderna samhället framställs med en oerhörd optimism. Med tanke på skrivelsens syfte finns det antagligen fog för misstanken att den förbehållslösa hyllningen till den sociologiska vetenskapen till viss del handlar om retorik, men den säger likväl en hel del om den tidens syn på samhällsvetenskapernas förväntade framtida roll.

Även om det alltså fanns starka krafter som arbetade för en sociologisk lärostol i Göteborg från och

med slutet av 40-talet kom det att dröja ända till slutet av nästa decennium innan den så hett eftertraktade institutionen kunde komma igång. Detta behöver dock inte betyda att det någonstans fanns ett starkt motstånd mot sociologins utbredning. En bidragande orsak till att det tog sin tid var helt enkelt att det inte fanns tillräckligt med meriterade kandidater för en snabbare utbyggnad av ämnet. 1959 var det dock dags för Göteborg, och vi vänder nu blicken mot de som kom att vara ansvariga för göteborgsinstitutionens första år.

Pionjärerna

När sociologiprofessuren i Göteborg skulle tillsättas fanns det från början fem sökanden: Edmund Dahlström, Joachim Israel, Agne Lundquist, Åke Bjerstedt och Georg Karlsson, men eftersom Israel, Lundqvist och Bjerstedt återkallade sina ansökningar stod slutstriden mellan Dahlström och Karlsson. De sakkunniga professorer som skulle bedöma kompetensen hos de sökande var Torgny Segerstedt från Uppsala, Gunnar Boalt från Stockholm och Gösta Carlsson från Lund, det vill säga samtliga då verk samma sociologiprofessorer. Dessa

tre var dock inte eniga i sin bedömning av de två professorskandidaterna. Boalt och Carlsson förordade Edmund Dahlström medan Segerstedt satte Georg Karlsson främst. Anledningen till dessa skilda uppfattningar var att Segerstedt mer betonade den teoretiska inriktningen. Han tog fasta på det teoretiskt-begreppsliga intresse som han tyckte genomsyrade hela Karlssons produktion, samtidigt som han ansåg att de teoretiska problemen lyste med sin frånvaro i Dahlströms arbeten. Även om det aldrig skrivs rakt ut är det svårt att inte tänka sig att Segerstedts kritik av Dahlström egentligen var en kritik av den sociologi som kommit att dominera i Sverige under 50-talet. Det vill säga en utredningssociologi där empirin både är medel och mål, något som stod långt ifrån Segerstedts eget sociologiska projekt som byggde på en teori där normer, grupper och språk var centrala fundament. Han berömmar Dahlström för hans grundliga tillvägagångssätt vad gäller planläggning och genomförande av undersökningar, men skriver i nästa mening att de ”lämnar föga kunskaper om sociala sammanhang”. Karlssons skrifter hade däremot rönt mycket internationell uppmärksamhet, vilket innebar att det enligt Segerstedt var ”uppenbart att Karlsson måste sättas före Dahlström”.

Boalt och Carlsson ansåg dock inte detta vara lika uppenbart, utan tog mer fasta på Dahlströms större produktion och erfarenhet av empirisk forskning (enligt Dahlström själv bedömdes det som positivt att han hade sysslat med arbetsvetenskap eftersom sociologin i Göteborg gavs strukturen att den skulle vara praktiskt orienterad). Fakulteten tog fasta på Boalt och Karlssons bedömning, och det blev alltså Edmund Dahlström som gavs förtroendet att som professor leda införandet av sociologin som självständig disciplin vid Göteborgs universitet.

Sin akademiska bana började Dahlström med att ta betyg i historia, statskunskap, geografi, teoretisk och praktisk filosofi samt statistik vid Stockholms högskola. Den vid denna tid obligatoriska licentiatavhandlingen lade han fram 1949 inom ämnet praktisk filosofi, men som framgår av titeln – *Metodologiska studier i amerikansk sociologi, I och II* – handlade det i praktiken om sociologi. Doktorsavhandlingen hette *Trivsel i Söderort* (1951) och var en utvärdering av en nybyggd stadsdel i Hägerstensåsen utanför Stockholm, där Dahlström även bodde under denna tid. Den kan ses som ett tämligen tidstypiskt utslag av den då dominerande tron på den rationella planeringens möjligheter, och det var denna typ av forskning som

förutsattes skapa underlag för politiska beslut kring välfärdssamhällets uppbyggnad. Dahlström växlade dock relativt snabbt bort från det stadsplaneringssociologiska spåret och kom under 50-talet att arbeta med forskningsprojekt inom arbetslivsområdet. Anledningen till denna kursändring var en forskartjänst på Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) 1951. Den här typen av tjänster var under 40- och 50-talen en av mycket få möjligheter att kunna syssla med sociologisk forskning, och SNS var tillsammans med Industriens Utredningsinstitut (IUI) och Personaladministrativa rådet (PA-rådet) viktiga forskningsfinansiärer bredvid det offentliga utredningsväsendet. Dahlströms tid vid SNS resulterade i arbetena *Tjänstemännen, näringslivet och samhället. En attitydundersökning* (1954) och *Information på arbetsplatsen* (1956). Vidare tillbringade han – som de flesta i den generationen – en tid i USA, för hans del 1953-54 som Rockefellerstipendiat.

1957 inledde Dahlströms sin akademiska karriär med att bli docent och lektor vid Stockholms högskolas sociologiska institution. Under denna tid var han redaktör för en av de mest använda läroböckerna någonsin inom svensk sociologi, *Svensk samhällsstruktur i sociologisk betydelse* (först publicerad 1959 och

med en fjärde och sista omarbetad utgåva 1969). Den kan sägas vara karakteristisk för den tidiga svenska sociologin och skrevs med syftet att ge sociologistudenter en orientering i det moderna svenska samhället. De övriga författarna tillhörde i likhet med Dahlström den första generationen som hade valt att bli just sociologer och inte filosofer med sociologi som ett biintresse. Typiskt för svensk sociologi under 50-talet var dels den vikt man lade vid empiriska data, dels betoningen på individer. I inledningen till boken skriver Dahlström att ”sociologins specifika intresse gäller individers beteenden sedda ur synpunkten att de ingår i ett socialt samspel eller interaktion”. De metoder man sedan använde sig av för att utröna individernas beteenden var framför allt kvantitativa. Tabeller och diagram användes med stor flit för att illustrera hur det svenska samhället var organiserat, och data till dessa hade man i huvudsak fått genom ambitiöst upplagda surveyundersökningar. Dahlström medverkade för övrigt också med ett par kapitel i det andra stora sociologiska bokprojektet under 50-talet, *Sociologiska metoder* (1961) som redigerades av hans konkurrent till professuren i Göteborg, Georg Karlsson.

Det var alltså en sociolog med ett flertal olika intresseinriktningar

som kom till Göteborg hösten 1959, ett mångsyssleri som skulle komma att bli än mer accentuerat i Dahlströms produktion under kommande år. Under det första året i Göteborg (läsåret 1959-60) var professuren egentligen inte tillsatt, utan Dahlström hade ett förordnande i väntan på att de sakkunniga skulle komma till beslut (tydligt är långdragna utnämningssprocesser inget nytt påfund inom den akademiska världen). Han utnämndes emellertid till professor 1960 och förblev göteborgsinstitutionen trogen ända fram till pensioneringen 1987. Både med tanke på den långa tid Dahlström var verksam vid institutionen och hans mycket omfattande produktion är det ofrånkomligt att han får en central plats i en beskrivning av institutionen.

Edmund Dahlström var dock inte helt ensam den första tiden. Under det första läsåret hade han hjälp av två tillfälligt anställda assistenter som båda studerade medicin men även hade betyg i sociologi. Detta var en tillfällig lösning, och det var först när Dahlström tillträdde professuren som personal började anställas under mer ordnade villkor. Ganska snart fick de två assistenterna således ge plats för ett antal 'riktiga' sociologer, och flera av dem rekryterades från Stockholm. Detta var på sätt och vis naturligt efter-

som Dahlström kom från Stockholm och därför valde att rekrytera bland dem han kände. Från och med hösten 1961 var personalsituationen följande: Edmund Dahlström var professor, Bengt G. Rundblad och Mia Berner Öste universitetslektorer, Bertil Egerö och Gustaf de Laval assistenter, och Rita Liljeström och Per Sjöstrand amanuenser. Dessa personer var de som under de första åren skulle komma att sätta sin prägel på den göteborgska sociologin.

Bengt G. Rundblad hade varit en av de elever som följde med Segerstedt i Uppsala till det nya sociologiämnet. Hans licentiatavhandling *Forestville. A Study of Rural Social Change* (1951) var någonting så pass ovanligt för den tidens sociologi som en kulturanthropologisk studie av en by i norra Sverige. Rundblads studie var en av två samhällsstudier på temat "anpassningsproblemen i städerna och på landsbygden i samband med urbaniseringsprocessen", på uppdrag av UNESCO. Metoden var den deltagande observatörens, vilket innebar att Rundblad bodde på orten och deltog i vardagslivet långa perioder under åren 1949 och 1950. Sina metodologiska erfarenheter från denna studie beskriver han i ett kapitel, "Direkt observation i fältet", i *Sociologiska metoder*. Tillsammans med Einar Tegen skrev

Rundblad 1951 en rapport med titeln *A Survey of Teaching and Research in Sociology and Social Psychology at Swedish Universities* som är den första egentliga översikten och historiken av svensk sociologi. Även Rundblad tillbringade en tid i USA, för hans del vid Harvard university där han arbetade tillsammans med Talcott Parsons. Under 50-talet var han anställd på IUI där han bedrev industrisociologiskt utredningsarbete, något som bland annat resulterade i ett kapitel, ”Yrkesliv och arbetsmarknad”, i *Svensk samhällsstruktur i sociologisk belysning*. Efter att ha lagt fram sin doktorsavhandling (institutionens första) 1964 fick Rundblad ett universitetslektorat i sociologi på socialhögskolan, men kom tillbaka till sociologiska institutionen som lektor 1967.

Mia Berner Öste kom i likhet med flera av de övriga från Stockholm. Hon var främst intresserad av metodik och socialpsykologi och hade skrivit ett par kapitel (”Intervjumetoder” och ”Redovisning och slutrapport”) i *Sociologiska metoder*. Tillsammans med Gunnar Boalt skrev hon även läroboken *Grupper, medlemmar och ledare* (1956) som är en genomgång av de senaste socialpsykologiska teorierna rörande grupper, men även en instruktion i hur grupper och gruppdynamik bäst kan studeras. Vidare hade hon pu-

blicerat den socialpsykologiska studien *Jag, vi och de andra* (1960). Berner Öste lämnade institutionen 1967 då hon tog över det lektorat på socialhögskolan som Bengt Rundblad haft i tre år.

De övriga nyanställda på institutionen hade vid denna tid inte hunnit göra så mycket väsen av sig. Gustaf de Laval och Per Sjöstrand var goda vänner från Stockholmsinstitutionen där de höll på att färdigställa sina trebetygsuppsatser. de Laval ställde som krav – då han blev tillfrågad av Dahlström om han ville komma till Göteborg – att även Sjöstrand skulle få jobb på göteborgsinstitutionen. Detta uppfylldes också med en halvtidstjänst för Sjöstrand. Rita Liljeström var student i Göteborg och blev därmed den första ’egna produkten’ som anställdes vid institutionen. Procedurerna kring anställning var tämligen informella och det handlade i stor utsträckning om att Dahlström använde sitt kontaktnät för att fylla vakanserna i Göteborg. I professors-tjänsten ingick även viss undervisningsskyldighet på socialhögskolan, ett arrangemang som dock försvann efter några år då socialhögskolan 1964 blev en del av universitetet och därmed fick ett eget universitetslektorat i sociologi. Dessa första år präglades mycket av arbetet att få igång en fungerande verksamhet, i

Till sociologer på Götabergsg. 9

Universitetsadministrationen har riktat en allvarlig kritik mot tillståndet på Götabergsgatan. Man hänvisar till en inspektion som man gjort tillfälligtvis i samband med en vattenskada i somras och även tidigare och senare inspektioner. Man påpekade att personalen utnyttjade lokalerna som bostad och förvaringsplats för personliga prylar. Man hävdade också att en del rum var över alla toleransgränser smutsiga och belamrade med privata föremål och i mycket ostädad skick. Klagomål har också kommit från städerskor på förhållandena.

14/9-67 Prefekten

synnerhet vad gällde undervisningen. Lärarna var visserligen inblandade i forskningsprojekt, men det är först från och med 1964 som detta börjar visa sig i form av presenterade avhandlingar och forskningsrapporter.

Institutionens första hemvist var i en fastighet på Mölndalsvägen 36 där även statsvetare, pedagoger och psykologer huserade. I bottenvåningen fanns en butiklokal där sociologerna inhystes. Från butiksfönstret kunde Dahlström – vilket kan sägas ha varit förträffligt ur sociologisk synvinkel – iaktta langning och andra suspekta aktiviteter som försiggick i en kåkstad som låg på andra sidan vägen. Redan våren 1961 var det dags att flytta institutionen, och denna gång hamnade man i en våning högst upp på Vasagatan 7. När institutionen efterhand

växte tog man över grannvåningen, och 1963 förfogade man över 7 lärarrum, 2 undervisningsrum, 3 elevarbetsrum, 1 arkivarbetarrum samt bibliotek och expedition. När detta så småningom inte längre räckte till fick man tillgång till ett antal rum på Götabergsgatan. Dessa rum fick dock ett något större användningsområde än som var tänkt (se ovan). Lokalerna på Vasagatan hade tidigare använts till bordellverksamhet. Detta visste man från början inte om, men efter att ett tag ha undrat över vilka män det var som smög kring lokalerna så fick man så småningom reda på hur det förhöll sig. Vid denna tid var inte Vasastaden det överklassområde det en gång hade varit, och inte heller det medelklassområde med stora delar av Göteborgs universitet inom sig som det är i dag.

Undervisning på 60-talet

Vid ingången till 60-talet tycks sociologin ha funnit sin plats i det svenska samhället. Ämnet hade blivit allmänt accepterat och det fanns knappast några av de då verksamma sociologerna som såg några järtecken i skyn som förebådade en tid av splittring och oenighet. Framtiden såg nog i allmänhet ljus ut och det snabbt ökande antalet studenter tycktes bekräfta detta. Första terminen, hösten 1959, skrevs 75 studenter in på ettbetygsnivån. Vårterminen 1960 antogs inga nya studenter men 22 stycken fortsatte från ettbetyg till tvåbetyg. Fram till och med vårterminen 1963 varierade antalet nyinskrivna studenter mellan 20 och 95. Hösten 1963 påbörjades en ökning av studentantalet och hösten 1967 sattes ett nytt rekord med 425 studenter på ettbetygsnivån. På två- och trebetygsnivåerna var ökningen proportionell gentemot ettbetyg. Hösten 1963 fanns det 26 tvåbetygare och 19 trebetygare, och hösten 1967 hade deras antal ökat till 114 respektive 52 stycken. Det denna ökning illustrerar är egentligen inget annat än hur den högre utbildningen i Sverige under dessa år expanderade, och sociologin utgör härvidlag inget undantag. Anledningen till expansionen var framför allt statsmaktens satsning på

högre utbildning, men även att efterkrigstidens höga födelsetal mot mitten av 60-talet började ge utslag i studentantalet.

Vilka var då de studenter som attraherades av dåtidens sociologi, och vad i denna sociologi var det som fick dem att söka sig till ämnet? Rita Liljeström – som tillhörde den första kullen studenter – tilltalades av ämnet därför att det gav möjlighet att förena ett intresse för människor med ett intresse för samhällsprocesser. Hon hade tidigare studerat pedagogik och psykologi men tyckte att dessa ämnen var för begränsade och bestämde sig därför för att prova på sociologin. Hon upplevde att sociologin gav intryck av att kunna förklara saker i samhället, och att ämnet även hade en tilltalande radikalism. En liknande historia berättar Ulla Björnberg som började läsa sociologi 1964 efter att tidigare ha läst statsvetenskap. När hon gick till universitet för att höra sig för vad hon skulle läsa då hon var intresserad av förhållandet mellan individen och samhället visste hon inte att det fanns något som hette sociologi, men när hon fick se ämnesbeskrivningen kände hon direkt att det var just detta hon var ute efter. Liljeströms och Björnbergs motiv till varför de valde sociologi är nog giltiga även för många andra studenter, just det att sociologin

förde in studiet av människan och studiet av samhället under samma tak tilltalade antagligen många. Dessutom hade ju sociologin precis fått självständig status i Göteborg, vilket innebar att det fanns en nyfikenhet på ämnet och dess sätt att betrakta samhället.

Sociologin var ju – som framgått tidigare – vid denna tid betraktat som en i huvudsak empirisk och praktisk disciplin med fokus på det moderna västerländska industrisamhället. Det amerikanska inflytandet var stort, vilket visar sig i valet av litteratur för grundkurserna. Förutom de svenska kursböckerna var samtliga utländska böcker av amerikanskt ursprung. I 1961 års studieplan slås det fast att metoden i stor utsträckning är kvantitativ och att ”Den som mer ingående vill studera sociologi tillrådes därför att förvärva akademiskt betyg i statistik”. Att metod och statistik sattes i främsta rummet framgår tydligt när man tittar på timantalet för de olika delkurserna (se motstående sida).

En sådan här studieplan visar naturligtvis inte hur själva undervisningen gick till eller vilka ämnen som diskuterades på seminarierna. Men trots denna uppenbara brist ger ändå planen en viss inblick i vilka kunskaper dåtidens sociologistudent förväntades inhämta. Under de närmast följande åren var innehållet i

de sociologiska grundkurserna nästan oförändrat, viss nyskriven svensk litteratur tillkom men betoningen låg fortfarande på samma områden som tidigare och den amerikanska sociologin fortsatte att dominera.

I början av 60-talet var utgångspunkterna för sociologiundervisningen delvis annorlunda än vad de är i dag. För att inse detta räcker det med att titta på kursinnehållet för ettbetygsnivån (vilken i dag närmast motsvaras av A-kursen) där elementär statistik och sociologisk metod upptar dubbelt så mycket tid som övrig sociologi. Uppenbarligen tillmättes studiet av sociologins klassiker inte samma betydelse då som det gör i dag, men de fanns ändå med på ett hörn. En bok som användes under flera år i undervisningen var *Sociology* av Broom och Selznick (1958). Den är en sexhundra sidig översikt av den sociologiska forskningens resultat och sociologers olika sätt att betrakta samhället. Marx, Weber och Durkheim finns representerade i den, men de får dock inget speciellt utrymme utan hamnar sida vid sida med andra klassiska sociologer som till exempel Simmel, Sorokin, Tönnies och Park. Durkheim är den som bereds mest utrymme och Marx den som får absolut minst. I ett kapitel om politisk sociologi sammanfattas (eller

Studieplan 1961-06-01

Betygsgraden Godkänd (en betygsenhet).

Elementär statistik 40 tim.

Sociologisk metod I 40 tim.

Socialpsykologi 22 tim.

Allmän sociologi och svensk samhällsstruktur 18 tim.

Betygsgraden Med Beröm godkänd (två betygsenheter).

Sociologisk metod II 60 tim.

Allmän sociologi (inklusive socialpsykologi) 30 tim.

Etnografi [timantal ej angivet]

Fördjupade kunskaper inom ett specialområde:

1. Arbetslivets sociologi.
2. Social kontroll och social avvikelse.
3. Samhällsklasser och social rörlighet.
4. Bebyggelsens sociologi.
5. Massmedier och masskommunikation.

Betygsgraden Berömlig (tre betygsenheter).

Sociologisk metod III 60 tim.

Sociologisk teori 30 tim.

Kännedom om aktuella problem och arbetsmetoder inhämtade genom studier av senaste fullständiga årgångarna av *Acta Sociologica* och *American Sociological Review*.

En vetenskaplig uppsats över ämne valt i samråd med examinator.

rättare sagt avfärdas) marxismen på två sidor, och om marxismen står det att den misslyckas med att förstå betydelsen av andra sociala faktorer än ekonomin, exempelvis familj, etnicitet och religion.

I en annan lärobok, *Social Mobility and Class Structure* av Gösta Carlsson, betecknas Marx och Weber som de två klassiska stratifikations-teoretikerna. Men inte heller i denna bok finner man en diskussion eller

analys av de bådas teorier, de nämns på ett fåtal ställen och huvuddelen av boken ägnas åt olika sätt att kategorisera klasser och hur man kan studera och mäta social rörlighet. Det första tecknet på ett intresse för klassikerna i sig återfinns i en kortfattad beskrivning av en kurs i elementär sociologi höstterminen 1961 som leddes av Rita Liljeström. Av denna framgår det att man tog upp Durkheims och Webers teorier till diskussion. Liljeström påpekar att man i huvudsak läste amerikanska teoriböcker och lite mindre av klassikerna, men understryker samtidigt att exempelvis Durkheims teorier hela tiden fanns med i bilden.

Detta säger lite om hur svårt det är att med hjälp av exempelvis en lista över kurslitteratur bestämt säga att detta var vad som lästes eller inte lästes. Lärare och handledare har otvivelaktigt satt sin prägel både på undervisningen och på studenternas intresseinriktningar.

En person som under en tid kom att påverka många inom institutionen var Hans L. Zetterberg, samme Zetterberg som 1966 i en uppmärksamman artikel i *Sociologisk Forskning* hävdar att många av de stora europeiska sociologerna – exempelvis Weber, Pareto, Michels och Durkheim – i Sverige har uppmärksamman betydligt mer av filosofer, ekonomer, jurister och stats-

vetare än av sociologer. Detta skulle till viss del ha sin orsak i att sociologin bröts ur den praktiska filosofin, varför man markerade sin autonomi genom att nedvärdera äldre, mer filosofiska sociologer.

Zetterberg – som hade tillbragt många år i USA, bland annat som professor vid Bureau of Applied Social Research vid Columbiauniversitetet i New York – var knuten till sociologiska institutionen i Göteborg i två omgångar. Första gången som gästprofessor under vårterminen 1963 och andra gången som tillförordnad professor vårterminen 1965.

Under sin första vistelse bildade han en studiegrupp vars syfte var ”att belysa hur vissa äldre framställningar av framträdande sociologer kan tolkas och omskrivas så att de bidrar till utvecklingen av teoretisk sociologi.” Detta var inget nytt intresse för Zetterberg, han hade under 50-talet lett seminarier där studenter och doktorander vid Columbia och Ohio State Universty introducerades i de europeiska klassikerna. De klassiker man tog upp till behandling i Göteborg var Vilfredo Pareto, William James, Pitirim Sorokin, G.H. Mead, H.D. Duncan, Émile Durkheim och Max Weber. I den ursprungliga uppläggnigen av seminarierna var Karl Marx inte representerad, men av en kallelse till

ett sammanträde framgår det att man den 17 april 1963 – under ledning av Zetterberg och Dahlström – samlades för att gå igenom Marx' sociologiska teorier. Som bilaga till kallelsen fanns en stencil författad av Dahlström med titeln "Några av Marx teser och teorier". Denna tiosidiga framställning av Marx' viktigaste teser är ett exempel på att Dahlström, i likhet med Zetterberg, tidigt hade ett intresse av att gå tillbaka till klassikernas texter för att vidga den sociologiska förståelsen. Dahlströms stencil är även exempel på att marxismen som sociologisk teori diskuterades långt innan den blev ett medel för en radikal studentopinion i slutet på 60-talet. Det var alltså inte så att marxismen helt plötsligt dök upp kring 1968, teorierna var kända sedan tidigare, det nya låg mer i att marxismen fick en stor politisk betydelse för radikala element i en ny generation sociologistuderande. Zetterberg hävdar att det var Dahlström och Joachim Israel som introducerade den "tyska" skolan av marxism i Sverige medan den "franska" togs upp av Göran Therborn. Enligt många som var med vid denna tid var intresset väldigt stort för Zetterbergs seminarier, i stort sett alla forskare, lärare och trebetygsstuderande var närvarande. Att han dessutom uppenbarligen var en mycket duktig förelä-

sare och kunde sina klassiker bidrog säkerligen till intresset.

Under Zetterbergs andra sejour vid institutionen fungerade han även som handledare för ett par trebetygsuppsatser. En av dessa var *Städers utveckling mot demokrati. Referat och explikation av Max Webers stadssociologi* av Martha Ullerstam, den första uppsatsen vid institutionen som tog sin utgångspunkt i en av klassikernas teorier. Zetterbergs närvaro och stora intresse för klassikerna bidrog till att vidga studenternas vyer och att få dem att våga sig utanför den empiriska sociologins ramar. Samstämmiga röster från den tiden vittnar om att Zetterberg influerade de allra flesta på institutionen.

Att det var just Zetterberg som till viss del kom att införa studiet av klassikerna vid institutionen kan ha sin förklaring i att han hade fått mycket av sin sociologiska bildning i USA, ett USA där klassikerna genom framför allt Talcott Parsons försorg införlivats i den moderna sociologin. Den kontinentala sociologin flytt till USA under krigsåren innebar att den amerikanska sociologin berikades, i synnerhet av den tyska sociologin. Efter skilsmässan från den praktiska filosofin försvann den europeiska 'spekulativa' sociologin mer eller mindre ur de svenska sociologernas blickfång. Men genom den amerikanska sociologin

började de stora européerna på allvar studeras i Sverige, och ur det perspektivet framstår det som ganska naturligt att just Zetterberg tar med sig klassikerna hem till Sverige.

Vill man titta närmare på vad studenterna under de första åren åstadkom är det lämpligt att studera trebetygsuppsatserna. 1962 kom den första uppsatsen, 1963 den andra och 1964 skrevs två stycken. Därefter började antalet stiga: 1965 presenterades sålunda 8 uppsatser, 1966 färdigställdes 7 och 1967 hela 13 stycken. Den allra första uppsatsen skrevs av Rita Liljeström och hade titeln *Kategorischema innehållsanalys av könsroller*. Innehållsmässigt kan man konstatera att de ämnen som dominerar under perioden är arbetslivet (8 st), familj och könsroller (7 st) och boendet (7 st). Att det är just dessa ämnesområden är knappast en tillfällighet eftersom de sammanfaller med de dominerande forskningsinriktningarna under de första åren.

Mot slutet av perioden (höstterminen 1966) gjordes en undersökning av ettbetygsstuderande vid institutionen. Undersökningens syfte var dels att studera rekryteringen till sociologiämnet vid Göteborgs universitet, dels att studera några av de faktorer som påverkar studieframgången i ämnet. Resultatet av undersökningen presenterades i en trebetygsuppsats av Börje Alström och

Göran Patriksson, *Studieframgång i sociologi. En uppföljningsstudie av 282 sociologistuderande vid Göteborgs universitet* (1969). Vad gäller rekryteringen visade den följande: Den övergripande könsfördelningen var någorlunda jämn, men betydligt fler flickor än pojkar var nybörjare; i stort sett samtliga var ogifta; en mycket liten andel av studenterna kom från socialgrupp III, men en hög andel var storstadsstudenter; cirka 70 procent hade gått icke-humanistiska linjer på gymnasiet där medelbetyget var BA+; endast hälften studerade sociologi på heltid, resten läste antingen ett annat ämne eller arbetade samtidigt; majoriteten röstade borgerligt och så många som en tredjedel betraktade sig som troende. Ett tidstypiskt drag i undersökningen var att man tämligen utförligt redogjorde för studenternas faders utbildning medan man nöjde sig med att konstatera att omkring 70 procent av mödrarna var hemmafruar och resten yrkesverksamma. Vid denna tid ansågs moderns utbildning eller eventuella yrkesverksamhet inte ha något med barnens utbildningsval att skaffa. Författarna illustrerade även studiegången för de i undersökningen ingående studenterna med en liten rimövning (se motstående sida).

Vad gäller sociologistudenternas förmåga att klara studierna kom

Trehundraåtta små sociologer gingo till introduktion
Tjugosex kom aldrig fram till Edmunds institution

Tvåhundraåttio två små sociologer började att läsa sociologi
Tretton tyckte det var tråkigt och att tenta helt lät bli.

Tvåhundra sextionio små sociologer gav ännu ej tappt
Sextiotre tog ettan fram till jul vilket var väldigt rappt.

Nittio små sociologer fortsatte att läsa på en tvåa
Elva klara't på normaltid se'n dom läst så dom var blåa.

Sjuttionio små sociologer knogade så envist och tappert på
Trettionio efter fem terminers slit sin tvåa kunde få.

Arton små sociologer ville helst av allt ta tre betyg
Sex blott på detta kan i boken visa intyg.

Två små sociologer började på att lissa
Hur det skall gå för dem kan man endast gissa.

man fram till att de variabler (rangordnade) som bäst förutsade studieframgång var 1) Om studenterna tidigare avlagt akademiskt betyg, 2) hög prestationsmotivation, 3) höga genomsnittliga studentbetyg i ”vissa ämnen”, och 4) höga genomsnittliga studentbetyg. De faktorer som betydde mest (rangordnade) för att fortsätta studera sociologi efter ett betyg var 1) hög aspirationsnivå (avsåg vid studiernas början ta två eller tre betyg), 2) socialistiska partipreferenser, 3) erfarenhet från tidi-

gare icke beteendevetenskapliga studier, 4) storstadsstudenter, 5) bestämmdheten i valet (tidiga), och 6) de som hade tagit studenten för ett år sedan eller tidigare, räknat från studiestarten i sociologi.

Dessa variabler och faktorer är – med undantag för punkten om socialistiska partipreferenser – som synes tämligen okontroversiella, och en liknade studie genomförd i dag skulle väl knappast ge några radikalt annorlunda resultat. Undersökningen ger bara information om just

Beslut vid konferens den 14 sept. 1961

Varje lärare ansvarar för att undervisningslokal iordningställes efter undervisningens slut. Således skall tavlan vara ren och askkoppar tömda.

Beslut vid konferens den 4 sept. 1962

Elever som slår sönder askkoppar skall åläggas att omedelbart ersätta dessa. Mindre askkoppar med en krona och större askkoppar med tre kronor.

sociologistudenterna, och eftersom det inte finns någon annan grupp att jämföra med är det svårt att säga om resultaten ger en bild av hur studenten i allmänhet ”såg ut” vid mitten av 60-talet eller om de säger något specifikt om just sociologistudenterna.

Att endast sex studenter av de ursprungliga tvåhundraåttiofyra tog tre betyg skall inte betraktas som ett dåligt facit, i stället är det nog så att det låg i ämnets natur att många studenter inte fortsatte. Dels var sociologi – i likhet med många andra ämnen – inget ämne man blev någonting i efter sina studier, dels var sociologin för många studenter ett biintresse, något som studerades parallellt med studier inom ett huvudämne eller någon yrkesverksamhet. Bengt Rundblad skrev i ett PM ner sina intryck från en kurs i teori och undersökningsplanering på trebetygsnivån och noterade där att för alla deltagarna i kursen var socio-

logistudierna ett biintresse, varför det hände att ingen eller ibland endast en student kom till föreläsningarna (vilka var toleranta i åtminstone ett avseende, se ovan).

Det tycks alltså som om det under de första åren fanns vissa svårigheter med att attrahera studenter med en i huvudsak sociologisk inriktning. Dessa svårigheter kan dels förklaras med att ämnet var nytt i Göteborg, dels att det av många studenter betraktades som ett komplement till andra ämnen. Dahlström nämner till exempel att många av studenterna på ettbetyg var blivande medicinare som ville komplettera sina betyg för att få bättre förutsättningar för att komma in på medicinarutbildningen.

Att studier i sociologi kunde påverka studenternas förhållningssätt till olika sociala fenomen hävdas i en trebetygsuppsats av Jan-Erik Synnerman, *Attitydförändring vid sociologistudier* (1967). I denna redogörs för

hur sociologistuderenter efter en termins studier fick en mer tolerant inställning till den sociala kategorin ”straffad”. Man använde sig i undersökningen av en kontrollgrupp matematikstudenter som efter motsvarande tids studier uppvisade ingen eller obetydlig attitydförändring. Med tanke på att man inom sociologin studerar relationer mellan människor och samhällen medan man inom matematiken studerar relationer mellan tal och begrepp är resultaten kanske inte så förvånande. Den grundläggande hypotesen i studien var att sociologistuderenter kunde förväntas få en ökad förståelse för miljöns betydelse vad gäller avvikande beteende, vilket borde visa sig i en ökad tolerans för avvikare. Författarens grundläggande antaganden bekräftades alltså i undersökningen; sociologerna blev tolerantare medan matematikerna ej förändrade sin inställning.

Forskning på 60-talet

Den forskningsverksamhet som fanns på institutionen under åren 1959-1967 var i stor utsträckning dominerad av forskning kring arbete och arbetsmarknad. Därför ges arbetssociologin ett förhållandevis stort utrymme med ett eget avsnitt. Dessutom fungerar arbetssociologin

som en utmärkt bas för en beskrivning av 60-talets samhälleliga utveckling och av den anda som präglade första halvan av detta decennium. Men innan det är dags att titta närmare på just arbetssociologin finns det anledning att göra några nedslag i den övriga forskningsverksamheten vid institutionen.

Som tidigare nämndes dominerades de första årens verksamhet av undervisning och av ansträngningarna att bygga upp institutionen, och det är först kring 1964 som forskningsverksamheten börjar avspeglas i annalerna. Från höstterminen 1963, då de sex första licentianderna och doktoranderna finns registrerade, ökar antalet forskarstuderande stadigt för att höstterminen 1967 vara uppe i sexton stycken. Under perioden presenterades tre avhandlingar, två för doktorsgraden och en licentiatavhandling. 1964 påbörjades vidare utgivningen av institutionens forskningsrapportserie som till dags dato har resulterat i 123 publikationer. Denna serie har varit betydelsefull därför att den har givit institutionens forskare möjlighet att publicera sådant material som inte riktigt har passat för publicering på förlag eller i tidskrifter (se nästa sida).

Den första rapporten skrevs av Edmund Dahlström och har titeln *Funktionalistisk samhällsanalys. En*

Forskningsrapportserien vid Sociologiska institutionen Göteborgs universitet, omfattar rapporter, artiklar och uppsatser, utarbetade av forskare, lärare och elever vid institutionen. Serien står öppen för alla skrifter, som kan ses som informativa och stimulerande för en sociologiskt intresserad läsekrets.

Urval av manuskript för publicering görs av en redaktionskommitté, som avser låta verksamheten återspegla den mångfald av intresseområden som finns representerade på institutionen, och kan stimulera till debatt. Innehållet i varje publikation uttrycker dess författares intresseriktning och värderingar, snarare än institutionens.

kritisk granskning. Denna rapport är det första synliga tecknet på ett intresse för vetenskapsteoretiska aspekter kring den sociologiska forskningen, ett intresse som inom institutionen under åren har hållit i sig. Det mest intressanta med denna första rapport kan sägas vara att Dahlström med den betonar vikten av en öppen diskussion kring värdet av de olika sociologiska verktygen. Det är därför möjligt att dra slutsatsen att det redan under de första åren av institutionens existens fördes ett aktivt samtal om vetenskapsteoretiska frågeställningar, och att detta tillsammans med intresset för klassikerna gjorde att man inom institutionen var väl förberedd när de gamla sociologiska arbetsätten på allvar började diskuteras.

Nästa forskningsrapport, även den från 1964, har titeln *En manual*

för planering av sociologiska undersökningar och skrevs gemensamt av Gustaf de Laval och Per Sjöstrand. Den manual författarna presenterar är direkt utarbetad för en situation där en uppdragsgivare står för problemet och det antas även att en teoretisk utgångspunkt för problemet saknas. I sådana situationer tänktes rapporten kunna fungera som ett slags instruktion för mindre vana forskare. Manualen fick praktisk betydelse på institutionen eftersom den användes i metodundervisningen på ettbetygsnivån. Den är också ett bra exempel på det positivistiska ideal vissa forskare vid den här tiden omfattade. Ett annat tecken på denna inriktnings dåtida betydelse är det seminarium för tillämpning av matematik för samhällsvetare som hölls under ledning av matematikprofessorn Tord

Ganelius under flera år. Det är uppenbart att matematiska kunskaper på ett helt annat sätt än i dag var ett självklart inslag i en dåtida sociologs kunskapsmassa. Edmund Dahlströms *Påverkan, utbyte och makt. En kritisk analys av några modeller och teorier om makt och interaktion* (FR 4, 1965), är också ett resultat av Ganelius seminarier i beslutsteori. Den är även ett tidigt exempel på Dahlströms intresse för hur man teoretiskt kan betrakta maktrelationer. Det är dock inte fråga om makt ur ett större samhällsligt perspektiv, utan ur ett spelteoretiskt mikroperspektiv.

I ett brev daterat 31/3-1966 redogör Dahlström för de forskningsprogram som vid den tiden var aktuella vid institutionen: 1) Rörlighet och anpassning på arbetsmarknaden, Bengt Rundblad, 2) Anpassning och förändring i arbetslivet, Bertil Gardell, 3) Yrkesval och yrkessocialisation, Per Sjöstrand, 4) Giftna kvinnors förvärvsbenägenhet, Gustaf de Laval, och 5) Könroller och socialisation, Rita Liljeström. Samtliga dessa forskningsprogram resulterade så småningom i antingen licentiat- eller doktorsavhandlingar. Man ser tydligt i hur hög grad arbetssociologin dominerade institutionens forskningsverksamhet vid mitten av 60-talet. Av fem forskningsprogram kan fyra kopplas till arbets-

livsområdet, endast Liljeströms intresseområde står utanför.

Något av en milstolpe i skandinavisk kvinnoforskning är boken *Kvinnors liv och arbete* (1962). Den var resultatet av ett svensk-norskt samarbete som syftade till att belysa kvinnors roll i förvärvslivet. Utredargruppen, i vilken Edmund Dahlström ingick, startade sitt arbete 1958 och 1960 kom norr-männen – bland dem sociologen Harriet Holter – in i arbetet. Dahlström skriver i inledningen att *kvinnofrågan* ”avser här kvinnors och mäns ställning och relationer i samhället och den relativa likställdhet och frihet som respektive kön åtnjuter”. Snarare än att säga *kvinnofrågan* borde man enligt Dahlström tala om *könsrollsfrågan* eftersom mannens och kvinnans ställning i samhället står i relation till varandra. Det framgår tydligt att man ville utöka sfären för *kvinnofrågan* till att även gälla männens område, och att man därigenom skulle komma att fokusera sig på könens olika roller i samhället. Dahlström ger i första kapitlet, ”Analys av könsrollsdebatten”, en översikt av hur denna debatt såg ut vid 60-talets början. Han skriver att det finns två könsrollsideologier som dominerar debatten. Dels den moderata, dels den radikala könsrollsideologin. Den moderata ideologin ser kvinnans samhällsfunktion

som bestående av två roller (hemmaliv och yrkesliv) och tänker sig reformer som på olika sätt skall hjälpa kvinnan att under sin livskarriär ha och förena dessa två roller. Den radikala könsrollsideologin däremot framhåller att kvinnans frigörelse är beroende av att kvinnan helt och fullt engagerar sig i förvärvslivet och tar avstånd från hemmafruidealet som försörjningsinstitution. *Kvinnors liv och arbete* kom enligt Dahlström att påverka debatten under hela 60-talet, och även i den 1992 publicerade *Kvinnors och mäns liv och arbete* understryks dess betydelse som en ”startpunkt för skandinavisk kvinnoforskning”.

Rita Liljeström – som påbörjade sina universitetsstudier först vid 29 års ålder efter 10 år som hemmafru – omarbetade tillsammans med Dahlström *Kvinnors liv och arbete* till en version som översattes till engelska; *The Family and Married Women at Work* (1967). Liljeström säger själv att hennes inriktning mot könsroller och socialisation från början var något av en tillfällighet då hennes ursprungliga intressen var global förändring och det utomeuropeiska. Men eftersom det i början på 60-talet fanns bättre försörjningsmöjligheter inom könsrollsforskningen gav hon sig ändå in på området. Så småningom upptäckte hon hur försummat det var, och att ”det var en

vit fläck på den samhälleliga kartan som det blev väldigt spännande att kartlägga”.

Betraktar men forskningen inom institutionen utifrån och ser till mängden av publicerat forskningsmaterial inom skilda forskningsområden tycks det vara uppenbart att arbetssociologin dominerade under de tidiga åren. Men vid en lite närmare granskning ser man att en del av den arbetssociologiska forskningen hade tämligen lite anknytning till institutionen (t.ex. Bertil Gardell och Magnus Hedberg disputerade båda i Göteborg men var egentligen anställda av andra organisationer).

Per Sjöstrand säger att det forskningsområde han upplevde som mest institutionsanknutet var bostadsociologin. Han berättar vidare att bostadsbolagen var väldigt angelägna att få tillgång till sociologisk sakkunskap, så pass angelägna att de till och med ordnade en guddad tur i buss med sociologiska institutionen där man bland annat tittade på tvättstugor. Sjöstrand, Gustaf de Laval, Bertil Egerö och Kerstin Lindskoug gjorde på uppdrag av Riksbyggen 1964 en undersökning av de effekter en totalsanering av ett äldre bostadsområde har på befolkningen. Undersökningen hade tre huvudlinjer: 1) en beskrivning av Masthugget och dess utveckling med

avseende på bebyggelse- och befolkningsstruktur, 2) en redogörelse för Riksbyggens evakueringsorganisation, 3) en belysning av Stigbergs-inneånarnas reaktioner och upplevelser inför evakuering och deras anpassning till en ny bostadsmiljö. Tyngdpunkten lades vid den tredje punkten och genomförandet av denna skedde med hjälp av intervjuer med de boende. De slutsatser gruppen kom fram till är något tvektiga, vilket kan bero på att man ansåg sig ha fått alldeles för kort tid på sig att genomföra undersökningen (10 månader) och därför inte hade tid att fullständigt analysera det insamlade materialet. Att en totalsanering av ett omodernt bostadsområde inte enbart var av godo styrks av att många invånare faktiskt var nöjda med sin omoderna bostad och ogärna ville flytta. Vidare fanns en rädsla för förväntade kostnadsökningar i boendet då många tillhörde låginkomstgrupper och inte såg någon möjlighet att bo kvar i det sanerade området där de ofta hade bott hela sitt liv. Men man konstaterade även att en sanering inte nödvändigtvis måste betyda svåra omställningsproblem för alla hushåll som berördes. Undersökningen gav i det stora hela en tämligen gynnsam bild av hur saneringen hade upplevts av hushållen, vilket till viss del kan förklaras av att Riksbyggen

hade anställt en bostadskonsulent med uppgift att hjälpa de uppsagda hushållen.

En annan bostadssociologisk undersökning var Bertil Egerös *Ny bostad i ytterområden*. Denna undersökning – som var Egerös licentiatavhandling – utfördes på uppdrag av Göteborgs stads bostadsaktiebolag och var en uppföljning av 150 familjer som flyttat till ett nytt bostadsområde i Västra Frölunda. Anledningen till att bostadsbolaget var intresserat av en undersökning var att man ville se hur de inflyttade hyresgästernas anspråk på boendet utvecklades och vad som styrde denna utveckling. Det konstaterades inledningsvis att anspråk på boendet inte är någon fast variabel utan något som förändras över tid. Därför valde man att undersöka attityder hos hyresgästerna både före och efter inflyttningen för att kunna belysa den attitydförändring flyttningen innebar. Undersökningen kom fram till att anspråken till del hörde samman med den tidigare boendemiljön, att motiven till flyttningen påverkade attityden till det nya boendet, och att de som hade flyttat frivilligt snabbare accepterade nya förhållanden än de som hade känt sig tvingade att flytta.

Att det genomfördes ett antal bostadssociologiska studier under denna tid är inte någon tillfällighet

eftersom det så kallade miljonprogrammet då var i full gång och att storstädernas ytterstadsdelar nästan utan undantag producerades eller planerades under denna tid. Det fanns därför ett stort intresse för att studera hur denna nya typ av boende påverkade människor och deras attityder. Det fanns också en idé om att man skulle kunna utjämna skillnaderna mellan olika samhällsskikt genom planering av bostadsområden. Den rumsliga segregationen mellan skikten skulle utplånas och de nya bostadsområdena skulle få en blandad befolkning. Med facit i hand kan man konstatera att 60-talets högt ställda förväntningar på bostadsplaneringens förmåga att utjämna klasskillnader knappast infriades. Om detta har sin grund i bristande planering eller för hög tilltro till möjligheten att planera är svårt att ge ett svar på, men det är ändå intressant att jämföra dåtidens optimistiska syn på samhällsplanering med dagens snarast uppgivna konstateranden att segregationen vad gäller boendet bara tycks öka.

Något som man aldrig riktigt lyckades med under institutionens första år var att utveckla ett internationellt kontaktnät. Någon regelbunden utväxling med utländska institutioner kom aldrig igång, och det stannade oftast vid enskilda forskares personliga nätverk. Det är

möjligt att ge flera förklaringar till göteborgsinstitutionens brist på internationella kontakter. För det första fanns inte samma utbildningsmässiga behov av studier utomlands för den generation som började forska under 60-talet som för den tidigare generationen. Detta berodde på att det vid 60-talets början fanns full sociologisk kompetens bland lärare och handledare då de flesta av dessa hade varit över i USA och där tagit del av de senaste forskningsrönen. För det andra hade den demografiska bilden av universitetskarriären förändrats, man gifte sig och bildade familj tidigare än de äldre akademikerna. Bengt Rundblad påpekar att akademiker i hans generation oftast inte gifte sig förrän de var i trettioårsåldern. Detta ingick i det man fick offra för den akademiska graden men innebar samtidigt att man fick tid för ”gesällvandringar”. Per Sjöstrand berättar å sin sida att för hans generation försvann de rörliga åren just beroende på att man befann sig i en fas med familjebildning och liknande. För det tredje, slutligen, innebar studenttillströmningen att alla lärarresurser blev uppknutna med undervisning och handledning, arbetssituationen tillät helt enkelt inte några längre utflykter.

I början satsade man en del på att få internationella gästföreläsare

till institutionen. Några av de gästföreläsare som besökte institutionen under dessa år var Professor David Singer, Professor Dorothy Thomas, Professor Clyde H. Coombs, Professor Clyde Michels och André Gorz. Anledningen till att detta med tiden minskade berodde enligt Rundblad till stor del på studenternas bristande intresse för föreläsningarna, vilket han belyser genom att berätta om en pinsam episod då en berömd engelsk organisationsforskare skulle föreläsa. Visserligen hade man valt en synnerligen olämplig tidpunkt, fredag klockan nitton, men att de enda åhörare som dök upp var Rundblad och Dahlström var naturligtvis både pinsamt och deprimerande. Givetvis fick det även som konsekvens att man ifrågasatte nyttan av att lägga pengar på resor och arvode till föreläsare som ingen var intresserad av att lyssna på.

Även om de internationella kontakterna kan sägas ha varit få under perioden var institutionen inte helt främmande för att söka sig utåt. Ett exempel på detta är en resa till Sovjetunionen 1963 som ordnades genom Förbundet för främjande av kulturella och ekonomiska förbindelser mellan Sverige och Sovjetunionen. Man besökte både Moskva och Leningrad och kontakter togs med sovjetiska sociologer. Mellan

hösten 1963 och hösten 1966 hölls ett tvärvetenskapligt seminarium om Sovjetunionen på institutionen. Vid seminarierna deltog, förutom sociologer, företrädare för ämnena ekonomisk historia, nationalekonomi och statsvetenskap. Huruvida dessa seminarier var ett resultat av studieresan till Sovjet framgår inte, men det fanns – åtminstone från Dahlströms sida – ett starkt intresse för öststaterna och marxismen.

Arbets sociologin

I och med att Edmund Dahlström redan innan han kom till Göteborg hade arbetat med arbets sociologi var det naturligt att den verksamheten fortsatte och utvecklades. Det intressanta med ämnets utveckling i Göteborg var att både Dahlström och Rundblad hade samma inriktning. Rundblad lite mer mot arbetsmarknadsförhållanden och Dahlström – som hade skrivit om företagsnämnder – lite mer organisationsinriktning. Dahlström satsade kraftigt på att bygga upp en arbets sociologisk forskning, och det var delvis därför Rundblad kom till institutionen. Vidare lyckades Dahlström attrahera flera andra forskare inom det arbets sociologiska området till att förlägga sina avhandlingsprojekt i Göteborg, exempelvis

Magnus Hedberg och Bertil Gardell. Det var således långt ifrån en slump att göteborgsinstitutionen fick sin arbetssociologiska profil. Snarare var det resultatet av en medveten strategi i syfte att profilera institutionens verksamhet.

Enligt Lars Gunnarsson som granskat den svenska arbetssociologin är det framför allt tre omständigheter som är betydelsefulla för framväxten av denna: 1) förändringarna av arbetsprocesser i produktionen, 2) etableringen av sociologin på universiteten, och 3) bildandet av privata institut för forskning och opinionsbildning. De nya arbetsprocesserna betraktades på olika sätt beroende på varifrån betraktaren kom. Arbetsgivarna var naturligtvis intresserade av en så effektiv produktion som möjligt, medan arbetstagarna och deras representanter mer betonade arbetarnas situation i den allt mer automatiserade industriprocessen. Det rådde dock tämligen stor samstämmighet mellan arbetsgivare och arbetstagare i synen på hur man skulle råda bot på trivselproblematiken. Först och främst skulle man ta reda på orsakerna till missnöjet och därefter skulle åtgärder sättas in som tänktes öka trivseln. Vinsterna av detta borde ju då tillfalla båda parter, arbetarna skulle få en bättre arbetsmiljö och arbetsgivarna skulle få en bättre

motiverad och mer stabil arbetsstyrka. Detta sätt att betrakta arbetsplatserna låg helt i linje med den dåtida synen på det övriga samhället som något stabilt, i huvudsak gott och möjligt att förbättra med vetenskapliga metoder. Det fanns egentligen inte mycket av konfliktperspektiv, Sverige betraktades som ett samhälle utan djupare liggande konflikter. Problem låg mera på det individuella planet, det var vissa individer som vantrivdes på vissa arbetsplatser och därför gällde det ”bara” att förändra förutsättningarna för att individen skulle komma att uppnå tillfredsställelse. Över huvud taget var tendensen under de här åren att betrakta samhället som bestående av ett antal mer eller mindre tillfredsställda individer, och det blev därför också naturligt att utgå från individernas situation när det gällde att skapa det goda samhället.

Det svenska samhället genomgick från början av 30-talet till slutet av 50-talet en oerhörd omvandling vad gällde befolkningens sysselsättning. Antalet sysselsatta inom jordbruket minskade stadigt medan antalet industriarbetande och anställda inom olika serviceyrken ökade. Dessutom skedde en ökning av andelen sysselsatta inom större företag. Även inom industriföretagen förändrades mycket under den här perioden, vilket yttrade sig i till-

komsten av nya yrkesgrupper beroende på en ökad arbetsdelning. De rationaliseringar som gjordes innebar i många fall att maskiner tog över människors arbeten och i flera yrken blev övervakning av automatiserade processer den huvudsakliga arbetsuppgiften. Att företagen blev större innebar även att organisationsformerna inom företagen ändrades, det behövdes allt fler beslutsfattare på allt fler nivåer för att få den stora organisationen att fungera någorlunda friktionsfritt. I och med alla dessa genomgripande förändringar av arbetslivet uppstod naturligtvis en mängd problem, och för att kunna lösa dessa krävdes först och främst att man på något sätt kunde redogöra för möjliga orsaker till problemen. Och det är här den sociologiska forskningen kommer in i bilden.

Något man bör komma ihåg är att det vid den här tiden inte fanns några stora fonder som finansierade forskningen. Det var först i slutet på 60-talet och i början på 70-talet som pengar från exempelvis Riksbankens Jubileumsfond och Arbetsmiljöfonden började ges till forskning. Därför var det tidigare närmast en livsnödvändighet för den arbets-sociologiska forskningen att man kunde samarbeta med institut som IUI, SNS och PA-rådet eftersom många av projekten var tämligen

kostsamma. Av detta bör man dock inte automatiskt dra slutsatsen att sociologerna gick i arbetsgivarnas ledband (en kritik som förekom i vissa översikter av svensk sociologi i början på 70-talet). Vad det handlade om var ett samarbete där forskare gavs tillträde till industrier och ekonomiska förutsättningar för att studera företeelser inom arbetslivet. Givetvis var det arbetsgivarsidans förhoppning att resultaten av undersökningarna i förlängningen skulle resultera i ökad produktivitet, att tro något annat vore naivt. Men anledningen till att samarbetet över huvud taget kom till stånd står att finna i den av alla omfattade synen på sociologin som en vetenskap med möjlighet att belysa missförhållanden och att föreslå åtgärder att rätta till dem. Att ett sådant betraktelsesätt av vissa senare sociologer avfärdats som djupt okritiskt kan förklaras med att dagens svenska samhälle ser helt annorlunda ut än 50- och 60-talens samhälle.

Det är viktigt att betrakta dåtidens arbetssociologi med utgångspunkt från vilka syften den då fyllde, vilka finansieringsmöjligheter som stod till buds och vilken typ av samhälle den var en del av. Arbets-sociologin var först och främst ett sätt att försöka angripa de problem som uppstod inom arbetslivet i ett samhälle som på kort tid genomgått

stora förändringar. Och tittar man närmare på de projekt som genomfördes under 50-talet och första hälften av 60-talet står det tämligen klart att de problem man då såg i första hand var relaterade till individerna. Man studerade inte företagen i ett större samhälleligt sammanhang med hänsyn till maktrelationer och dylikt. Den bakomliggande frågan var hela tiden hur man skulle få de anställda att producera bra samtidigt som de skulle trivas bra. Grundläggande strukturer på makronivå diskuterades inte eftersom de inte ansågs ha någon direkt inverkan på vad som försiggick inom ett företag.

Det fanns till en början ett relativt stort intresse för arbetssociologi hos flera forskare vid olika institutioner. Men först i och med göteborgsinstitutionens tillkomst fick arbetssociologin en mer fast förankring. Ett flertal sociologer engagerade sig i relativt omfattande projekt kring problem i företaget och dess omvärld. Ett dokument som säger en del om inriktningen vid göteborgsinstitutionen är den tidigare nämnda boken *Svensk samhällsstruktur i sociologisk belysning*. I denna är två kapitel avsatta för arbetslivet: kapitel 4. ”Yrkesliv och arbetsmarknad” av Bengt Rundblad och kapitel 5. ”Förhållandena på arbetsplatsen” av Edmund Dahlström. Redan före 1959 hade Dahlström och

Rundblad således ”mutat in” arbets-sociologiska frågor som sina specialiteter.

Dahlström hade, som tidigare nämnts, under 50-talet arbetat med arbetssociologi för SNS räkning. När han sedan tillträdde professuren i Göteborg låg det i hans intresse att utveckla den arbetssociologiska forskningsverksamheten och därför byggdes en arbetssociologisk forskargrupp upp. Rundblad hade under sin tid vid IUI börjat intressera sig för frågor kring arbetskraftens rörlighet, ett tema som skulle komma att bli ämnet för hans doktorsavhandling.

Man kan alltså konstatera att det redan tidigt stod klart – genom både Dahlströms och Rundblads inriktningar – att institutionen i stor utsträckning skulle komma att syssla med arbetssociologi. För att i någon mån belysa det arbete som utfördes inom området under denna tidiga period av institutionens historia har tre arbeten valts ut som exempel: *Arbetskraften rörlighet* av Bengt G. Rundblad (1964), *The Process of Labor Turnover* av Magnus Hedberg (1967) och *Teknisk förändring och arbetsanpassning* av Edmund Dahlström, Bertil Gardell, Bengt G. Rundblad, Bo Wingårdh och Jan Hallin (1966). De två första är doktorsavhandlingar medan den tredje har formen av en gemensam rapport. Vidare var de

två avhandlingsprojekten finansierade av IUI (*Arbetskraftens rörlighet*) och PA-rådet (*The Process of Labor Turnover*) medan *Teknisk förändring och arbetsanpassning* finansierades av LO och Statens råd för samhällsforskning.

Rundblads avhandling handlar som titeln anger om arbetskraftens rörlighet. Bakgrunden till undersökningen var den bristande balans med arbetslöshet inom vissa områden och arbetskraftsbrist inom andra som uppstod i samband med snabba omvandlingsprocesser och arbetsmarknadens tröghetsmoment. I avhandlingen talas det väldigt självklart om behovet av rörlighet och av fortsatt teknisk omvandling som förutsättningar för fortsatt ekonomiskt framåtskridande. Det finns en tydlig optimism och framtidstro, och även en tro på att ett teknologiskt framåtskridande även kommer att ge individerna möjligheter till utveckling och tillfredsställelse. Betoningen ligger i hög grad på aktiva åtgärder från statsmakterna och företagen, och även på behovet av statistik för att kunna utforma en rationell arbetsmarknadspolitik. Den inställning som här kommer till tals är att det låg i allas intresse – statens, företagens och individernas – att arbetskraften på ett rationellt sätt kunde styras till de sektorer av näringslivet som bäst kunde främja

landets utveckling. Detta är en uppfattning som tycks ha genomstrukturerat det svenska samhället vid 60-talets början, vilket är fullt förståeligt med tanke på efterkrigstidens industriella expansion och det ökade välstånd som tycktes vara en naturlig följd av de svenska företagens framgångar och av den samförståndspolitik som präglade tiden.

Rundblads studie hängde samman med den då pågående debatten om lönepolitiken som dominerades av två olika uppfattningar. Den ena var LO-ekonomernas som förespråkade en solidarisk lönepolitik med lika lön för lika arbete, vilket skulle leda till att olönsamma företag snabbt slogs ut och att den då överblivna arbetskraften med arbetsmarknadsstyrelsens hjälp skulle överföras till livskraftiga företag. Den andra uppfattningen var mer marknadsinriktad och förespråkade att konjunkturen skulle tillåtas bestämma löneläget och därigenom styra över arbetskraften till de företag som var mest lönsamma och som därför kunde ge sina anställda högre lön.

Själva undersökningen består av en empirisk studie av rörligheten på en lokal arbetsmarknad, i detta fall Norrköping. Materialet insamlades med hjälp av intervjuer med arbetstagare för att ”kunna komma åt de subjektiva motiven till arbetsbytena

samt få ett grepp om de använda flyttningsvägarna.” Resultaten av studien tillfredsställde för ovanlighetens skull alla parter i debatten. Arbetsgivarna var belåtna för att resultaten visade att lönen påverkade flyttningsbenägenheten, och LO-sidan var belåten för att löneskillnaden måste vara så pass stor att den inte var förenlig med vad som vid den tiden kunde anses som rimligt på den svenska arbetsmarknaden. Studien kom att få inflytande på bland annat den nationalekonomiska teoriutvecklingen vad gällde sökbeteendet på arbetsmarknaden. Vidare framstår den som ett exempel på hur forskare inom det arbets-sociologiska fältet under början av 60-talet tog sig an den tidens problemställningar, och med hjälp av omfattande empiriska undersökningar försökte ge en vetenskaplig grundval för statsmakterna och arbetsmarknadens parter att utforma arbetsmarknadspolitiken efter.

Går man över till Magnus Hedbergs avhandling *The Process of Labor Turnover* – som även den berör rörlighetsprocesser på arbetsmarknaden – finner man att den på flera punkter skiljer sig från Rundblads sätt att angripa ämnet. För det första baseras Hedbergs avhandling inte på en egen empirisk undersökning utan på ett redan befintligt statistiskt material som tillhandahållits

av företag, arbetsmarknadens intresseorganisationer, statliga departement och andra centrala källor. För det andra berör avhandlingen endast rörligheten inom en fabrik, till skillnad från Rundblads studie som behandlade arbetsmarknaden inom en hel stad. Slutligen betraktas rörligheten inom fabriken från företagets synvinkel, medan Rundblads undersökning utgick från individens motivation till att byta arbete. Kort sagt handlade Hedbergs arbete alltså om de processer som styr personalomsättningen vid ett enskilt företag.

Några av Hedbergs resultat var att personalomsättningen var högst under den första anställningstiden, detta relativt oberoende av ålder. Först efter 12 till 18 månaders anställning minskade benägenheten att sluta. Vidare konstaterade han att konjunkturläget var av avgörande betydelse för variationer i personalomsättningen. Slutligen diskuterar han individuella motiv till att byta anställning och olika sätt att betrakta och beskriva arbetsbytesprocesser. Och i samband med detta föreslår han även att man kan vända på problemet och studera ”motivation på jobbet” i stället för ”anledningar att sluta”.

Arbetet *Teknisk förändring och arbetsanpassning* tillkom genom att Edmund Dahlström 1965 tillfrågades av LO om institutionen kunde

medverka i en arbetsgrupp vars uppgift var att belysa den tekniska utvecklingen och dess konsekvenser för LO-medlemmarna. Det material gruppen åstadkom skulle sedan presenteras på LO-kongressen 1966. Anledningen till att LO vände sig till Dahlström och göteborgsinstitutionen var att man inom de egna leden saknade experter på det sociologiska området (något man hade vad gällde tekniska och ekonomiska frågor). Vidare hade den fackliga rörelsen tidigare varit mer intresserad av fördelningen av produktionsresultat än av hur själva arbetsprocessen påverkade arbetarna, vilket innebar att den solidariska lönepolitiken sattes i främsta rummet. I mitten på 60-talet började dock en förändrad inställning skönjas då det stod klart att rationalisering, mekanisering och automatisering inte enbart hade varit av godo för arbetarna.

Rapporten består av en genomgång av forskning om teknisk förändring och en diskussion av olika teorier om anpassning i arbetet, aspekter på teknisk förändring och arbetets tekniska utformning. Dessutom går författarna in på den företagsdemokratiska problematiken. De driver tesen att information och samarbete är en förutsättning för att den tekniska förändringens effekter skall vara positiva både för

de anställda och för arbetsorganisationen. De drar slutsatsen att ”ökat utrymme för företagsdemokrati måste skapas”. Enligt gruppen är det alltså inte möjligt att koppla arbetstillfredsställelse och graden av arbetsanpassning endast till en pågående teknisk förändring. För att rätt förstå hur individer reagerar inför förändringar måste den totala miljön tas i beaktande, och det är därför viktigt att diskutera nya organisationsformer eftersom en ny miljö kanske kräver ett nytt sätt att organisera arbetet. Vad man framför allt pläderade för var att ”det var nödvändigt att den industriella miljön förändrades så att individen kunde ta mer aktiv del i denna och få möjlighet att påverka dess utformning.”

Av vad som sagts ovan bör det framgå att den arbetssociologiska forskningen var en tyngdpunkt i institutionens forskningsverksamhet under de första åren. Man medverkade i flera stora projekt och institutionens två första doktorsavhandlingar var båda inom det arbetssociologiska området. Dessutom innebar samarbetet med både privata institut i näringslivets tjänst och fackliga organisationer att institutionens produkter kom att användas av arbetsmarknadens parter i den pågående debatten kring arbetsmarknadens och industriarbetets framtida

utformning. Det bör även stå klart att man arbetade på flera olika sätt och med olika metoder, dels med egna empiriska undersökningar, dels med statistisk bearbetning av befintliga data och dels med teoribildning och utvärdering av tidigare forskning inom området. Vidare är den arbetssociologiska forskningen i Göteborg ett illustrativt exempel på hur sociologer arbetade inom och deltog i en utvecklingsprocess inom en viktig samhällssektor.

Man skall dock akta sig för att ta ovanstående som intäkt för att sociologer hade någon självklar plats inom näringslivet i Sverige. I realiteten var förhållandet snarast det omvända, vilket en postenkät som 1963 utsändes till 229 industriföretag vittnar om. I denna enkät fick företagen redogöra för sin inställning till behovet av sociologiskt utbildad personal, och man konstaterade i rapporten att "sociologin och dess utövare [tycks] vara ett föga känt fenomen i företagsvärlden." I den mån företagen hade kännedom om sociologin kunde man dock avläsa en positiv inställning till densamma. Undersökningen är intressant av den anledningen att den på ett tydligt sätt pekar på avståndet mellan näringslivet och den akademiska världen. Det kan därför vara på sin plats att betona att utvecklingen inom näringslivet under 60-

talet till största delen pågick utan inblandning av eller inflytande från sociologer, trots att det gjordes en hel del undersökningar inom det arbetssociologiska området. Den fråga som naturligt inställer sig är i vilken grad sociologin har lyckats föra ut sina forskningsresultat till de grupper eller sektorer som blivit undersökta.

Dahlström påpekar att den tidiga svenska arbetslivsforskningen kom att styras av effektivitetssträvanden. Det gällde alltså att med hjälp av forskning effektivisera produktionen och även utnyttjandet av den samlade arbetskraften. Det fanns en övertygelse både bland politiker och forskare att staten med rätt styrmedel till sitt förfogande kunde realisera det goda samhället, den enskilde medborgarens aktivitet inskränktes till valdeltagande. Staten betraktades i allmänhet som en instans som kunde gå in och detaljreglera samhällets funktioner, och att denna detaljreglering inte nödvändigtvis behövde vara till nytta och glädje för alla som berördes var något som knappast beaktades.

Fram mot mitten av 60-talet började bilden dock förändras och effektivitetssträvandena var inte längre allenarådande. Arbetsmiljön började utsättas för allt större kritik och krav på medinflytande restes allt oftare. Ursprunget till kritiken står

till stor del att finna i förändringar i levnadsförhållanden utanför arbetsplatsen; den sociala tryggheten och levnadsstandarden hade ökat, allt fler människor genomgick allt längre utbildningar och samhället hade i många avseenden demokratiserats. Allt detta ledde till att anspråken ökade även vad gällde förhållanden inom arbetslivet, vilket innebar att forskningen i allt högre grad kom att inriktas på organisationsformer, fysisk miljö och medbestämmande (ett exempel på detta är *Teknisk förändring och arbetsanpassning*). Sålunda är arbetslivet och studiet av det samma blott en aspekt av en samhällelig förändringsprocess, en aspekt bland många andra som speglar hur vårt samhälle genomgår en ständigt pågående omvandling.

Den lilla institutionen

Enligt många av de aktiva på 60-talet kännetecknades institutionen av en tämligen informell och familjär stämning, vilket kanske inte är så märkligt med tanke på hur få anställda man var på den tiden. Men det hade också stor betydelse att alla som anställdes under de första åren kom utifrån. Det var något av nybyggarkänsla hos dem som kom utifrån till Göteborg för att dra igång

den nya institutionen. Detta innebar att kollegorna var mer än arbetskamrater, de utgjorde även i stor utsträckning varandras bekantskapskrets. Dessutom var många relativt unga och hade ännu inte bildat familj, vilket blev en bidragande orsak till att arbete och fritid i stor utsträckning flöt samman. Kanske var det just kombinationen av utanförskap, nybygggaranda och ungdom som skapade den informella, intima och familjära stämningen. Under de första åren var det vanligt förekommande att man träffades hos Dahlström på helgen, tog långa promenader och ibland även övernattade. Även det att institutionen hade sina lokaler i gamla lägenheter, och att föreläsningarna därför inte hölls i vanliga föreläsningssalar utan i en mer hemlik miljö, kan ha bidragit till den familjära känslan. Trots den öppna stil som kännetecknade institutionen fanns det dock en obestridlig hierarki där de som var äldst i gården också var de som i slutändan bestämde. Detta förtar dock inte uppfattningen att det rådde en lättsam anarkistisk stil relativt länge.

Den lilla institutionen kännetecknades även av oklara gränsdragningar. Lärare, forskare, grund- och forskarstuderande var inte lika distinkta kategorier som de är i dag. I själva nybygggarandan fanns också en upplevelse av likhet, vilket nog

Beslut vid konferens den 26 sept. 1963

Ölkassa skall upprättas vilket innebär att alla intresserade satsar var sin tia som grundplåt. Ölet uppställs i lunchrummet där var och en prickar av sig på en lista då han tager sig en öl. För gäster och andra tages ett pris om 50 öre per flaska.

förstärktes av att de flesta var inblandade i det mesta som försiggick. Som exempel på detta kan man ta Göteborgs sociologförening som bildades i samband med att Sveriges sociologförbund startades 1961. Denna förening hade formellt inget med den tidigare föreningen från 50-talet att göra, utan var i stort sett helt och hållet knuten till den akademiska sociologin. Medlemmar var nästan uteslutande de som arbetade och studerade vid institutionen. Föreningens första verksamhetsår var 1962 och den då nyvalda styrelsen hade följande sammansättning: Bengt Rundblad var ordförande, Edmund Dahlström vice ordförande, Rita Liljeström var sekreterare och Bertil Egerö skattmästare. Under de första åren var föreningens styrelse i stort sett densamma som de tongivande på institutionen, vilket väl understryker karaktären av en tämligen liten väl sammanhållen krets som då utgjorde göteborgs-sociologin. 1963 hade föreningen 56 medlemmar varav 10 var så kallade A-medlemmar, vilka var de perso-

ner som hade minst tre betyg i sociologi (denna uppdelning togs bort 1971 efter en livlig debatt inom förbundet och ett extra årsmöte). 1966 hade medlemsantalet ökat till 119, men det var enbart 15 A-medlemmar. Föreningen hade från början – i likhet med Sveriges sociologförbund – något större ambitioner än vad man har i dag. I föreningens första stadgar slogs det fast att föreningen har till uppgift ”att vid sammankomster, föredrag, diskussioner eller i övriga sammanhang behandla fackliga och andra frågor av gemensamt intresse för sociologer och blivande sociologer”. Det fanns alltså en uttalad ambition att förbundet och dess lokalföreningar skulle utvecklas till en facklig organisation, något som dock aldrig blev en realitet.

Sociologföreningens verksamhet under de första åren bestod i huvudsak av ett slags informella seminarier, varav en del försiggick på kvällstid då det också serverades öl och smörgås. Då Rolling Stones besökte Göteborg 1965 tog fören-

Dir. Simon Brehm

I ämnet sociologi ingår bl.a. att studera massbeteende. Det är i Sverige relativt sällan vi har möjlighet till att göra observationer i fältet och speciellt förberedda sådana. Vi ser nu en möjlighet att kunna göra en sådan studie – av mycket explorativ karaktär – när ”Rolling Stones” kommer till Göteborg. Den preliminära uppläggningsen går ut på att tre à fyra observatörer (diskret) vandrar runt bland publiken – studerar publikreaktioner och registrerar med bandspelare den ljudmässiga stämningen.

Observatörerna skall senare vid ett seminarium redogöra för de intryck de fått samt försöka ge en sociologisk karakteristik av publikens beteende.

För att kunna utföra ovan skisserade studie behöver vi alltså tillstånd för tre à fyra observatörer att närvara vid Rolling Stones’ framträdande. Vi är tacksamma om vi kan få ett svar snarast, och om svaret är positivt även någon form av ”passersedlar” för observatörerna.

Studien kommer att utföras i Göteborgs Sociologförenings regi.

Göteborg den 10 mars 1965

Sven Ove Johansson
Sekreterare

ingen initiativ till en deltagande observation av händelsen (se ovan). Observatörerna fick till uppgift att fokusera på olika grupper som på ett eller annat sätt var involverade i konserten. Någon skulle studera ungdomarna, någon annan skulle prata med polisen och Ulla Björnberg – vid denna tid en ung student – fick i uppdrag att skriva något om

själva bandet. Per Sjöstrand skötte inspelningen av ”den ljudmässiga stämningen”, något som dock misslyckades eftersom ljudnivån var betydligt högre än vad inspelningsutrustningen mäktade med. Sociologföreningen anordnade sedan en ”Pop-soc-afton” då det ”kåserades om intryck från besöket”. Den 3:e oktober 1966 anordnades en

föreningsafton med den unge vänsterdebattören Göran Therborn som tillsammans med Dahlström skulle diskutera företagsdemokrati. Både Therborn och Dahlström hade kritiserat företagsekonomen Eric Rhenman och hans SAF-program för företagsrelationer, så det var långt ifrån två antagonister som möttes i den debatten.

I och med den stora tillströmningen av studenter i slutet av 60-talet 'upplöstes' den lilla institutionen. Det var en naturlig konsekvens

av att det anställdes fler lärare och att institutionen blev betydligt större rent ytmässigt. Dessutom kom många av de nyrekryterade från Göteborg och hade redan ett etablerat socialt umgänge. Och en del bland dem som hade varit några år på institutionen kom in i en familjebildningsfas då det inte fanns så mycket tid över till det informella institutionslivet. Institutionen hade – på gott och ont – blivit stor, och hädanefter skulle ingenting bli som förr.

Omvälvningarnas tid, 1968-1979

Bakgrund

Vid ingången till perioden 1968-79 var den inledande fasen av sociologiska institutionens historia avslutad. Sociologin hade blivit etablerad och accepterad i Göteborg, studenterna strömmade till i allt större skaror och forskningsverksamheten expanderade. Men i samhället utanför institutionen hade under 60-talet en rad förändringar inträffat som på ett avgörande sätt skulle komma att påverka sociologins framtida utveckling. För att förstå det som skedde inom institutionen under 1968-79 är det därför nödvändigt att kort teckna en bild av de förändringar som först och främst kännetecknar 60-talet.

Under detta decennium blev det i Sverige mer och mer tydligt att omvärlden radikalt hade förändrats. De militära konflikter som rasade i världen blev allt svårare att ta ställning till då det i många fall handlade om kolonier som nu hävdade sin självbestämmanderätt, och förslagen hur man skulle uppnå detta varierade. Det var också tydligt att världen hade delats upp i två dominerande maktblock vars konflikter

till stor del var ideologiska. Vidare började 50-talets allmänt omfattade utvecklingsoptimism ifrågasättas av många som såg hur stormakterna begick övervåld mot mindre nationer och folk. Det fanns således all anledning för unga människor att fråga sig om den väg den äldre generationen valt verkligen var den rätta.

Några av de händelser som fick människor över hela världen att uppröras var Frankrikes strävan att behålla inflytandet i Algeriet, Sovjetunionens brutala kväsande av frigörelse- och demokratiseringsförsöken i Ungern och Tjeckoslovakien, men framför allt USA:s inblandning i Vietnam. USA – som hade ”ärvt” konflikten efter att Frankrike hade dragit sig ur före detta Franska Indokina – försvarade sitt handlande med den så kallade dominoteorin som gick ut på att om ett land i Sydostasien hamnade under kommunistiskt styre skulle snart fler följa efter. Därför sades det vara absolut nödvändigt att stoppa den kommunistiska gerillarörelsen i Syd-vietnam från att ta makten. Det blev dock snart allt mer uppenbart att USA:s agerande innebar oerhörda lidanden för civilbefolkningen, och

fler och fler började ifrågasätta hur det var möjligt att ett litet underutvecklat jordbruksland kunde hota världens mäktigaste nation. Detta ledde i hela västvärlden till ett ständigt ökat engagemang för folket i Vietnam, men även till att medvetenheten om u-ländernas situation i största allmänhet växte.

Även på hemmaplan började bilden av det konfliktfria samhället att rämna. En arg ung vänsterrörelse växte fram som kritiserade 50- och 60-talens samförståndspolitik och hävdade att ingenting egentligen hade förändrats trots de synbara materiella förbättringar folkflertalet hade fått ta del av. Problemet var, hävdade man, att det fortfarande var samma grupper som hade den ekonomiska makten och därigenom kontrollerade även den politiska makten. Därför, menade man, måste maktrelationer och strukturer förändras. Individernas möjlighet till frihet och självförverkligande sades vara beroende av maktens strukturella fördelning, och arbetarklassen idealiserades och sågs som den enda kraft som skulle kunna spränga den ägande klassens hegemoni. Marxismen blev för många den vetenskapliga garanten för att framtidens samhälle skulle komma att byggas på socialistiska värderingar.

När man så här i korthet försöker beskriva 60-talet kan man inte

undvika året 1968, ett årtal vars betydelse ofta har överdrivits men som för all framtid ändå kommer att symbolisera den tidsanda som då genomsyrade västerlandet. Några av de händelser som gjorde att det är just 1968 som kommit att förknippas med 60-talets förändringar är följande: Pragvåren som inleddes när Alexander Dubcek blev ledare för det tjeckoslovakiska kommunistpartiet, FNL inledde Tet-offensiven i Sydvietnam, Olof Palme demonstrerade mot USA:s krigföring i Vietnam tillsammans med Nordvietnams Moskvaambassadör, Martin Luther King och Robert Kennedy mördades i USA, demonstranter stoppade en Davis Cup-match mellan Sverige och Rhodesia i Båstad, Frankrike lamslogs av strejker och i Paris demonstrerade hundratusentals människor, fem svarta amerikanska löpare gjorde en Black-Power manifestation på prispallen vid OS i Mexiko City, parispolisen invaderade och tömde Sorbonneuniversitetet, m.m.

Sett i ett större sammanhang var det dock endast en relativt liten krets radikala studenter som formulerade 68-rörelsens appeller och engagerade sig politiskt. För det stora folkflertalet gick livet sin gilla gång, och man lät sig inte störas alltför mycket av revolutionsuppmaningarna från studentintelligentian i storstäderna.

Betydelsen av 68 års studentaktiviteter låg snarare i ett inflytande på samhällsdebatten som i sin tur fick ett avgörande inflytande på utvecklingen inom vissa ämnen vid vissa universitet. Den metamorfos som har beskrivits som sociologikrisen kan till del förklaras genom detta inflytande.

Vill man söka rötterna till att den nya generationens studenter kom att få ett så pass stort inflytande på sociologiämnet måste man gå lite längre bak i historien och försöka utröna vad det var som påverkade dessa ungdomar till ett mer kritiskt synsätt. Under 50- och 60-talen förändrades ungdomarnas roll i det västerländska samhället. En stor förändring skedde inom det svenska utbildningssystemet då grundskolan infördes 1962 och den nya gymnasieskolan 1968. Dessa innovationer innebar framför allt att gränserna både mellan samhällsklasserna och mellan könen blev avsevärt otydligare. En annan viktig förändring var att fler och fler ungdomar antingen fick egna rum i föräldrahemmet eller skaffade eget hushåll, ensamma eller som sambos. Denna nya självständighet gav ungdomen möjlighet att utveckla en egen livsstil, en stil där musiken i mångt och mycket kom att bli det nav kring vilket det mesta kretsade. Till en början var identifieringen med olika musikstilar

i hög grad klassbunden, ungdomar från arbetarklassen lyssnade på rock'n'roll medan medelklassens barn diggade jazz, men så småningom flöt stilarna mer och mer samman. Från att under 50-talet ha varit en ren underhållningsindustri blev ungdomens musik en bit in på 60-talet någonting mycket mer. Den blev ett sätt att leva, ett sätt att finna identitet och dessutom ett medel för samhällskritik. Protestsångaren Bob Dylan är kanske det mest tydliga exemplet på hur ett engagemang kombinerades med en livsstil som till stor del stod i opposition till vuxenvärlden. Hans låtar spelades inte bara i radio och på skivspelare, de var dessutom så pass enkla att vem som helst som hade en gitarr och kunde fyra fem ackord klarade av att spela dem. Överallt användes musiken som ett medel i kampen mot orättvisor. *We shall Overcome* blev den amerikanska medborgarrörelsens speciella hymn, och budskapet spreds genom TV och radio ut över hela världen.

60-talet var således en tid av stora och genomgripande förändringar som i synnerhet berörde ungdomar. De kom under decenniet att utveckla en egen livsstil som i viss mån var en kontrast till vuxenvärlden. Utvecklingen inom massmedierna innebar vidare att världen krympte på ett högst påtagligt sätt,

konflikterna ute i världen flyttade genom TV:s försorg in i vardagsrummen och ingen kunde längre vara ovetande om de orättvisor människor i utvecklingsländerna utsattes för. Inkomstökningar och längre ledigheter för den arbetande befolkningen innebar även de en ändring av livsstil. Den fria tiden fick allt större betydelse och resemål som tidigare tillhört drömmarna blev plötsligt uppnåeliga för långt fler människor. Valfärden hade på allvar gjort sitt intåg i det svenska folkhemmet, men bilden grumlades av en mängd konflikter både inom och utom landet och hur dessa konflikter skulle lösas fanns – till skillnad från tidigare – vitt skilda meningar om.

Grundutbildningen förändras

Perioden 1968-1979 inleddes för sociologiska institutionens del med en oerhörd expansion av elevantalet. Från att ha varit en relativt liten institution med en aktiv forskningsverksamhet växte den till en av de största grundutbildningsanstalterna vid svenska universitet. Att antalet studenter ökade var inget unikt för just de sociologiska institutionerna

– från 1950 till 1970 hade antalet platser inom universitet och högskolor ökat från 17 000 till 120 000 – men under några år sprängde tillströmningen till sociologin alla fördämningar, ämnet hade blivit ett ”modeämne”. Utvecklingen beskrivs bäst med några siffror. Höstterminen 1967 fanns det 591 registrerade studenter på grundutbildningen, men redan året efter hade över 800 studenter registrerat sig. Detta innebar naturligtvis att man på institutionen fick allvarliga problem med att förse studenterna med lärare och handledare, men även att lokalerna blev alldeles för små för att kunna hysa samtliga. Man fick exempelvis hyra in sig på stora restauranger som Valand, Rondo och Vågen för att kunna genomföra skrivningar. I början på 70-talet minskade emellertid studerandantalet snabbt. Höstterminen 1971 var det strax över 1000 registrerade studenter. Året efter var de endast 657, och går vi fram till 1975 var antalet nere i 359 stycken. Det handlar alltså om ett enormt uppsving som raskt följts av ett lika stort fall.

1969 flyttade institutionen från Vasagatan till Holtermansgatan 1 B där man inhyestes i ett före detta sjukhus för veneriska sjukdomar. Lokalfrågan med ständiga flyttningar mellan mer eller mindre temporära lokaler är en av de omständigheter

som har format institutionen, men långt viktigare är den struktur (den lilla institutionen) som slogs sönder i och med den extrema situation man kom in i slutet på 60-talet. Att det var fråga om en extrem situation framgår klart och tydligt när man tittar lite närmare på hur många lärare förutom de ordinarie som undervisade. Under åren 1969-1971 figurerade över trettio namn som extra universitetslektorer, de allra flesta på halvtid. Därefter minskade antalet ganska snabbt och den värsta stormen tycktes ha blåst över. Under de här åren var det vanligt att studenter som klarat av en kurs sedan fick arbeta som gruppövningsledare, de ordinarie resurserna räckte helt enkelt inte till. Många då aktiva har beskrivit undervisningen som något av ett jättelikt kaos med grupper på ibland över hundra personer.

När vi från dagens utsiktspunkt ser tillbaka på denna tid förefaller det nästan vansinnigt att det inte fanns några spärrar för antagningen, de som ville börja läsa ett ämne registrerade sig helt enkelt (naturligtvis under förutsättning att man hade en studentexamen i bagaget). Logiken i systemet var den automatik i resurstilldelningen som byggde på hur många studenter som registrerade sig. Det vill säga att en institution fick det antal lärartimmar som

motsvarade antalet registrerade studenter. Det uppstod dock flera problem. Först och främst saknades det naturligtvis behöriga lärare som kunde fylla alla dessa timmar man plötsligt fick sig tilldelade. För det andra fanns det ingen automatik i tilldelningen av timmar för det administrativa arbete som naturligtvis också expanderade med ökat antal studenter. Att man över huvud taget klarade av dessa år får tillskrivas den lojalitet mot institutionen som besjälade både lärare och administrativ personal som i regel arbetade betydligt mer än de timmar man var anställd för att arbeta.

Nu kan man kanske tro att de allra flesta av studenterna bara läste en eller två terminer och därefter gick vidare till andra studier. Detta stämmer väl också för den stora majoriteten, men det är förvånande många som under de här åren skrev trebetygsuppsatser. Att exempelvis handledningsresurserna räckte till för strax över 100 färdigställda uppsatser per år under perioden 1970-72 framstår som anmärkningsvärt. Det är en sak att undervisa horder av studenter i stora lokaler, en helt annan att vara uppsatshandledare då man ofta aktivt behöver stödja studenter för att de skall hinna bli klara med sina uppsatser i tid. Även vad gäller antalet uppsatser sjunker antalet snabbt efter 1972, och redan

De sociologiska institutionerna har trots bristande resurser hittills lojalt sökt anpassa sig till den snabba ökningen av antalet studerande. De fåtaliga lärarna har därvid gett upp egna studie- och forskningsintressen för att möjliggöra ständigt flera dubbleringar av undervisningsgrupperna. Nu har dock en gräns nåtts för denna fortgående förslitning av lärarkrafterna vid institutionerna och allt fler lärare söker sig bort från undervisningen för att ägna sig åt egna studier resp. egen forskning. I brist på pedagogiska och andra resurser upplevs lärartjänsterna som allt meningslösare. Dessa tilltagande svårigheter att besätta lärartjänsterna kommer i sin tur att leda till att institutionerna helt enkelt inte kan fungera längre.

Hemställan

Sveriges Sociologförbund hemställer härmed under hänvisning till vad som i denna skrivelse anförts

att Utbildningsdepartementet omgående låter omklassificera sociologin till laborativt ämne med åtföljande förstärkning av kostnadsramen per studerande och av materialanslaget;
att Utbildningsdepartementet skapar förutsättningar för en i rask takt genomförd dubblering av antalet professorer i ämnet sociologi.

Göteborg den 8 maj 1969

Å Sveriges Sociologförbunds vägnar

Bengt G. Rundblad
ordförande
docent

1973 färdigställs endast 54 uppsatser, det vill säga knappt hälften av 1972 års produktion. Andra halvan av 70-talet sjunker antalet uppsatser ännu mer och det är först in på 90-talets andra hälft som antalet uppsatser åter överstiger 50 per år.

Situationen på de andra svenska sociologiinstitutionerna var just under åren 1968-71 lika extrem som i Göteborg, i Stockholm hade man exempelvis 4522 registrerade studenter läsåret 1968/69. Det enda ämne som hade fler studenter var

matematik, vars höga studentantal förklaras av att det ingick i lärarutbildningen. Detta minst sagt bekymmersamma läge föranledde Sveriges Sociologförbund att göra en hemställan till utbildningsdepartementet där man krävde mer resurser (se föregående sida). Man menade att ett stort problem – oaktat den enorma studenttillströmningen – var att sociologin inte klassificerades som ett laborativt ämne och därför fick alldeles för låga anslag per studerande, något som mer eller mindre omöjliggjorde en fortsatt empirisk inriktning. Eftersom flera institutioner hade uppemot 200 aktiva trebetygare påpekade man det problematiska i att ”vandra runt med några hundra formulär i portföljen för att söka hitta ett ledigt rum någonstans för kodning eller tabulering”. Förbundet skickade inte bara in sin hemställan, utan uppvaktade även dåvarande utbildningsministern Olof Palme. Och resultatet blev faktiskt ökade resurser till de sociologiska institutionerna.

Med tanke på dessa omständigheter framstår det inte som märkligt att kvaliteten på undervisningen ibland kunde bli lidande. Men det var mycket annat än bara mängden studenter som spelade in vad gällde förändringen av undervisningen. Jämför man en studieplan från 1969 med den från 1961 ser man direkt

att någonting väsentligt har skett (se nästa sida). Det man först noterar är att metod- och statistikundervisningen har slagits samman och inte längre intar en lika central plats i undervisningen. Dessutom har klassikerna kommit in redan på A-nivån och de problemområden som tas upp inom delkursen ”speciell sociologi” tycks samtliga luta åt en kritik av den existerande samhällsordningen.

Man kan räkna upp de olika delkursmomenten även för Grundkurs B1, men det kan räcka med att nämna vissa uttalanden från kursbeskrivningen som kan vara belysande, till exempel: ”Tillämpningsövningarna försöker träna studenter och lärare att artikulera sina teoretiska kunskaper i sociologi, sin sociala erfarenhet och sina samhällsvärderingar för att nå ökad kognitiv integration och självständighet.” Det låter ju ganska bra, men frågan är väl om någon egentligen hade riktigt klart för sig vad som menades. Vad betyder exempelvis ”ökad kognitiv integration”? Vidare sägs om metodkursen: ”Kursen inleds med en analys av ideologier och värderingar och olika vetenskapsteoretiska perspektiv i forskningen.” Förändringen jämfört med det tidiga 60-talet ligger framför allt i hur det kritiska perspektivet hela tiden betonas men även i att sociologiska

Studieplan 1969-06-24

Grundkurs A1 20p

1. Metod (5p). kursen inleds med en analys av forskningens målsättning, styrmekanismer i forskningsprocessen samt forskarens roll. I anslutning härtill diskuteras objektivitetsproblemet i den sociologiska forskningen. Enskilda forskningsproblem med bred variation över olika problemområden tas upp. Studierna diskuteras med hänsyn till problemval, problemutformning, undersökningsdesign, mätning samt analys och tolkning. Vissa statistiska moment behandlas. Diskussionen inriktas på en kritisk granskning av de utförda undersökningarna samt att utvinna generell kunskap om metodologiska problem och dess lösande.

2. Elementär sociologi (6p). Kursens innehåll kan karakteriseras på följande sätt: 1. En introduktion i de vanligaste begreppen och synsätten för att möjliggöra analys av problem ur ett sociologiskt perspektiv. 2. En översikt av den empiriska forskningen rörande svenska samhället med analys och diskussion av de resultat som denna forskning kommit fram till. 3. En inblick i sociologins utveckling genom studiet av några sociologiska klassiker.

3. Socialpsykologi (4p).

4. Speciell sociologi (4p). Kursen behandlar 4 speciella tillämpningsområden inom den sociologiska forskningen. 1. Välfärdssamhällets minoritetsproblem. 2. Avvikande beteende. 3. Politisk sociologi. 4. U-land och social förändring.

teorier och olika sätt att betrakta samhället har fått en mer framträdande plats i undervisningen, och vidare betonas även värderingarnas roll i hur man uppfattar samhället.

Detta är dock inte hela bilden. I slutet av 60-talet var en del av teoriundervisningen på B- och C-nivåerna inriktad mot teorikonstruktion och formaliseringsteknik. Johan

Asplund – som i dag knappast förknippas med denna ’hårda’ form av sociologi – var, tillsammans med Mats Friberg, den som stod för undervisningen inom detta område. Asplund kom till Göteborg 1967 och utvecklades under sin tid vid institutionen mot ett ’mjukare’ förhållningssätt till den sociologiska praktiken (mer om detta längre fram), men under de första åren undervisade han framför allt inom den teoretiskt hårda sociologin. Enligt Asplund själv är en framställning ”teoretiskt hård om den uppvisar betydande inslag av begreppsanalys och/eller formalisering och/eller axiomatisering”. Ett bra exempel på detta är Asplunds bok *Sociala egen-skapsrymder. En introduktion i formaliseringsteknik för sociologer* (1968), i vilken han hävdar att en social egen-skapsrymd kan ses som ”ett slags sociologins emblem eller som sociologins metodologiska grundformel”. Boken är en bearbetning av Asplunds föreläsningsmanuskript från en kurs i sociologisk teori läsåret 1967/68, och får därför betraktas som institutionens första kursbok. Året därpå publicerades ännu en kursbok med liknande innehåll, nämligen Mats Fribergs *Teorikonstruktion för sociologer* (1969) som (trots sin titel) var avsedd för att användas inom metodundervisningen. Detta är några exempel på

att undervisningen inte gick igenom en total metamorfos under de här åren. Mycket av det tidigare ämnesinnehållet fanns fortfarande kvar, men det kompletterades kontinuerligt med nya inslag. Så småningom blev dock den sociologi som ovanstående böcker är exempel på ett mer och mer ovanligt inslag i svensk sociologiundervisning över huvud taget, och i den mån den i dag får något utrymme så är det inom metodundervisningen.

Granskar man studieplanerna från 1969 och framåt ser man hur ämneskaraktären förändras. 1971 har det i en specialkurs på B-nivån tillkommit ett antal alternativ som förefaller tidstypiska: Freds- och konfliktforskning, marxistisk teori, sovjetisk samhällsstruktur, och kinesisk socialism. Redan 1974 har dock formuleringarna inte samma ”kritiska” karaktär som några år tidigare. Angående metodkursen på A-nivå skriver man att ”undersökningsprocessen behandlas som en helhet, dels utifrån olika tekniker för insamling, urval och analys av data. Av teknikerna behandlas särskilt traditionell surveymetodik, insamling och analys av dokument, samt reglerna för tabellsammanställningar och tolkning”.

Man kan här skönja en viss återgång till en mer traditionell syn på den sociologiska metoden, det

handlar inte längre i första hand om att analysera forskningens målsättning eller att kritiskt granska utförda undersökningar. Man kanske inte skall dra för stora växlar på formuleringarna i studieplaner från olika år, men då ett av deras syften faktiskt är att informera och – inte minst viktigt – attrahera möjliga studenter ger de ändå en bild av hur man valde att beskriva sitt ämnes specifika karaktär vid olika tidpunkter.

Ulf Himmelstrand ledde en utvärdering av sociologiämnet innehåll mellan 1967 och 1972 som är av stort intresse med tanke på de stora förändringar ämnet genomgick just under dessa år. I studien betonas på ett flertal ställen att utvecklingen inom samhällsvetenskaperna vid svenska universitet inte kan förstås utan att hänsyn tas till den politik som fördes på universitetsområdet. Regeringen hade uppdragit till universitetskanslerämbetet att utforma ett förslag till fastare studiegångar, och en arbetsgrupp tillsattes med namnet Universitetskanslerämbetets arbetsgrupp för fastare studiegångar (UKAS). Arbetsgruppens förslag – som mottogs välvilligt från instanser utanför universiteten men som angreps både från studenthåll och från traditionellt akademiskt håll – hade till en del sitt ursprung i en önskan om en

fastare studieordning som antogs kunna bli ett stöd för studenter från arbetarklassen. De radikala studenterna såg dock reformen som ett uttryck för ”den oheliga alliansen mellan staten och monopolkapitalet” vars mål sades vara att arbetsmarknadsanpassa universitetsutbildningen. Kritiken från traditionellt akademiskt håll gick ut på att staten av ekonomiska skäl ville strömlinjeforma undervisningen och att detta riskerade leda till avintellektualisering och sterilitet. Sanningen om syftet med reformen ligger antagligen någonstans mittemellan de båda tolkningarna. Det fanns sannolikt både ekonomiska och arbetsmarknadsmässiga skäl till att förändra utbildningsgången, men samtidigt också en förhoppning om att arbetarklassens barn i större utsträckning än tidigare skulle söka sig till och slutföra universitetsstudier.

En annan del av nyordningen mot slutet av 60-talet var försök att öka studenternas inflytande: ”Försöksverksamheten med nya samsamarbetsformer” (FNYS). Denna verksamhet sågs med en viss skepsis, framför allt fanns en rädsla bland mer konservativa ämnesföreträdare för att det man själva såg som ’ämnets kärna’ – klassisk teori och empirisk metod – skulle uppoffras för en ensidigt marxistisk och allmänt samhällskritisk litteratur.

Både UKAS och FNYS befarades således kunna leda till att sociologiämnet skulle förlora sin identitet och få en ensidig inriktning. Dessa farhågor fick dock inget stöd av Himmelstrands undersökningsresultat, vad man konstaterade var i stället att pluralismen ökade under perioden men att detta samtidigt inte ledde till att kraven märkbart minskade.

Enligt Himmelstrand var utvecklingstendensen i periodens litteraturlistor följande: 1967/68 har man en relativt homogen situation med en betoning på strukturfunktionalism, mikroteori och kunskaper om den svenska samhällsstrukturen. 1969/70 inträffar en brytning som innebär mer makrosociologi och ett intresse för kunskapsociologi och vetenskapsteoretiska frågeställningar samt en minskad betoning på den svenska samhällsstrukturen. Läsåret 1971/72 har strukturfunktionalismen i stort sett försvunnit medan marxismen har fått en mera självständig ställning. Iakttagelsen av en pluralismtendens är tydlig även när det gäller studiens undersökning av skrivningsfrågor. Här betonar man även att en ökad pluralism är mest tydlig i Göteborg och Lund när man jämfört de olika institutionerna.

Att marxismen fick en självständig ställning och utvecklade nya angreppssätt i samhällsstudiet var kan-

ske det som mest präglade sociologin under åren kring decennieskiftet. Men varför just marxismen, kan man fråga sig. Det finns ett par möjliga förklaringar varav den ena dock inte utesluter, utan mer kompletterar den andra. Den första förklaringen går i korthet ut på att det var den allmänna politiska radikaleringen i samhället som fick många unga att söka alternativ till en politisk ordning som inte längre tycktes kunna försvara de värden som en gång hade varit dess grund. Framför allt USA – som på 50-talet hade framstått som frihetens och möjligheternas land – visade både i Vietnam och mot sin egen svarta befolkning upp en hänsynslöshet som gjorde det svårt att tro på dess demokrati och grundlagsfästa mänskliga rättigheter. Den andra förklaringen är att de teoretiska och politiska alternativen till sovjetmarxismen som hade utvecklats i Tyskland och Frankrike började uppmärksammas även i Sverige. Sålunda fanns alltså en situation där gamla politiska ideologier mer framstod som imperialistiska, förtryckande och utsugande än som försvarare av demokratiska ideal, samtidigt som ett både teoretiskt och politiskt alternativ kunde erbjudas i en marxistisk världsåskådning.

Betydelsen av denna ”nya” marxism för samhällsvetenskaperna

– och i synnerhet då för sociologin – kan knappast överskattas. Den fick snabbt en stark ställning bland de radikala studenterna, men påverkade även äldre sociologer, om inte annat så genom att de var tvungna att försvara sina teorier mot en helt ny typ av kritik. Några av de viktigaste böckerna för marxismens intrång i den sociologiska sfären var *En ny vänster* redigerad av Göran Therborn (1966), Herbert Marcuses *Den endimensionella människan* (1968) och Joachim Israels *Alienation: från Marx till modern sociologi* (1968).

Himmelstrands undersökning visar att omfånget för det sociologiska studiet av samhället under perioden 1967-1972 märkbart ökade, men den intressanta frågan är givetvis varför detta sker, och varför det sker under just dessa år. Ovan diskuterades hur förändringarna i samhället skapade en ny medvetenhet bland framför allt 60-talets ungdomar, och det var denna nya medvetenhet som var en grundförutsättning för att studenter mot slutet av 60-talet kunde ställa krav på inflytande över sina studier och på ämnesinnehållet. Dessa krav från studenterna kom att konkurrera med kraven från äldre ämnesföreträdare om att bibehålla sociologiämnetts karaktär. Pluralismtendensen kan ges två tolkningar: antingen som ett uttryck för en ambi-

tion att ge studenter en breddad bild av sociologin, eller som ett uttryck för olika gruppers kamp om rätten att definiera ämnet. Således finns det alltså två möjliga orsaker till en ökad pluralism inom sociologin, men ingen av dessa behöver utesluta den andre. I stället är det troligtvis så att båda två är aktivt verkande faktorer under hela perioden och att den ene ibland är mer verkande än den andre och vice versa. Naturligtvis fanns det äldre sociologer som med kraft motsatte sig sådant som marxism och/eller kvalitativa metoder, men även de som förändrade sin inställning och mer eller mindre radikaliserades.

I Göteborg liksom på de andra universitetsorterna blev UKAS föremål för intensiv debatt. Filosofiska Fakulteternas Studentkår (FFS) ville att man inom de olika institutionerna skulle diskutera reformen och sedan lämna in ett remissvar till kårstyrelsen. På sociologiska institutionen träffades ett sextiotial studenter och samtliga lärare 12 september 1968 för att diskutera UKAS. Både lärare och elever var överens och avvisade både UKAS I och UKAS II, och så småningom kunde man enas om ett remissvar. Detta gick i stort sett ut på att UKAS var en administrativ produkt som inte hade tagit hänsyn till den ”oundgängliga diskussionen om utbildningens mål,

ändamål och roll i samhället”. Man krävde en ny utredning om den postgymnasiala utbildningen med möjligheter ”till förutsättningslös och omfattande diskussion bland studenter och lärare kring explicit målsättningsanalys. MED TILLRÄCKLIG TID! ’Vi kommer att bekämpa UKAS’ ”.

Nu kan man ju fråga sig hur stort engagemanget för denna debatt egentligen var bland studenterna. För sociologiska institutionen kan man konstatera att endast sextio av över åttahundra registrerade studenter visade något aktivt intresse för frågan. Man kan då också fråga sig hur stort det politiska engagemanget över huvud taget var bland de studenter som av eftervärlden kommit att betraktas som något av en politisk generation. Vårterminen 1969 skrevs ett par trebetysuppsatser där politisk aktivitet och politisk tillhörighet hos ettbetysstuderande i sociologi undersöktes. Vad gäller partisympatier konstaterade man – vid jämförelse med en tidigare undersökning – att mellan åren 1966 och 1968 hade sympatierna för det borgerliga blocket (h, fp, cp) minskat från 80 procent till 53 procent, medan sympatierna för det socialistiska blocket (s, vpk) hade ökat från 19 procent till 44 procent. Det fanns alltså en klar tendens bland sociologistude-

rander under de här åren att bli mer vänsterorienterade. Samtidigt får man dock inte glömma den borgerliga sidans övervikt bland studenterna, vilket avslöjar ett nästan exakt omvänt förhållande jämfört med riksvalet till andra kammaren 1968 där det borgerliga blocket fick 45 procent och socialisterna 53 procent. Den andra uppsatsen berörde politisk aktivitet hos studenterna. I denna undersökning konstaterade man ett stort politiskt intresse men ett förhållandevis litet politiskt agerande. Samtidigt slog man fast att studenter med socialistiska partisympatier var mer aktiva än de som sympatiserade med borgarna. Tyvärr finns inga undersökningar som visar förhållandena åren efter 1968, men man kan misstänka att den tendens med ökade socialistiska sympatier som avspeglade sig i den ena undersökningen kom att förstärkas under de närmast följande åren då samhällsdebatten polariserades och den alternativa vänsterrörelsen växte sig allt starkare.

Vad gäller de ofta omtalade konflikterna mellan lärare och elever under studentrevoltens år kan man säga att institutionen fick sin beskärda del. Det fanns visserligen bland lärare och studenter ett gemensamt motstånd mot UKAS-reformen, och Per Sjöstrand betonar att det på C-nivån – där han själv

var mest engagerad – inte var några direkta konflikter. Han upplevde att de engagerade studenterna var väldigt seriösa, och att när det var fråga om studentopinioner som uttryckte ett seriöst intresse så var det inte några problem. Däremot fanns det andra opinioner som inte hade samma ämnesorienterade intressen, utan som mer pratade om makt och kontroll och lakejer. Även engagemanget för Vietnam var en förenande faktor (Edmund Dahlström var under en tid ordförande för Vietnamkommittén i Göteborg). Det fanns dock under en tid väldigt tydliga konflikter, något som i första hand drabbade Dahlström eftersom han var institutionschef. Konflikterna var som mest uttalade under den tid då institutionen hade sin hemvist på Holtermanska sjukhuset där det ständigt hängde affischer på väggarna där vissa lärare smutskastades och utmålades som kapitalismens lakejer. Enligt Dahlström var det dock bara ett litet fåtal av studenterna som var riktigt radikala, i synnerhet r:arna (KFML(r)) som försökte ta makten i utbildningsnämnden. Flera år efteråt kom det också fram att r:arna hade kartlagt lärarnas politiska ståndpunkter och rangordnat dem efter graden av politisk misshaglighet. Den högsta kategorin på denna lista – som vissa ansåg det vara en ära att hamna högt

på – kallades ”lärare som skall förgöras”.

Dahlström berättar att det fanns tillfällen – exempelvis vid ett öppet institutionssammanträde som hölls på Rondo – då institutionsledningen var tvungen att hävda sin auktoritet för att bibehålla kontrollen över institutionen. Vidare säger han att han upplevde det som påfallande att de radikala studenterna hade väldigt lite stöd för sina uttalanden, men att de märkligt nog fick hållas. De mest politiskt engagerade studenterna försvann mot mitten av 70-talet, och därefter lugnade situationen ner sig. Detta berodde dels på att r:arna med sin revolutionära inställning ansåg det vara meningslöst att försöka aktivera arbetarklassen från en universitetsinstitution och därför sökte sig ut i arbetslivet, dels på att studenttillströmningen till institutionen minskade vilket naturligtvis innebar att de kvarvarande ”moderata” krafterna fick ett övertag gentemot de radikala.

Under vårterminen 1977 påbörjades en händelseutveckling som skulle leda fram till en något senkommen studentrevolt på sociologiska institutionen. Denna revolt och vad den innebar för de inblandade har beskrivits i boken *Människor i rörelse*. Författarna – Bosse Bergstedt, Peder Svensson och Holger Värnlund – var själva inblandade

i skeendet, antingen som studenter eller lärare. Det hela började med att en grupp studenter på A-nivån var missnöjda med undervisningens form och innehåll, vilket tydligen även gällde vissa lärare som ”drogs med i studenternas gruppgemenskap och engagemang.” Centralt var frågan om kunskapens natur och vem som ägde rätten att definiera kunskap. Var det lärarnas privilegium eller skulle även studenternas upplevelse av vad som var kunskap räknas? För att diskutera denna fråga anordnades både formella och informella kunskapsseminarier.

Man samlades även till stormöte och reste krav om slopande av spetsar och eliminering av spetsar. Institutionsledningen fick ta del av kraven men då det inte ledde till någon förändring började eleverna sätta sina egna betyg, vilket naturligtvis innebar att konflikten skärptes. Under sommaren fortsatte vissa studenter och lärare att träffas och utveckla sina paroller som formulerades i en kravlista: 1) egna problem som utgångspunkt för studierna, 2) egen vald litteratur i anslutning till problemområde, 3) självvalda rapporteringsformer, 4) egen betygsättning i gruppen, 5) spetsar (”väl godkänt”) tilldelas för formens skull de som behöver dem för t.ex. spärade linjer, och 6) närvarokontrollen handhas ej av lärare utan ombesör-

jes på ett sätt som gruppen finner lämpligt.

Som synes var kraven väldigt långtgående och det är därför förståeligt att många lärare var skeptiska till en sådan tingens ordning. Det tycks som om studenterna hade kommit att uppfatta sina studier som ett sätt att nå självförståelse, att universitetsstudier mer handlade om en subjektiv process i syfte att förstå sin egen relation till samhället än om en utbildning i ett till stor del empiriskt ämne. Detta studentuppror var alltså inte politiskt i den meningen som vi vanligtvis uppfattar 70-talets studentaktiviteter. Det fanns de (på vänsterkanten) som ansåg rörelsen vara ”småflummigt terapeutisk” och den var uppenbarligen svår att definiera enligt den tidens ibland tämligen rigida vänster/högerskala.

Konflikterna nådde sin höjdpunkt under ett tredagars kunskapsseminarium då även studenter från Umeå hade bjudits in, vilket nog var ett misstag från arrangörernas sida eftersom umeåstudenterna – till skillnad från göteborgarna – var uttalat vänsterradikala. Debatten om kunskapens form och natur hade också lite svårt att komma igång eftersom seminariets ordförande krävde att var och en som yttrade sig skulle deklarerat sin politiska ståndpunkt. Den som inte gjorde

detta blev avbruten med upprepade krav på att definiera sig politiskt. På den kunskapsfest som anordnades på kvällen ställdes motsättningarna på sin spets då ledaren för den mer politiska falangen kastade ett äpple mot ledaren för kunskapsfalangen (det missade dock målet) och utropade ”här har ni kunskapens äpple!” Detta var droppen som fick studenterna från Umeå att avtåga från festen och ta tåget hem tidigt dagen efter.

Huruvida denna revolt betydde något för andra än de direkt inblandade är svårt att svara på, men så småningom återgick undervisningsverksamheten till det ’normala’ och av detta 70-talets sista kollektiva försök till förändring av undervisningens former och innehåll är det väl i dag ingen som märker något av.

Reformer och ledning

I och med att institutionen växte som den gjorde i slutet av 60-talet uppstod betydligt större behov av någon form av ledning. Det tidiga 60-talets ’lilla institution’ hade klarat sig utan några formella organisationsplaner eller mer specialiserade funktioner, men en konsekvens av både tillväxt och förändrad universitetspolitik var ett behov av kla-

rare rollfördelning. Dahlström hade varit både professor och prefekt under 60-talet, men det var under en tid då det i praktiken inte spelade någon större roll eftersom många uppgifter gick in i och överlappade varandra. När Agne Lundqvist vikarierade för Dahlström under ett år i början på 70-talet tyckte Dahlström att det var skönt att slippa de alltmer betungande administrativa delarna i professors/prefektskapet och genomdrev ett system som innebar att professor och prefekt inte var en och samma person. Prefekten tog hand om grundutbildningen och administrationen medan professorn skötte forskarutbildningen. I Göteborg har denna uppdelning gällt sedan dess, vilket antagligen mest har varit en effekt av den sittande professorns egen vilja och ambition i förhållande till grundutbildning och administration. Sedan Lundqvists tid har ett antal personer varit prefekter (se nästa sida), och längst av alla Hilda Lennartsson som var prefekt under nästan ett decennium.

Lennartsson började läsa sociologi 1967, och i samband med den explosiva ökningen av antalet studenter blev hon och Inga Hellberg anställda som assistenter till studierektorn Jan Hallin. Uppenbarligen var Lennartsson och Hellberg några av de få bland de nyanställda som

Prefekter

Edmund Dahlström	1959-1970 (professor/prefekt)
Agne Lundqvist	1970-1971
Per Sjöstrand	1971-1973
Gustaf de Laval	1973-1976
Bo G Eriksson	1976-1980
Pal Orban	1980-1985
Bo G Eriksson	1985-1988
Hilda Lennartsson	1988-1997
Marianne Blomsterberg	1997-

var villiga att utföra administrativt arbete, och de fick då sitta i läkar-sekreterarens rum på Holtermanska sjukhuset. Arbetsuppgifterna bestod i stor utsträckning av att sortera studenter i grupper, se till att scheman lades och att det fanns lärare till samtliga grupper (ett tag var det ända upp till 25 grupper). När det var som mest hyrde man in sig på Chalmers, och det gällde då att se till att både lärare och studenter hamnade rätt. På grund av det ökade studentantalet flyttade man hösten 1970 från Holtermanska till Karl Johansgatan 27 i Majorna, där institutionen skulle stanna till en bra bit in på 80-talet.

Från och med hösten 1970 fick institutionen också en ny studierektor som under en tid skapade en viss förvirring. Denna studierektor kallade sig själv "Hilding", och var inget annat än en sammansättning

av förnamnen Hilda och Inga eftersom de två assistenterna tillsammans hade tagit över studierektorsjobbet. Att få folk till administrativa jobb har alltid varit svårt på institutionen, och när Hallin slutade var det ingen som var villig att arbeta som studierektor. Att två unga assistenter anmälde sitt intresse för att tillsammans sköta detta arbete sågs med lite skepsis, men bristen på andra kandidater avgjorde snabbt frågan och "Hilding" kunde påbörja sitt arbete. "Hilding" kom till av rent praktiska skäl, det var lättare att underteckna papper med bara ett namn. Ett antal skrivelser med denna namnteckning fick så småningom Dahlström att reagera som undrade om man hade anställt någon ny på institutionen (detta säger något om den arbetsdelning mellan grund- och forskarutbildning som vid denna tid började utkristallisera

sig på institutionen). Det kunde också upplevas förvirrande för dem som ringde till studierektorn "Hilding" att de alltid fick tala med en kvinna som dessutom inte var densamma från gång till gång. "Hilding" utsattes även för vissa gliringar, exempelvis att "det går två kvinnor på en karl". Att denna lösning accepterades (till exempel att "Hilding" kunde skriva på beslut) visar hur pass "liberalt" universitetet var vid den här tiden. Det är först senare som de enskilda institutionerna har byråkratiserats, och alla spår efter 50- och 60-talens 'lilla institution' i stort sett helt har försvunnit.

Perioden 1967-1979 kännetecknades i hög grad av olika slags reformer eller försök till reformer av den högre utbildningen. UKAS, UKAS II, Pukas och U 68 syftade samtliga till att uppnå tre mål: effektivisering, modernisering och demokratisering. I debatten var det oftast effektiviseringsmålet som kritiserades av motståndarna medan demokratiseringsmålet framhölls av försvararna (även om de mest högljudda vänsterstudenterna betraktade allt som inte ledde mot socialism som odemokratiskt). Moderniseringsmålet var relativt okontroversiellt då ingen kunde vara emot att utbildningen skulle vara modern och hålla hög internationell standard. Det var egentligen bara när

avnämarkskrav nämndes som detta mål debatterades. Alla dessa förslag och diskussioner ledde så småningom fram till den stora högskole-reformen 1977. Denna innebar i korthet att högskolornas undervisning delades in i ett stort antal linjer orienterade mot olika yrken och verksamheter. Möjligheten att läsa enstaka kurser försvann dock inte – vilket många hade befarat – utan snarare utökades.

En annan reform av stor betydelse var förändringen av forskarutbildningen som trädde i kraft 1969, men som rent praktiskt genomfördes successivt fram till 1975. I huvudsak innebar reformen att forskarutbildningen blev mer lik grundutbildningen. Licentiatexamen avskaffades, doktorsgraden blev en doktorsexamen i ett enskilt ämne, och det sattes upp kriterier för hur doktorsexamen skulle förvärfvas (160 poäng motsvarande 4 års studier). Detta fick konsekvenser för det tidigare ganska fria doktorerandet. Man skulle gå forskarutbildningskurser, vara registrerad som doktorand och så småningom behövde man även söka till forskarutbildningen. Detta fick också konsekvenser för institutionens administration och ledning i och med att man nu även skulle hålla reda på ett stort antal doktorander och deras utbildningsgång. Många av de som

Doktorand på 70-talet – en högst personlig bild

Det var nästan mitt i 1970-talet. Oljekrisen drabbade som värst bilisterna. Min cykel bekom det föga, när jag rullade från övre Masthugget ner till Sociologen i Hängmattan och Karl Johansgatan 27. På fjärde våningen stod min handledares mjuka gröna plyschsoffa. I den sjönk vi ner vi tre doktorander som under några år hade nöjet att som en väl fungerande grupp bli handledda av universitetslektor med kungligt förordnande, Per Sjöstrand. Mitt ämne var utbildningssociologi och universitetshistoria, som inte alltid var helt lätt att hålla rent från den tidens starka ideologier. Men de formade ju samtidigt stora delar av det spännande 70-talet.

Några år tidigare hade samtliga vikarierande universitetslektorer, assistenter och amanuenser, som så önskade, antagits till forskarutbildningen, när den fått nuvarande fastare form med kurser till 80 poäng. Utbildningsbidraget för doktorander uppgick till knappa 2.000 kronor per månad, vilket räckte gott och väl så länge hyran för den halvmoderna tvåan med egenhändigt inredd dusch stannade på 285 kr. Doktorandstipendiet två senare år gav hela 3.300 i månaden. Dyrare var det då att låta trycka sin avhandling.

Efter långa läsdagar på Universitetsbiblioteket och nikotininspirerade författartimmar på arbetsrummet överfördes efterhand de handskrivna arken mödosamt med pekfingervals på reseskrivmaskinen till någorlunda läsbart manus. Examinatorn professor Edmund Dahlström läste tillsammans med en extern granskare docenten i vetenskapsteori och vetenskapshistoria, Aant Elzinga. Så var det dags att anlita Göteborgs skrivbyrå för slutlig utskrift och sedan tryckeriet Kompendiet. Till det räckte dock inte tryckningsbidraget på 9.000 kronor. En generös pappa fick gå emellan.

Oppositionen skötte docent Bengt Gesser, något bekymrad dock över omfånget, men på ett lärande sätt enligt ledamoten i betygsnämnden docent Sven-Eric Liedman. Lunchen serverades av närmast föregående disputand. Samma kväll var det så typisk 70-talsfest på Sociologens Stora och Lilla Vind. Salladen hade jag komponerat själv, och vinet hade jäst hemma i köket. Underhållningen bestods av filosofie vaktmästaren och trubaduren Ivar Dahlberg med kompanjonen Stickan på trummor. – Så var stipendietiden över.

Det hade varit en bekymmersfri och lycklig tid att under fyra år få så helt ägna sig åt en och samma uppgift – en sorts bildningsresa kantad av politiskt engagemang och privat trots – och det gjorde inget att hemvägen upp till Masthugget ibland var alltför brant för en cyklist.

Lennart G Svensson

hade blivit anställda som lärare under de år då studenterna stormade in på institutionen registrerade sig som forskarstuderande och drogs in i forskningsprojekt när antalet studenter minskade.

Sociologikrisen

Några år in på 70-talet började många sociologer beskriva sociologins tillstånd med begreppet kris. Ett påtagligt tecken på detta ”kristillstånd” var den minskade tillströmningen av studenter, men det fanns samtidigt sådant som framstod som mer bekymmersamt. Den polarisering mellan olika forskningsinriktningar som började bli tydlig vid denna tid uppfattades av vissa som ett hot mot sociologin som en sammanhållen vetenskap. Polariseringen hade egentligen börjat redan på mitten av 60-talet, men hade knappast uppfattats som en kris så länge studenterna strömmade till och så länge sociologer hördes i den offentliga debatten. Ett uttryck för en begynnande kris kan utläsas i den debatt som omgav utgivningen av den första svenska sammanställningen av sociologiska teorier, nämligen *Sociologiska teorier. Studier i sociologins historia* under redaktion av Johan Asplund. Den första upplagan kom

1967 då Asplund precis hade blivit anställd på göteborgsinstitutionen som universitetslektor. Bokens syfte var att försöka råda bot på sociologistudenternas historielöshet och orientera dem i skilda sätt att betrakta samhället. Asplund skriver i inledningen att kännedom om de fem sociologiska klassiker som boken inleds med (Marx, Weber, Durkheim, Pareto och Simmel) hör till den sociologiska allmänbildningen. Just detta, att kännedom om vissa sociologiska teoretiker bör vara en grund i den sociologiska bildningen, visar på ett tydligt brott mot den tidigare traditionen då kunskap om metoder och statistisk bearbetning sattes i främsta rummet.

Sociologiska teorier undgick dock inte kritik. I sin recension av boken i *Sociologisk Forskning* skriver Göran Therborn att ”den latent funktion de flesta uppsatserna fyller är att visa att klassisk teori är helt irrelevant för modern sociologi”. Therborns kritik rör sig på två plan: dels kritiserar han urvalet som godtyckligt, han saknar exempelvis Spencer och Tönnies, dels kritiserar han vissa av författarna till uppsatserna för att inte tillräckligt djupt ha trängt in i klassikernas texter, en kritik som framför allt drabbar Edmund Dahlström och hans marxtolkning. Redaktören Asplund låter dock inte denna kritik stå oemotsagd, och i ett

direkt genmäle anklagar han Therborn för att mer ägna sig åt politik och rabulism än att skriva en recension. Vidare frågar sig Asplund varför Therborn endast klagar över att Spencer och Tönnies saknas när man utan vidare kan räkna upp ett stort antal andra klassiska sociologer vars medverkan borde vara lika relevant. Detta lilla meningsutbyte illustrerar framför allt hur synen på sociologiämnet förändrades, det var mot slutet av 60-talet inte längre fråga om en homogen samhällsvetenskap där alla forskare arbetade efter samma metoder och utgick från liknande teorier. ”Upptäckten” av klassikerna ledde vidare till en situation där texttolkning fick en långt större betydelse i sociologin än tidigare, vilket bidrog till att förstärka krisen inom ämnet.

Asplund engagerade sig även i det som kallats värderingsdebatten (*Sociologisk Forskning* 1968-69). På den ena sidan i denna debatt stod vänsterradikaler som hävdade att samhällsvetenskapen i Sverige led av en borgerlig bias, att det var borgerliga värderingar som styrde forskarnas sätt att betrakta och analysera samhället. Asplund – väl medveten om problematiken – skriver att målet bör vara en kritisk sociologi som samtidigt är värdeneutral. I ett senare nummer av *Sociologisk Forskning* presenterar Asplund vad han anser

vara en värdeneutral sociologisk teori, nämligen den symboliska interaktionismen. Han inför en distinktion mellan värdeneutralitet och värderingsrelevans, vilket skulle innebära att interaktionismens centrala teser är värdeneutrala men de griper in i olika problemområden som vi värderar. Vad Asplund vill ha sagt med detta tycks vara att en sociologisk teori kan vara värdeneutral, men att dess konsekvenser har betydelse eller relevans för de värderingar en läsare av teorin omfattar. I slutet av sin artikel kommer han fram till den polemiska kärnan i sitt resonemang och utpekar sina motståndare som ”den växande och dogmatiska opinion enligt vilken en sociologisk teori är av intresse om och endast om den uppvisar affinitet med marxismen.” Asplund vänder sig således mot dem som vill införa marxismen och socialistiska värderingar som fundament i samhällsvetenskapen. Han är inte emot marxismen i sig, utan emot dem som hävdar att all sociologi förutom den som bygger på Marx tankar om samhället skulle vara ett resultat av borgerliga värderingar.

Det är svårt att riktigt värdera det händelseförlopp som gavs beteckningen sociologikrisen. Framför allt beroende på att det tillstånd som av vissa uppfattades som krisartat fortfarande tycks råda inom den

svenska sociologin. Sociologins kris innebar alltså inte att ett nytt paradigm etablerades efter positivismens sammanbrott. I stället uppstod en situation där positivismen tog ett steg åt sidan och beredde plats för flera andra paradig, bland dem marxism och feminism. Vad man kan säga om krisen är att den innebar att pluralismen inom disciplinen ökade, att ett (om man så vill) mångparadigmatiskt tillstånd inträdde.

Forskningen

Forskningen vid institutionen påverkades inte omedelbart av de nya strömningarna inom sociologin, vilket framstår som naturligt eftersom det alltid tar en viss tid innan nya idéer och teorier införlivas i en konkret forskningsverksamhet. I en skrivelse från 1969 beskrivs de forskningsprojekt som då bedrevs vid institutionen: 1) inflyttad arbetskrafts anpassning på en expanderande arbetsmarknad, Bengt Rundblad, Sven Ove Johansson och Sören Olsson, 2) studie av den lokala lönebildningen inom ramen för den så kallade låginkomstutredningen, Edmund Dahlström, Horst Hart, Sven Paulson och Casten von Otter, 3) företagsdemokrati, Edmund Dahlström och Kjell Eriksson, 4)

Socioteknisk miljö och arbetsanpassning, Edmund Dahlström, Bertil Gardell och Bo Wingårdh, 5) gifta kvinnors förvärvsarbete, Gustaf de Laval och Barbro Jansson, 6) yrkesval, Per Sjöstrand, och 7) utländsk arbetskrafts anpassning till svenska arbetsmarknadsförhållanden, Ulla Björnberg och Gunilla Fürst. Utöver dessa var man inblandad i en studie av företagsnedläggningars konsekvenser för arbetskraften.

Tydligen dominerade den arbetssociologiska forskningen fortfarande, men det hör till bilden att innan ovanstående skrevs hade en licentiatavhandling som låg utanför det arbetssociologiska fältet färdigställt: *Jämställhetens villkor. Män och kvinnor i dagens värld* av Rita Liljeström (1968). Beaktar man även forskningsrapporter nyanseras bilden ytterligare. 1967 kom *The Family and Social Change in Ghana* av Ebenezer Osei-Kofi och 1968 *En fjällsameby* av Jan Hodann och Björn Torbiörnsson samt *Våra samer* av Edmund Dahlström. Detta tyder på att forskningsverksamheten mot slutet av 60-talet började bli mer differentierad än vad som varit fallet under första halvan av decenniet.

Att forskningsinriktningen inom sociologin förändrades mot slutet av 60-talet visar sig även i en öppenhet gentemot andra discipliner och andra metoder än de som traditionellt

hade använts inom den svenska sociologin. Ett exempel på detta är intresset för att belysa överlappningen mellan olika socialvetenskaper. I ett nummer av *Sociologisk Forskning* med detta tema presenterades bland annat Bengt Rundblads nästan tjugo år gamla licentiatavhandling *Forestville – a Study of Rural Social Change* (i *Sociologisk Forskning* sammanfattad på svenska med titeln *Skogsby – en studie av landsbygd i omvandling*). När den skrevs 1951 väckte den inte någon större uppmärksamhet, men 1970 hade den kommit att betraktas som en klassiker. För att markera detta gav göteborgsinstitutionen ut den i originalskick i sin monografiserie (nr 3). Anledningen till denna omvärdering var enligt Rundblad att man mot slutet av 60-talet vände sig emot den tidigare så dominerande kvantitativa metoden och sökte inspiration från forskning med kvalitativ metodik.

För Rundblads del var således den kvalitativa metoden inte någon nyhet, och på frågan om hur han upplevde förändringen av metodiken kring decennieskiftet svarar han att det inte var någon större förändring eftersom han redan tidigare undervisat i kvalitativ metod. Per Sjöstrand är även han inne på linjen att vissa förändringar inte var några direkta nyheter vid göteborgsinstitutionen. Han nämner till exempel

att Gunnar Myrdals tankar om forskningens värderingsrelevans – som han aldrig hört talas om under sin tid i Stockholm – var en självklar del i Göteborg långt innan 1968. Man kan således inte säga att värderingar, mjuka data och kvalitativa metoder var någonting helt nytt när de mot slutet av 60-talet blev aktuella. Ett bättre sätt att belysa förändringen är att säga att vissa metoder, teorier och perspektiv – som egentligen alltid varit en del av den sociologiska verksamheten – fick förnyad aktualitet när förändringar i samhället visade att den tidigare dominerande sociologiska praktiken i många fall inte svarade upp mot nya krav.

Under höstterminen 1972 och vårterminen 1973 utgavs på institutionen en tidning med namnet *Tidning*. Den var i första hand avsedd att spridas till forskarstuderande, lärare och andra intresserade inom sociologiska institutionen, och avsikten var att förbättra kommunikationen och få igång debatter både om pågående forskning och om allmänna sociologiska frågeställningar. Det betonades visserligen att *Tidning* var öppen för alla intresserade, även studenter på grundnivå, men det är tydligt att huvuddelen av de inlägg som gjordes främst riktade sig till den forskande delen av institutionen. Förutom den rena polemiken

mellan forskare finns det en hel del tankeväckande synpunkter. I första numret frågar sig till exempel signaturen TH vad det är ”för skillnad mellan författare och dramatiker å ena sidan och t.ex. sociologer och psykologer å den andra?” Detta i samband med frågan om Aksel Sandemoses Jantelag kan betraktas som sociologi (något som Sandemose själv hävdar i förordet till sin bok *En flykting korsar sitt spår*). Vidare uppmanas läsarna i *Tidning* nummer tre att läsa fler sociologiska tidskrifter och att komma med synpunkter på dessa. Därefter följer ett litet tankeexperiment: ”Tänk efter vad som skulle ske om en medicinsk eller teknisk forskningsinstitution på försök under ett par år prövade sociologiska institutionens i Göteborgs metod att följa den internationella forskningen!” Man kan här ana en intern kritik av den bristande internationella utblicken på institutionen. *Tidning* upphörde efter endast fyra nummer, men fick året efter en efterföljare som hette *Kompost*. Denna blev dock bara ett nummer gammal och efter dess frånfalle har inget liknande debattforum funnits på institutionen.

Svante Nordin har beskrivit hur en injektion marxism på 60-talet kunde ”förvandla den reformistiska grötunken inom samhällsvetenskaperna till revolutionär galopp.

Sociologin upphörde plötsligt att vara tråkig och tycktes för ett ögonblick i stället full av möjligheter, intellektuellt och politiskt”. Det måste sägas med en gång att spåren efter denna ’revolutionära galopp’ i institutionens forskningsverksamhet är relativt obetydliga. Egentligen har det bara gått att identifiera ett klart och tydligt exempel på en rent politisk produkt. Det är forskningsrapport 18, *Arbetsvårdens ideologi och funktion* (1971), av Lars-Erik Bringhed och Annika Rodhner. För en nutida läsare framstår den som en något förvirrad sammanblandning av dogmatisk vänsterideologi och försök till sociologisk analys, och att ett sådant alster över huvud taget kunde publiceras i en vetenskaplig skriftserie får nog ses som ett utslag av den mycket speciella tidsanda som då rådde. Syftet med rapporten är att kritiskt granska utvecklingen inom arbetsvården och peka på de bakomliggande orsakerna till denna utveckling. Alla perspektiv förutom ett renodlat marxist-leninistiskt konfliktperspektiv avfärdas som oanvändbara. Så länge ett kapitalistiskt system råder står alla samhällsföreteelser i kapitalismens tjänst, vilket visas i ett kort avsnitt där korporatismen ’avslöjas’ såsom varande en falsk gemenskap som måste ”upprätthållas med olika maktmedel, såsom tvång, falska verklighetsbe-

skrivningar, indoktrinering och ett förvirrande och fördunklande språkbruk”. Med hjälp av ett intressant cirkelresonemang konstaterar författarna (refererande till Lenin) att staten ”är en produkt av klassernas oförenlighet och omvänt är också statens existens ett bevis för att klassmotsättningarna verkliga är oförenliga”.

Under perioden 1968-1979 blir alltså forskningen vid institutionen betydligt mer differentierad än vad som tidigare hade varit fallet, och även om den kan sägas bli något mer politiskt medveten så förfaller den inte till någon form av dogmatism (med den ovan refererade forskningsrapporten som undantag). Eftersom även mängden forskningsmaterial ökar på ett närmast exponentiellt sätt är det ogörligt att ge en heltäckande beskrivning av forskningsverksamheten. Fortsättningsvis blir det i stället ett antal nedslag i olika forskningsinsatser som framstått som, i någon mening, typiska, antingen för institutionen eller tiden.

Arbets sociologi

Som visades i förra kapitlet satsade institutionen redan från första början på att skapa sig en arbets sociologisk profil, och kring 1968 var det

– med tanke på den tydliga dominans den arbets sociologiska forskningen då hade – tydligt att man hade lyckats med sin ambition. Men vid denna tid blev det även tydligt att den tidigare forskningen inom området inte tillfredsställde samtliga parter i samhällsdebatten. Horst Hart delar in den svenska arbetslivsforskningen från mitten av 60-talet och framöver i tre perioder. Den första är *Den ifrågasättande perioden* då ”de rådande värderingssystemen och de existerande makt-, påverkans- och planeringssystemen” börjar ifrågasättas. Företagsdemokrati är det nyckelord som mängder av debatter under denna tid rör sig kring (exempelvis debatten 1966 i Göteborg mellan Dahlström och Therborn). På 70-talet inleds så *Alternativens period* som är en tid då en rad uppslag till förändring tas upp i den offentliga utrednings- och reformverksamheten. Lagstiftning kring exempelvis medbestämmande (MBL) är en frukt av denna period. Den tredje perioden är *Skördetiden* då lagstiftningen från alternativens period ger upphov till mycket lokal facklig aktivitet och försök att tillsammans med forskare och arbetsgivare finna nya samarbetsformer vad gäller exempelvis personalpolitik.

Under *Den ifrågasättande perioden* publicerades ett antal arbeten från

institutionen som på olika sätt visar utvecklingen inom den arbetssociologiska forskningen. 1969 skrev Edmund Dahlström boken *Fördjupad företagsdemokrati*, 1971 kom Bertil Gardell med sin doktorsavhandling *Produktionsteknik och arbetsglädje* och samma år publicerades rapporten *LKAB och demokratin* av Edmund Dahlström, Kjell Eriksson, Bertil Gardell, Olle Hammarström och Rut Hammarström. 1972 kom ytterligare en doktorsavhandling, *Lokal lönebildning* av Horst Hart och Casten von Otter, och 1973 ännu en, *Facklig demokrati* av Kjell Eriksson. Det är tydligt att den ifrågasättande tendensen under perioden till relativt stor del tog sig uttryck i frågor rörande arbetslivets demokratisering, och det kan därför vara lämpligt att börja med Dahlströms bok om just denna fråga.

I förordet skriver Dahlström att *Fördjupad företagsdemokrati* kan ses som en fortsättning av bland annat rapporten *Teknisk förändring och arbetsanpassning*. Bakgrunden till boken är att demokratidiskussionen även har börjat höras inom arbetslivet. Och bakom detta ligger en samhällsutveckling som över huvud taget har inneburit stigande krav på ökad demokrati inom en mängd områden. Inom arbetslivet hörs framför allt krav på ökat medinflytande och självbestämmande för de

anställda, och den ”traditionella organisationsideologin” har – menar Dahlström – tjänat ut sin roll. Det var alltså förändringar i samhället som ledde till ökade anspråk på demokrati även inom arbetslivet.

Detta var en utveckling som var tydlig på alla områden under 60-talet då den allmänna välfärdsökningen inte – som man kanske skulle kunna tro – gav upphov till förnöjsamhet utan i stället till ständigt högre anspråk. De ökade anspråken och missnöjesyttringarna ledde till att man från både politiskt-fackligt och arbetsgivarhåll tog initiativ till försök med nya samarbetsformer. Ett exempel på detta är URAF (Utvecklingsrådet för samarbetsfrågors arbetsgrupp för forskning) som var ett samarbete mellan SAF, LO och TCO och vars syfte var att främja vetenskaplig forskning kring samarbetsfrågor. Man försökte alltså genom överenskommelser på central nivå med forskningsresultat som underlag göra förändringar av arbetsorganisationen. Detta visade sig i arbetslivet genom en hel rad centralt ingångna avtal som berörde områden som rationalisering, företagsnämnder, förtroendemännens ställning, arbetstid och utbildning.

En viktig utgångspunkt i *Fördjupad företagsdemokrati* är att man inte får förväxla företagsdemokrati med politisk demokrati. Det är nödvän-

dig att inse att det finns en mängd intressenter vid sidan av arbetsstagnarna som har anknytning till arbetsplatsen och som dessutom har legitima intressen i företaget, exempelvis stat, kommun, kreditgivare, leverantörer och avnämare. Dahlström påpekar att ”detta gäller oavsett om vi utgår från ett socialistiskt eller kapitalistiskt samhälle”, och att det begränsar utrymmet för fördjupad demokrati på den enskilda arbetsplatsen.

Begreppet demokrati får då ett betydligt snävare användningsområde inom arbetslivet än inom politiken, och det finns fog för påståendet att demokrati i betydelsen företagsdemokrati snarare kan betecknas som ”medinflytande över arbetsprocessen”. Det finns i Dahlströms arbete en grundtanke att motsättningar mellan parterna åtminstone på sikt kan lösas. Denna ”positiva” grundtanke är möjlig att härleda till det sociotekniska synsättet. Dahlström tar visserligen på ett par ställen upp den möjliga invändningen ”att samverkan i företaget inte kan förbättras förrän mer radikala steg tagits att förändra näringslivets makrostruktur,” men själv företräder han åsikten att det är möjligt att genom samverkan och gradvisa förbättringar av både sociala och tekniska faktorer öka de anställdas möjligheter att påverka sin ar-

betssituation. Därför förespråkar han en typ av forskning som är handlingsorienterad och som förutsätter en företagsdemokratisk försöksverksamhet. Sådan forskning behöver granska hur förändringar vidtas, när och var innovationer sker och vilka förhållanden som inverkar gynnsamt respektive ogynnsamt på givna typer av handlande.

Fördjupad företagsdemokrati har en direkt koppling till den senare LKAB-studien. Detta eftersom LKAB:s ledning redan 1968 tog kontakt med Bertil Gardell som föreslog att man skulle samarbeta med Edmund Dahlström som då var engagerad i en projektplanering för forskning inom det företagsdemokratiska området (en forskning som sedermera resulterade i just *Fördjupad företagsdemokrati*) finansierad av Riksbanksfonden. LKAB:s inbjudan fick till resultat att ett antal forskare anställdes för att följa de företagsdemokratiska verksamheterna vid gruvorna. Projektets mål definierades som en ”företagsanpassad handlingsinriktad forskning som skall utmytna i informationsunderlag för konkreta förslag till utbildning, organisatoriska förändringar etc”.

Fältarbetet påbörjades i september 1969, men i december samma år bröt en strejk ut som skulle komma att förändra inriktningen av

projektet. Uppkomsten av strejken innebar att det planerade arbetet inte kunde slutföras som det var tänkt, och dessutom försämrades relationerna till företagsledningen. Detta innebar att de ursprungliga intentionerna inte kunde följas eftersom de byggde på förtroende från samtliga parter. I stället inriktade forskarna sitt intresse på att följa upp strejken. Tydligt fanns det ett antal olika anledningar som samverkade till att företagsledningen fick en negativ inställning till forskarna. För det första var en av de aktiva i strejkkommittén inflyttad från Göteborg, vilket i vissa kretsar togs som intäkt för att forskarna – som ju också var från Göteborg – hade andel i strejkens uppkomst. För det andra tycks forskningsassistenternas relativa ungdom (24-29 år) ha spelat en viss roll för förtroendet hos ledningen samtidigt som vissa tekniker hade en principiellt negativ inställning till beteendevetenskaplig forskning. För det tredje var några av forskarna (enligt egna uppgifter i studiesyfte) närvarande under demonstrationer, vilket knappast bidrog till att minska misstänksamheten. Slutligen påtalades det att vissa av forskarna bar skägg, något som uppenbarligen var mer symboliskt laddat då än vad det är i dag.

I en artikel i *Sociologisk Forskning* gav Agne Lundquist en något an-

norlunda bild av vad som orsakade denna misstänksamhet. Framför allt misslyckades man – menar han – med att ”skapa symmetriska relationer till alla parter”, vilket berodde på forskarnas missbedömning av arbetarnas förväntningar på dem. Lundquist ansåg alltså att den primära anledningen till att forskarna förlorade företagsledningens förtroende var att de föll ur sin forskarroll, och att de därför inte lyckades förhålla sig objektiva till sitt forskningsobjekt. Vidare hävdar han att rapporten är unik i Sverige som en fallstudie av forskarnas roll i ett auktoritärt system, och att den därför ”bör kunna utgöra underlag för flera seminarier i metodik i forskarutbildningen.”

Vad som startade på initiativ från LKAB:s företagsledning i syfte att följa upp vad man från företags sida ansåg vara företagsdemokratiska strävanden slutade med en rapport som i flera avseenden pekade på bristen av just företagsdemokrati. I massmedia fick strejken – men även sociologernas närvaro – stor uppmärksamhet, vilket föranledde Dahlström att skriva en artikel där han gav forskarnas syn på arbetarnas situation och strejkens ursprung. Framför allt pekade han på att arbetarnas situation ute på arbetsplatserna i många fall knappt var människovärdig, detta trots när-

mare 40 år med socialdemokratiskt styre. Och om denna situation inte snabbt förbättrades skulle risken vara stor för utbrott av liknande strejker vid många andra företag i landet. Knappast förvånande så hade SAF och Verkstadsföreningen en annan tolkning av vad som hade utlöst strejken; man såg den som ett resultat av politisk agitation och inte som ett genuint uttryck för missnöje med arbetssituationen.

LKAB-studien visade på ett tydligt sätt att åren av samförstånd mellan fack, företagsledning och samhällsvetare var över. I stället vidtog den period av alternativ som Horst Hart beskriver där kunskapsproduktionen inom arbetslivets område blev pluralistisk. Denna pluralism hade ett gemensamt drag, nämligen att forskarna mer än tidigare deltog i fältarbete och forskningen skedde i ett samspel mellan praktik, teori och datainsamling. För göteborgsinstitutionens del fick dock sociologernas ställningstagande under strejken en tråkig konsekvens då man under en tid fick problem med att komma in på vissa arbetsplatser för att bedriva forskning.

Det var dock inte endast demokratin inom företagen som undersöktes, även demokratin inom fackföreningsrörelsen belystes. Framför allt genom Kjell Erikssons doktors-

avhandling *Facklig demokrati* som kom 1973. I denna visar Eriksson hur fackets roll i samhället har blivit mer integrerande, vilket visar sig i dess deltagande i det nationella politiskt-ekonomiska systemet. Detta har även inneburit en centralisering och koncentration av verksamheten. Den fackliga rörelsen genomgår således samma utveckling mot centralism och maktkoncentration som det övriga samhället – menar Eriksson – och detta kan i längden innebära en fara för demokratin inom rörelsen.

Att den arbetssociologiska forskningen inte längre var en angelägenhet endast för de direkt inblandade fick 1969 ett tydligt uttryck i boken *Konsten att dressera människor*. Den skrevs av en grupp pedagoger och psykologer från Stockholm och syftet var att kritisera den så kallade Mentalhälsokampanjen, en informationskampanj som FOLKSAM 1969 tog initiativ till, men som även stöddes av arbetsmarknadens parter och en mängd andra intresseorganisationer. Kampanjens motto var ”Mental hälsa – en aktion för ökad förståelse och samhörighet inom arbetslivet”. Redan i förordet till *Konsten att dressera människor* anger författarna tonen genom att hävda att mentalhälsokampanjen är ”ett utslag av den borgerliga ideologi som råder i samhället”. Dahlström

och Gardell är två av de forskare som omnämns i boken som får utstå mest kritik, bland annat för sin medverkan i boken *Teknisk förändring och arbetsanpassning*. Det man är mest kritisk mot är att Dahlström och Gardell inte berör ägandeförhållandena och deras betydelse för arbetarnas situation på arbetsplatsen. Enligt gruppen kring *Konsten att dressera människor* är allt annat än just en förändring av den ekonomiska makten över näringslivet endast försök att skyla över de verkliga förhållandena och således något som enbart tjänar kapitalisternas intressen.

Den framförda kritiken fick dock mothugg, framför allt av Bertil Gardell som i en artikel i *Sociologisk Forskning* genomför något som snarast kan betraktas som en verbal avrättning av sina vedersakare. Han ger en rad exempel på det han kallar förvanskning och retuschering, och avslutar med det kommer att krävas åtskilligt av författarna för att bli tagna på allvar i den framtida debatten. Att boken trots sina uppenbara brister blev en kultbok för den nya vänstern är i dag ganska svårt att förstå (den gavs ut i fyra utgåvor fram till 1971). I synnerhet med tanke på att den är författad i en uppfostrande stil som nedvärderar läsarens förmåga att tänka självständigt. Bland annat skriver man att några

”äger produktionsmedlen, de kallas *kapitalister*. Andra arbetar åt dem som äger produktionsmedlen, de kallas *lönearbetare*. Ju mer vi får i lön desto mindre blir kapitalistens vinst. Och ju mer kapitalisten tar ut, desto mindre blir över till oss i form av lön. *Det råder därför en oundviklig motsättning* mellan deras, kapitalisternas, och våra, lönearbetarnas, intressen.” Att Gardell blev både upprörd och förnärmat är förståeligt om man jämför hans forskning med hur den framställs i *Konsten att dressera människor*. Men boken lyckades ändå sätta fingret på ett viktigt område där den tidigare forskningen var, om inte obefintlig, så åtminstone åsidosatt, och detta område var studiet av arbetslivet utifrån ett större perspektiv. De i Sverige verkamma arbetssociologerna hade dominerats av en individcentrerad syn på arbetsförhållanden och först och främst fokuserat sig på effekterna av arbetets organisation på exempelvis trivseln, men knappast alls relaterat arbetsorganisation till någon form av klasstänkande. Det var först i och med LKAB-studien och Walter Korpi's *Vilda strejker inom metall- och verkstadsindustrin* (1968) som konflikter och maktförhållanden inom arbetslivet på allvar började studeras. Gustavsson och Kjellberg påpekar att den debatt som omgav Mentalhälsokampanjen på lång sikt

fick betydelse för den fortsatta inriktningen på arbetslivsforskningen, att begrepp som ”arbetsanpassning”, ”mental hälsa” och ”arbets-tillfredsställelse” fortsättningsvis användes mer försiktigt, och att det spred sig en insikt om att vetenskapen inte alltid är opolitisk. Bengt Rundblad säger att ordet ”anpassning” användes på ett sätt som man senare fick äta upp, och även att kritiken mot arbetsvetenskapen lade en viss sordin på intresset för denna typ av forskning.

Att man tidigare hade kunnat använda sig av ett sådant begrepp som ”anpassning” utan att någon reagerade negativt tyder på att det under loppet av några få år skedde en förskjutning av dess innebörd. Från att ha varit ett, om inte positivt så åtminstone neutralt begrepp, försköts dess betydelse till att bli i huvudsak negativ när man diskuterade hur människor reagerar på olika arbetssituationer. Denna betydelseförskjutning, eller semantiska förändring, är ett tydligt exempel på hur samhällsdebatten ändrade skepnad under 60-talets senare hälft. För vissa grupper blev anpassning ett skällsord, att anpassa sig innebar att acceptera samhällets maktstruktur och arbetsanpassning innebar inget annat än att dressera arbetskraften. Dessa grupper var under några år väldigt aktiva i den politiska debat-

ten och deras sätt att använda vissa uttryck gjorde det så småningom omöjligt att prata om exempelvis arbetskraftens anpassning utan att det uppfattades som något negativt. När man betraktar sociologin från olika tider är det således viktigt att även försöka förstå var tids specifika användning av diverse begrepp, gör man inte detta blir det lätt att missta sig på forskarnas intentioner.

Gustavsson och Kjellberg lyfter fram några olika faktorer som är av betydelse för förhållandet mellan forskning och praktik på arbetslivets område: 1) intresseinriktning och styrka hos arbetsmarknadens parter, 2) samhällsekonomiska förhållanden, 3) lagar och avtal, 4) den inomvetenskapliga teori- och metodutvecklingen, 5) forskningsfinansierande organ, 6) initiativ från enskilda grupper och individer i debatt och samhällsliv, och 7) utbildningssystemets inriktning och organisation. De flesta faktorer som styr forskningen är alltså sådana som ligger utanför själva arbetslivet, vilket innebär att det är mer sällan som forskningen inom området har haft en direkt problemlösande karaktär.

Ett par av ovanstående faktorer som kom att få stor betydelse just kring decennieskiftet var forskningsfinansieringen och arbetsrätten. Från och med mitten av 60-talet klev staten allt mer in som finansär av

forskningsprojekt. PA-rådet begränsade sin verksamhet på grund av företagens minskade anlag och ett par nya fonder för forskningsfinansiering bildades. Statens råd för samhällsforskning, som bildades 1948, var under flera år det organ som hade fördelat de av staten avsatta forskningsmedlen, men vid 60-talets mitt började Riksbankens jubileumsfond sin finansieringsverksamhet och 1972 inrättades Arbetarskyddsfonden. I och med att lagen om anställningsskydd (LAS) och Arbetsmiljölagen (AML) tillkom i början på 70-talet fick forskarna även ett nytt arbetsfält, nämligen att studera effekten av de nya lagarna. Bengt Rundblad nämner vidare att när elevantalet kring 1972 började minska ökade forskningsinsatserna, och framför allt då på arbetslivsområdet. Att forskningen förändras har alltså en rad olika orsaker som inte nödvändigtvis måste vara direkt relaterade till forskningsobjektet.

I samband med att staten under 70-talet förstärkte sin roll vad gäller styrningen av arbetsmarknaden ökade intresset för att studera effekterna av insatserna på detta område. Göteborgsinstitutionen tog en aktiv del i detta studium, och 1973 arrangerades ett symposium i Lerum på initiativ av statens råd för samhällsforskning där man sammanförde inom problemområdet verk-

samma forskare och praktiker. Symposiet planerades av Bengt Rundblad och syftet var ”att ge en överblick av arbetsmarknadsläget i dag och fästa uppmärksamheten vid speciellt angelägna forskningsuppgifter inför framtiden, samt att notera forskningsresultat av särskilt intresse.” Statens ökade insatser vad gäller arbetsmarknadspolitiken illustreras tydligt i boken *Arbetsmarknaden i Sverige* av Hans Berglind och Bengt Rundblad. Där påpekar man att statens utgifter för arbetsmarknadsåtgärder har ökat ungefär 15-16 gånger i fasta priser mellan budgetåren 1955/56 till 1973/74. Denna utveckling är möjlig att tolka på flera sätt. Å ena sidan kan man se det som ett resultat av samhällets strävan att bereda sysselsättning åt allt fler svårt handikappade som söker sig ut på arbetsmarknaden. Å andra sidan kan expansionen förklaras genom en ökad ”utslagning” från den ordinarie arbetsmarknaden.

För att undersöka arbetsmarknadens funktion och arbetsmarknadspolitikens verkan gjordes flera studier. Rundblad ledde en stor undersökning – *Inflyttad arbetskrafts anpassning i en expanderande arbetsmarknad* – på uppdrag av Arbetsmarknadsstyrelsen. Själva arbetet utfördes av Sven Ove Johansson och Sören Olsson, vilket resulterade i deras licentiatavhandling 1968. Studien

gick till så att man i en stor panelundersökning – där samtliga 820 nyinflyttade Göteborgare under perioden augusti-oktober 1966 intervjuades – utvärderade hur den nya arbetskraften anpassade sig till de lokala förhållandena. Undersökningen kompletterades senare med en enkätundersökning ca 5 år efter inflyttningen. Totalt sett var studien mycket omfattande och genererade ett flertal rapporter, och sammanlagt var ett fyrtiotal personer aktivt involverade i dess olika faser. Detta gav möjlighet för många yngre förångor att delta aktivt i och få försörjning från empirisk forskning. Ulla Björnberg och Gunilla Fürst skrev exempelvis sin gemensamma trebetygsuppsats – *Utländsk arbetskrafts anpassning i en expanderande arbetsmarknad* – inom ramen för detta projekt.

En annan undersökning var den som berörde nedläggningen av Jössefors bruk 1969. Tack vare att Billerudskoncernen redan 1965 hade förvarnat om att man skulle lägga ner verksamheten i Jössefors skapades möjligheter att under en längre period följa nedläggningens konsekvenser. Syftet med undersökningen var ”att redovisa konsekvenserna för de anställda och deras familjer med avseende på arbets- och levnadsvillkor samt hälsa och

ser för det berörda samhället.” Även detta projekt leddes av Bengt Rundblad, och det kopplades samman med de studier av lokalsamhällen som Margareta Bäck-Wiklund och Hans Lindfors sysslade med.

Eventuellt kan man även betrakta Inga Hellbergs avhandling *Studier i professionell organisation. En professionsteori med tillämpning på veterinäryrket* (1978) som ett stycke arbetssociologi. Men eftersom professionssociologin under 80- och 90-talen kom att utvecklas till ett distinkt forskningsområde på institutionen är det mer relevant att diskutera Hellbergs avhandling i samband med övriga professions-sociologiska alster i ett senare kapitel.

Det kan vara lämpligt att avsluta belysningen av denna periods arbetssociologi med att nämna något om den professur med inriktning på arbetsmarknadssociologi som inrättades vid institutionen 1976. Professuren kan ses som en permanentning av den forskartjänst i arbetssociologi med inriktning på arbetsmarknadsforskning Rundblad innehade under åren 1967-1975. Den får nog också betraktas som ett erkännande av den långa och målmedvetna satsning som institutionen gjorde på arbetssociologin och ett tecken på att sociologisk forskning inom arbetsmarknadsområdet

i Sverige hade sitt givna centrum i Göteborg.

Även om pluralismen ökade inom både sociologin i allmänhet och inom sociologin i Göteborg kan man konstatera att detta ingalunda skedde på bekostnad av arbetssociologin. Snarare var det så att det under perioden tillkom en del ”nya” sätt att betrakta samhället men att dessa tog sin plats bredvid arbetssociologin och i vissa fall även befruktade den.

Symbolisk interaktionism

Johan Asplund kom som universitetslektor till göteborgsinstitutionen 1967 och lämnade den 1972 för att bli professor i Köpenhamn. Under sin tid på institutionen stimulerade han forskning framför allt i metodologisk och teoretisk riktning. Hans intresse försköts successivt från ett slags nypositivism till ett mera hermeneutiskt kritiskt synsätt. För Göteborg innebar Asplunds verksamhet att ett relativt nytt sätt att betrakta samhället kom fram, nämligen den symboliska interaktionismen.

Före 1967 hade G H Meads socialpsykologiska teori – som ligger till grund för den symboliska interaktionismen – mest varit en angelä-

genhet inom den praktiska filosofin. Men eftersom många av de tidiga svenska sociologerna började sin akademiska bana som filosofer fanns ändå en viss kunskap om Mead bland dessa. Den positivistiska dominansen inom sociologin under 50- och början av 60-talet innebar dock att den tidens studenter i tämligen liten grad kom i kontakt med det interaktionistiska perspektivet. Visserligen presenterade Joachim Israel Mead i boken *Socialpsykologi* (1963), men det var först i och med utgivningen av läroboken *Sociologiska teorier* (1967) – vilken fick mycket stor spridning – som Meads tänkande blev introducerat för en bredare sociologisk läsekrets. I senare upplagor av *Sociologiska teorier* har Asplund även med ett kapitel om Cooley, och därför fanns det vid decennieskiftet goda förutsättningar för att sociologistuderande i mycket högre grad än tidigare skulle få möjlighet att utveckla ett intresse för symbolisk interaktionism.

När Asplund 1967 kom till Göteborg blev han mentor för en grupp studenter vars gemensamma intresse var språk, symboler och kommunikation, och denna grupp är fram till dags dato den enda organiserade sammanslutning i Sverige som har använt sig av ett interaktionistiskt perspektiv. Gruppens arbete resulterade så småningom

(1975) i en lärobok – *Medvetandets sociologi. En introduktion till symbolisk interaktionism* – som fortfarande är i bruk och som genom åren medverkat till att göra symbolisk interaktionism välbekant i Sverige. Av bokens fem författare, Lars-Erik Berg, Anders Boglind, Tom Leissner, Per Månson och Holger Värnlund, är det framför allt Lars-Erik Berg som har fortsatt och utvecklat sig inom det interaktionistiska fältet.

Tiden vid göteborgsinstitutionen var väldigt produktiv för Asplund, han undervisade, skrev flera böcker, producerade två forskningsrapporter och var även aktiv i den pågående debatten om sociologins natur. Dessutom var det enligt Dahlström under göteborgsåren som Asplund utvecklade sitt speciella sätt att betrakta och beskriva samhället. Detta är tydligt i boken *Om undran inför samhället* från 1970 med vilken Asplund kan sägas ha funnit sin mycket personliga stil. I denna använder han sig av en mängd exempel från den icke-akademiska världen för att framföra sin tes, vilket bland annat innebär att han visar hur detektivromanens lösande av gåtor kan jämföras med den kreativa vetenskapsmannens sätt att arbeta. Från denna utgångspunkt arbetar sig Asplund fram till påståendet att den grundläggande frågan för en samhällsvetare är vad ett so-

cialt faktum *betyder*. Liksom detektiven som börjar undersöka ett fall på grund av en övertygelse om att ett visst fenomen eller en viss händelsekedja har en betydelse, så måste sociologen börja sin undersökning med att fråga sig vad fenomenet betyder. Han kritiserar även den moderna sociologin för att den så ofta ”*nöjer sig* med data, att man behandlar sociala fenomen som om de inte betydde någonting.” Asplund fortsätter sedan med att granska vissa av sociologins klassiker, och påtalar att det viktiga inte är huruvida klassikerna talade sanning eller inte, det centrala är ”vad de gjorde möjligt att se.” För Asplund är det således meningslöst att försöka värdera klassikerna med utgångspunkt från huruvida de hade rätt eller fel, i stället bör vi använda oss av dem för att förstå hur vi skall ställa frågor till samhället; vad *betyder* ett socialt fenomen?

Om undran inför samhället fick stor spridning och Asplunds väldigt personliga sätt att beskriva och analysera samhälleliga fenomen fick snart efterföljare inom institutionen. Tre av dessa – Sten Andersson, Bo Forsén och Gert Nilson – fick dock problem med att slutföra sina avhandlingar eftersom institutionsledningen inte kunde acceptera deras angreppssätt. Att det kom till konflikt berodde enligt Per Månson

inte så mycket på att de använde sig av ett interaktionistiskt perspektiv utan mer på att de blandade detta med existentialism och ett dramaturgiskt framställningssätt. Goda exempel på detta är ett par forskningsrapporter: *Om bingoismen. Professor Tregs föredrag "Inför resan till SAAP"* av Gert Nilson (1971) och *Om konst och vetenskap* av Sten Andersson (1974).

Andersson och Forsén lyckades så småningom doktorera i Göteborg medan Nilson i stället lade fram sin avhandling i Lund där Joachim Israel – dåvarande professorn för sociologiska institutionen – accepterade den. Oenigheten kring Nilsons avhandling visade på en djup spricka inom den skandinaviska sociologin som kännetecknades av två diametralt motsatta ståndpunkter. Å ena sidan den som accepterar att ett samhällsvetenskapligt arbete kan bygga på en subjektiv uppfattning om världen och samspelet mellan människor, och, å andra sidan, den som hävdar att en vetenskap – även en samhällsvetenskap – skall vara intersubjektivt begriplig och empiriskt prövbar och därför inte kan acceptera mer personligt hållna samhällsbeskrivningar som vetenskap.

Nilsons avhandling bestod av böckerna *Oordning/ordning* och *Socio-dramer* samt en inledning till dessa. I inledningen till *Oordning/ordning* be-

skriver Nilson sitt syfte med boken som att "inte nöja mig med studier av det realiserade (i), utan även kritiskt värdera det realiserade (ii) och därtill utpeka, frilägga och uppfinna det möjliga (iii)." Han ser sitt kunskapsintresse som såväl hermeneutiskt som emancipatoriskt, och "avsikten är att förstå och frigöra, snarare än att förutsäga och förtrycka." Här kan man ana sig till en kritik av den rådande vetenskapsuppfattningen som Nilson ser den. Enligt honom tycks det finnas en motsättning mellan att förutsäga och förstå, genom att förstå kan man frigöra medan förutsägelsen kan leda till förtryck. Hans eget projekt syftar uppenbarligen till att vara frigörande och inte att ställa in sig i det sociologiska ledet av vetenskapliga faktasamlare som syftar till att förutsäga eller planera mänskligt handlande.

I ett av institutionens infobladd från maj 1977 ger Dahlström bakgrunden till sin negativa syn på Nilsons och Anderssons avhandlingsutkast. Motivet för hans ställningstagande är det han definierar som sitt "inre vetenskapliga samvete" som sa honom att en forskare skall kunna grunda sina teser på logisk argumentering och/eller i empiriska vittnesbörd. Han vände sig inte mot den symboliska interaktionismen, vilket visas av att Lars-Erik

Berg – som var den mest renodlade interaktionisten av Asplunds disciplin – inte hade några problem med att slutföra sitt avhandlingsprojekt, *Människans födelse. En socialpsykologisk diskussion kring G H Mead och J Piaget* (1976).

Könsroller och kvinnoforskning

Rubriken på detta avsnitt är lite missvisande och borde kanske utökas med familj, reproduktion och socialisation eftersom det är tämligen svårt att avgränsa dessa områden från varandra. Könsroller är intimt förknippade med familjen och reproduktionen, och en stor del av socialisationen försiggår otvivelaktigt inom ramen för familjen. Därför kan man med fog påstå att all forskning om kvinnor även är forskning om män och vice versa, att all forskning om familjen även är forskning om könsroller och reproduktion, och att all socialisationsforskning även är forskning om relationer mellan män, kvinnor och barn. Nu kan man naturligtvis hävda att all forskning som inte har tagit särskild hänsyn till kvinnors situation i samhället är forskning som tagit det rådande dominansförhållandet mellan könen för givet, en kritik som

framför allt från radikal feministiskt håll har riktats mot den tidiga könsrollsforskningen.

För göteborgsinstitutionens del är det – under perioden 1967-1979 – i första hand arbeten av Rita Liljeström som kan sägas falla under beteckningen kvinno- och könsrollsforskning. Parallellt, och senare i samarbete, med Harriet Holter i Norge och Haavio-Mannila i Finland utvecklade Liljeström ett sätt att se på samhället som en tudelad struktur, ett synsätt som samhällsvetenskapen tidigare hade underskattat. Under denna fas utvecklades begreppet könsroller som fick betydelse för att det visade att kvinnors (men även mäns) situation inte främst var biologiskt utan socialt betingad. Man började alltså inse att könsroller existerade även utanför familjen och att de var verksamma i de flesta sociala situationer.

Det första exemplet på sådan forskning på institutionen är Liljeströms *Jämställdhetens villkor* från 1968. Denna bok – som även blev Liljeströms licentiatavhandling – kom till genom att hon engagerades av Sveriges Radio för att skriva en kurs om kvinnor och män i dagens värld. Uppdraget gjorde det möjligt för henne att förena sitt intresse för tredje världen med ett könsrollintresse, och i boken jämför hon könsroller i Sverige med hur

det ser ut i andra länder. 1973 kom Liljeström med boken *Uppväxtvillkor* som sedermera blev hennes doktorsavhandling. Bakgrunden till denna bok var att hon fick en förfrågan från barnstugeutredningen som ville ha någon som kunde ge ett samhällsperspektiv på barnets utveckling. Det är intressant att varken *Jämställdhetens villkor* eller *Uppväxtvillkor* skrevs som avhandlingar. Båda var från början rena beställningsarbeten, men de färdiga resultaten ansågs kunna berättiga till licentiatavhandling respektive doktorsavhandling.

I inledningen till *Uppväxtvillkor* kan man urskilja en interaktionistisk prägel i sättet att betrakta människors inbördes förhållanden. Det är relationerna som betonas, inte de enskilda individerna. I ett senare avsnitt tar Liljeström G H Meads socialpsykologiska teori som utgångspunkt i sin beskrivning av familjen som förmedlare av en social verklighet. Detta interaktionistiska perspektiv kombineras med ett strukturellt betraktelsesätt där familjens situation sätts i förhållande till de rådande produktionsförhållandena. Således artar sig hela arbetet till att bli ett försök att ge en helhetsbild av det samhälle som möter det uppväxande barnet. *Uppväxtvillkor* är ett av de mest spridda sociologiska verken i Sverige och har genom åren

tryckts i ständigt nya upplagor. Liljeström blev 1985 även göteborgsinstitutionens första kvinnliga professor och har genom åren fortsatt att publicera böcker med inriktning på kvinnofrågor.

Varför – kan man fråga sig – uppstod könsforskningen just under 60- och 70-talen? Vetenskapsteoretikern Margareta Hallberg ger exempel på en rad olika möjliga förklaringar. Vanligen framhålls bland feminister att forskningen är en utlöpare av teoretiskt orienterade problemställningar i kvinnorörelsen. Inom den feministiska rörelsen finner man dock även andra åsikter, dels att den epistemiska överlägsenheten hos feministisk teori lade grunden för feministisk forskning, dels insikten att den traditionella vetenskapen kunde utgöra ett hot mot kvinnokampen. Vidgar man synfältet och går utanför de rent vetenskapsteoretiska förklaringarna framstår dock de senaste trettio årens samhälleliga omvandling som skapare av de reella möjligheterna för en forskning med feministiska förtecken. Denna period kännetecknas i hög grad av att kvinnor övergick från att i huvudsak vara hemarbetande till att delta i det ”officiella” arbetslivet. Detta innebar att kvinnor även i allt högre grad skaffade sig högre utbildning, vilket naturligtvis fick genomslag på univer-

siteten. I samband med detta ökade uppmärksamheten på att kvinnor är förtryckta som grupp, det vill säga att kvinnor som grupp betraktade har lägre lön, lägre status och färre maktpositioner än män. Den debatt som uppstod kring samhällets snedfördelade könsstruktur ledde till att många kvinnor på samhällsvetenskapliga institutioner – ofta med stöd av sitt engagemang i kvinnorörelsen – började forska kring orsakerna till den manliga dominansen.

För sociologiska institutionens del kan det vara rimligt att säga att trots en ökande tillströmning av kvinnor och ett samhällsklimat där ”kvinnofrågor” mer och mer kom i förgrunden tog det tämligen lång tid innan det kvinnliga perspektivet lyckades etablera sig som ett realistiskt forskningsalternativ. De alternativ till den traditionella sociologin som främst utkristalliserade sig under 70-talet var det interaktionistiska perspektivet och det makroorienterade. Anledningen till att feminismen inte lyckades etablera sig under 70-talet får kanske tillskrivas den inneboende tröghet alla typer av organisationer lider av. Denna tröghet kan ha en mängd olika orsaker, från ett medvetet motstånd mot nya infallsvinklar hos etablerade ämnesföreträdare till ”minsta motståndets lag”, det vill säga tenden-

sen hos unga forskare att hellre beträda redan upptrampade stigar än att bana nya med allt motstånd det innebär.

Mot 80-talet

Det fanns mycket mer forskning som utfördes på 70-talet. Över huvud taget framstår perioden mellan 1968 och 1979 som den mest produktiva perioden i institutionens historia. En mängd projekt påbörjades och avslutades, och inom ramen för dessa skrevs ett stort antal avhandlingar och böcker. Det skrevs även en hel del som låg utanför projektet och de områden som behandlats ovan, främst då doktorsavhandlingar. Rolf Törnqvists *Människors samhällsomständigheter* (1977), Lennart Svenssons *Från bildning till utbildning* (1978) och Pal Orbans *Massmedier – de nya folkrörelserna* (1978) är exempel på sådana. Även i forskningsrapportserien publicerades ett stort antal rapporter, ofta knutna till något av de större projekt institutionen var involverad i. Majoriteten av dagens anställda påbörjade sin forskar- och lärarkarriär under perioden (Lars-Erik Berg, Ulla Björnberg, Bo G Eriksson, Inga Hellberg, Hans Lindfors, Per Månson, Bertil Nelhans, Pal Orban,

m.fl), och vid alla intervjuer som gjorts med dessa ”gamlingar” har det alltid varit 70-talet som på ett eller annat sätt stått i centrum.

Just nu i denna framställning – på gränsen till 80-talet – är det lätt att konstatera att mycket av vad som gjordes under 70-talet inte har blivit alls eller tillräckligt behandlat. En anledning till detta är att gränsen mellan 70- och 80-talet är väldigt

otydlig, i synnerhet vad gäller forskningsverksamheten (denna typ av verksamhet anpassar sig ju inte heller efter decennieskiften). Det är mycket som påbörjas på 70-talet som avslutas först några år in på 80-talet. Så därför tar vi med oss ett antal projekt när vi nu lämnar det händelserika 70-talet och går över till det någon kallade det ’tråkiga 80-talet’.

I lugnare vatten, 1980-1999

Någonting har hänt

80- och 90-talen är svåra att få något riktigt grepp om. Både 60- och 70-talet var på något sätt klarare i konturerna, de hade ett slags identitet som de senaste två decennierna i stor utsträckning tycks sakna. Vår för är svårt att svara på, kanske är det – som Göran Ahrne skriver – en förändring ”som har kommit smygande och skett i tysthet utan stora deklamationer.” Ahrne vill datera begynnelsen av denna smygande förändring till någonstans i mitten av 80-talet, vilket också verkar logiskt för göteborgsinstitutionens del. Anledningen till detta är att första halvan av 80-talet på sätt och vis mer hör ihop med 70-talet än med andra halvan av 80-talet, vilket beror på att största delen av den forskning som utfördes på institutionen fram till cirka 1985 hade påbörjats redan på 70-talet.

Att se tillbaka på 80-talet ger en hel del associationer som känns något främmande för sociologin. Det ständigt ökade inflytandet från ekonomer på samhällets samtliga funktioner är en av de förändringar som man inom sociologin har debatterat mest, och det är den som fått stå

som symbol för sociologernas upplevelse av ett minskat inflytande i samhällsdebatten. Nu kan man ju naturligtvis fråga sig om det är ekonomerna som faktiskt i någon mening tagit över, eller om sociologerna helt enkelt tyckt det varit bekvämt att ha något att skylla på då man har upplevt att ingen varit villig att lyssna på det man har haft att säga. Antagligen är skeendet betydligt mer komplicerat än att en vetenskap vinner motsvarande i inflytande vad en annan förlorar. Vad de flesta bedömare dock tycks vara ense om är att från och med mitten av 80-talet tappar svensk sociologi i någon mening mark. Man lyckades inte behålla de positioner man skaffat sig på 70-talet, varken massmedialt eller vad gäller utvecklingen av teorier som kan hjälpa till att förstå och förklara samhället. Detta omdöme kan jämföras med det som avgavs av utvärderingen av svensk sociologi 1987. Då gjorde man bedömningen att ”svensk sociologi i dag både håller en god internationell nivå och har en klar anknytning till det svenska samhället, dess företeelser och problem.” Vad som egentligen har hänt sedan dess finns det en hel del olika meningar om.

Är grundproblemet – som exempelvis Thomas Brante hävdar – en svag teoriutveckling? Eller är det – för att låna Pal Orbans ord – så att ”sociologin har flytt från samhället till en värld som kanske känns trygg, men samtidigt är farlig att leva i”?

Att många sociologer kände sig väldigt obekväma i det sena 80-talets yuppiefierade och extremt överhettade ekonomi är kanske inte speciellt förvånande. Det fanns ingen arbetslöshet att tala om, och politikererna mer eller mindre tävlade om att införa nya reformer och höja ersättningsnivåerna i socialförsäkringssystemen. I en sådan situation är det synd om sociologerna. När ’den oroliga vetenskapen’ inte längre finner så många objekt att applicera sin oro på är det kanske ofrånkomligt att den drar sig tillbaka och bidrar sin tid. Samtidigt tycker man att 90-talets ekonomiska kris borde ha skapat mängder med undersökningsobjekt för sociologer, och även skapat öppningar till att framföra sociologiska alternativ till ekonomiska förklaringsmodeller. Kanske är det ändå så att allt tal om sociologins kris och osynlighet i samtiden bara är en chimär. Ämnet kan ha blivit så pass fragmenterat att alla de sociologer som man i dag finner lite överallt i en mängd olika sammanhang helt enkelt inte uppfattas som hörande till samma vetenskap.

Det vill säga att uppsplittringen i ett antal binstrecksociologier gör att varken utomstående eller sociologerna själva inte längre förmår se disciplinen som en enhet.

Var 80-talet tråkigt? Någon hävdade detta, och kanske var det så om man jämför med det omväxlande 70-talet. Det tråkiga låg kanske främst i en situation där sociologin inte längre kändes lika aktuell som tidigare, och även i att den inte längre attraherade så många studenter eller lyckades dra till sig anslag till stora forskningsprojekt. En annan utveckling som kan ha upplevts som tråkig var den tilltagande fragmentering som bland annat yttrade sig i att fler och fler arbetade självständigt utan direkt kontakt med andra på institutionen, vilket Dahlström uppmärksammade redan 1982 (se nästa sida). Något som också kan ha spelat in är att institutionen under 80-talet kom att bli mer och mer lik en ’vanlig’ arbetsplats. Detta hänger samman med universitetets utveckling under denna tid som innebar en allt större reglering av verksamheten, vilken var en följd av 60- och 70-talens enorma expansion där regelverket inte hann med att anpassas till en långt större verksamhet än vad som var tänkt när det en gång instiftades. Den ’lätt anarkistiska’ stil som länge hade kännetecknat institutio-

Infobladet 1982-03-04

Edmund Dahlström:

FORSKNINGENS FRAGMENTERING PÅ INSTITUTIONEN

Det har länge funnits en tendens till ökad fragmentering av forskningen på institutionen. Varje forskare eller forskarklick sitter för sig själv (a) och intresserar sig föga för vad andra gör. Det allmänna seminariet avser att något motverka detta: Ett forum för att ta upp ömsesidig diskussion och integrera tankar. Vi har senare veckor haft flera fall som illustrerar den monumentala fragmenteringen på institutionen.

Fall 1: Vi har två forskare som forskar kring samma tema. Kultursociologisk analys med anknytning till Sorokin. Deras första uppsatser i projektet har presenterats i seminarier. Har de haft kontakt med varandra? Har de utbytt tankar kring sina ansatser? Icke! Varje forskare på sociologiska institutionen lär sig själv nog.

Fall 2: Vi hade ett seminarium kring Högskolan och Högskolereformen som ju berör oss själva och vår självreflektion. En spännande organisationsteoretisk- statsteoretisk ansats av Bo Lindensjö presenterades. Institutionens professorer ställde upp för att kommentera kunskapsutvecklingens problem inifrån. Seminariet kunde ses som ett lämpligt komplement till den nystartade organisationsteorikursen. Seminariet var väl utannonserat. Hur många kom från institutionen? Ingen!

Det är dags att börja ifrågasätta integrativa satsningar och det allmänna seminariet. Vi kanske skall sitta i var sin cell och låta fragmenteringen helt osynliggöra oss för varandra?

nen med ad hoc-lösningar, oklara beslutsgångar och mer eller mindre oreglerade tjänstetillsättningar försvann definitivt under 80-talet.

Man får inte heller glömma att de flesta som då var anställda vid institutionen under denna tid lämnar ungdomsåren och går in i den

RYSAREN 5/4-84

- Nu har studenterna klagat!
- Nu igen?
- Dom är liksom inte nöjda!
- Inte möjligt!
- Dom påstår att vår undervisning är diffus!
- Det var det jävligaste jag hört!
- Dålig information, diffusa lärare, liksom...
- Dom är otacksamma!
- Har du hört vad dom kallar institutionen?
- Nä, det har jag ingen aning om!
- Slappolågen!
- Vi går över helt på forskningen hädanefter!

medelålder då kombinationen familjeliv och arbete är som mest krävande och förutsätter god planering och disciplin. Att bli äldre innebär då oftast en förändrad livsstil, vilket dock inte på något sätt behöver innebära att man blir tråkigare. En personlighet som under många år hjälpte till att liva upp institutionen var Ture Ivar Dahlberg, filosofie vaktmästare och visdiktare. Han hävdade att han hade vigtt sitt liv åt ”själva förutsättningen för all akademisk undervisning och forskning: det stencilerade ordet.” Han skrev texter om sociologin och arbetskamraterna på institutionen och framförde dem på institutionsfester (det händer ännu att *Älta sociologi* tas upp vid festliga tillfällen). Vidare

fanns under en stor del av 80-talet hans ”Rysare” med i *Infobladet*. Den var enkel till formen, oftast 12 rutor med talbubblor i vilka en dialog utspann sig, och tog ofta upp för sociologin aktuella ämnen (se ovan).

Något som inte heller var tråkigt var att institutionen så småningom fick flytta in i helt nya lokaler som faktiskt var byggda just för akademisk verksamhet. Man lämnade Karl Johansgatan i slutet av 80-talet för en kort sejour på Brogatan, och 1991 flyttade man så in i det nybyggda samhällsvetenskapliga centret (Samvetet) i Haga. Här delar man i dag hus med bland andra socialt arbete, ekonomisk historia och statsvetenskap, och även med samhällsvetenskapliga fakultets-

kansliet. Huskroppen har placerats längs den livligt trafikerade Sprängkullsgatan och fungerar därigenom som en bullervägg för den medelklass som i dag utgör majoriteten av den renoverade arbetarstadsdelens invånare.

Nästföljande tre avsnitt beskriver 80- och 90-talens forskning. I det första redogörs för den forskning som har sitt ursprung i 70-talets stora projekt. Därefter följer ett avsnitt som beskriver generationsskiftet på professorspositionerna, de nya professurer som inrättats under perioden samt institutionens importer utifrån. Sedan kommer ett försök att skildra den forskning som ägt rum på institutionen sedan mitten av 80-talet. Innan avslutning och summering ägnas vidare ett par avsnitt åt undervisning och annan verksamhet vid institutionen.

Avslutningarnas år

Ett av institutionens profilområden från 60-talet försvann i stort sett helt under 80-talet efter det att ett par större projekt hade avslutats. Det är alltså boendesociologin som avses, och det sista större alster från denna en gång så framgångsrika inriktning är Tiiu Soidre-Brinks avhandling *Boendets förändring och kollektivt handlande* (1987). Trots att avhandlingens an-

dra del lades fram under andra hälften av 80-talet hade den sina rötter i ett boendesociologiskt projekt som startades på 70-talet. Projektet hette *Ökat hyresgästinflytande – En försöksverksamhet*, och var en utvärdering som finansierades av Byggforskningsrådet. Själva försöksverksamheten ägde rum i fyra olika bostadsområden inom ett allmännyttigt bostadsföretags bostadsbestånd. Hyresgästernas gavs inflytande genom att de fick välja ett kvartersråd bestående av tio personer. Detta råd hade beslutanderätt över ett antal förvaltningsfrågor som städning och trafik. Resultatet från försöket visade att det var hyresgästerna i de resursstarka områdena som bäst tog tillvara de möjligheter som inflytandet gav dem. Förutom Soidre-Brinks avhandling resulterade projektet i ett antal delrapporter som publicerades i forskningsrapportserien under några år på 70-talet, samt i Hilda Lennartssons avhandling *Struktur och organisation. Några förutsättningar för hyresgästinflytande i bostadsförvaltningen* (1982).

Ett par orsaker till att boendesociologin dog ut är dels att två av de mest aktiva forskarna inom området – Lars Hjärne och Lawrence Teeland – flyttade från Göteborg, dels att Lennartsson mer och mer drogs in i administrativt arbete vilket lämnade lite utrymme över för

forskning. Denna utveckling (eller kanske avveckling) är ett bra exempel på att det ofta behövs minst ett par forskare för att hålla igång forskning med en viss inriktning, i synnerhet om den kräver mycket empiriskt arbete.

Vad gäller lokala livsformer är historien ungefär densamma. Ett stort projekt drevs i slutet av 70-talet kring de regionala och lokala betingelserna för välfärd i Sjuhäradsbygden (*Livsformer i en region*). Hans Lindfors och Margareta Bäck-Wiklund hade tillsammans disputerat på en avhandling 1974 (*Lokalsambället som livsform. Idé och verklighet*) med en liknande inriktning, och i det nya projektet kom även Ulla Björnberg och Arne Nilsson att bli involverade. För både Björnberg och Nilsson ledde arbetet i projektet till doktorsavhandlingar. Björnberg disputerade 1980 på avhandlingen *Livsform och samhällsliv som välfärd. En presentation av forskning om lokala levnadsförhållanden*. Nilsson drogs mer åt arbetsmarknadshållet och kombinerade i sin avhandling *Strukturumvandling och arbetsmarknadssegmentering. En studie av arbetsmarknadsutvecklingen i Sjuhäradsbygden under 1970-talet* (1988) ett arbetsmarknads- och ett lokalsamhällesperspektiv. Trots att Hans Lindfors har fortsatt forska inom området och att Ulla Björnberg kallade *Livsformer i en region* för sitt livs

projekt har man inte lyckats upprepa något liknande. Även här kan det vara så att när Margareta Bäck-Wiklund lämnade institutionen, och Björnberg och Nilsson gick över till andra forskningsområden fanns plötsligt inte längre den kritiska massa som krävs för att den typ av forskning skall kunna upprätthållas, åtminstone inte om det skall ske i någon större skala.

Ett tredje projekt som avslutades under början av 80-talet var *Fack i företagskris*. Det genomfördes under åren 1977-1979 men slutrapporten kom först 1981. Projektet genomfördes i samarbete med de fackliga organisationerna vid göteborgsvarven, och finansierades av Arbetskyddsfonden. Från sociologiska institutionen deltog Anders Boglind, Kjell Eriksson, Bo Lennartsson och Bengt Rundblad. Bakgrunden till projektet var naturligtvis 70-talets varvskris då hela den svenska varvsnäringen inom loppet av några få år slogs ut. Det ovanliga med detta projekt var att forskarna enbart samarbetade med facken, vilket innebar att företagsledningen över huvud taget inte var med, något som var mycket ovanligt vid den här tiden. Syftet var att stödja en ”partsegen facklig kunskapsutveckling”, det handlade alltså om aktionsforskning som i slutänden hade som mål att stärka de anställdas

möjligheter att klara sig trots varvskrisen. Så småningom (1989) disputerade Anders Boglind med avhandlingen *Medarbetare och medlem. Individuell och kollektiv rationalitet i arbetslivet* som i någon mening tog sin början i projektet *Fack i företagskris*.

Även projektet *Arbetet, facket och medbestämmandet* avslutades under första halvan av 80-talet. Projektet leddes av Horst Hart och Sven-Åke Hörte och syftet var att studera huruvida kontaktmönster mellan fack och arbetsgivare på den lokala nivån förändrades i och med förändringarna i den arbetsrättsliga lagstiftningen på 70-talet. Projektet resulterade i en doktorsavhandling för Sven-Åke Hörte 1983, *Medbestämmande. En analys av kontaktmönster mellan parter vid arbetsställen*.

Ett femte och sista exempel på hur projekt som påbörjats under 70-talet avslutades under 80-talet är Bernd Hofmaiers avhandling *Montagearbetare. Ett liv i permanent tillfällighet* (1980). Hofmaier hade redan 1974 tillsammans med Jan Karlsson publicerat en studie av tillfälligt boscatta arbetare vid raffinaderibygget i Lysekil, och några år senare (1977) en forskningsrapport på samma tema. Boglind, Hörte och Hofmaier lämnade institutionen några år efter disputationen, och det är tydligt att dessa forskningsinriktningar i stort sett försvann med dem. Åter

igen ser vi hur 70-talet lever vidare i 80-talet, utan att det egentligen dras igång några nya stora projekt vid institutionen som kan ersätta de gamla.

Det är alltså svårt att hitta ens något enda projekt som dras igång i början på 80-talet. Det är i stället snarast så att det fanns ännu fler projekt av den ovan refererade typen, exempelvis den utvärdering av ungdomsarbetslösheten i Göteborg som pågick från 1978 till 1983. I utvärderingen arbetade Margareta Hart, Sven Paulson, Carsten Schale, Per Sjöstrand och Margareta Tomkinson, och så småningom disputerade både Hart (1983) och Paulson (1994) på materialet från utvärderingen. Forskning om både arbetslöshet i allmänhet och ungdomsarbetslöshet i synnerhet har dock – till skillnad från ovanstående projekt – fortsatt i relativt stor omfattning på institutionen. Mer om detta nedan.

Det var inte bara forskningsprojekt som avslutades på 80-talet. Både Edmund Dahlström och Bengt Rundblad gick i pension. Som sig bör skrev kollegerna vänböcker till de båda professorernas pensionering, och det är talande att båda dessa böcker har arbete som fokus: *Sociologer ser på arbete. Festskrift till Edmund Dahlström* (1987) och *Arbetsorganisering, människans försörjning. Vänbok till Bengt G. Rundblad* (1990).

Av detta förstår man också att den forskning som har kännetecknat institutionen efter mitten av 80-talet faktiskt fortfarande i stor utsträckning är knuten till arbetslivs- och arbetsmarknadsfrågor. Det som har skiftat är framför allt att boende-sociologi och socialpsykologi har tappat mark på de senaste tio åren och kommit att ersättas av en ganska stor flora olika forskningsområden.

Nya professorer och importörer utifrån

1985 fick institutionen sin tredje professor. Den här gången var det en så kallad rådsprofessur (HSFR) i sociologi med särskild inriktning på mänsklig reproduktion och socialisation. Denna tilldelades Rita Liljeström som därmed blev institutionens första kvinnliga professor, och även den första av institutionens studenter som blev professor i sociologi. Efter sin utnämning var Liljeström institutionen trogen fram till sin pensionering 1995.

När Edmund Dahlström skulle gå i pension var det sju personer som anmälde sitt intresse för professuren. En av de sökande återtog sin ansökan, och av de övriga sex ansågs två inte kunna komma ifråga

för en sådan position. De återstående fyra var Thomas Brante, Dan R. Jonsson, Göran Therborn och Andrew C. Twaddle. De sakkunniga var Ulf Himmelstrand, Walter Korpi och Sverre Lysgaard, och till skillnad från då professuren först tillsattes 1959 rådde det den här gången full enighet bland de sakkunniga. Alla tre placerade utan någon tvekan Göran Therborn i första rummet, och det framhölls bland annat att ”Therborn är en av Sveriges mest kosmopolitiska samhällsforskare” med arbeten som publicerats på fler än tio språk. Therborn disputerade 1974 i Lund med avhandlingen *Science, Class and Society. On the Formation of Sociology and Historical Materialism*, vilken var den sista doktorsavhandlingen i det gamla forskarutbildningssystemet. I denna försöker han visa hur utvecklingen av ekonomi, sociologi och historisk materialism intimt hänger samman med kapitalismens framväxt. Det analytiska perspektivet är strukturmarxistiskt (Althusser), och sociologin betraktas som ett socialt fenomen vars utveckling ytterst är bestämd av en samhällelig kontext. Efter avhandlingen ägnade Therborn sig både åt teoriutveckling och empirisk forskning. Exempel på det förra finner man i *The Rise of Social Scientific Marxism and Problems of Class Analysis* (1982) där han utvecklar

den marxistiska klassanalysen, medan *Klassstrukturen i Sverige 1930-1980* (1981) och *Nationernas ofärd* (1985) är exempel på det senare. Efter några år som lektor och docent i Lund blev Therborn professor i statsvetenskap vid Catholic University i Nijmegen i Holland (1981). Under denna tid var han även gästprofessor vid University of Manchester och University of Wisconsin. Dahlströms efterträdare blev således en mycket väl meriterad och internationellt inriktad sociolog.

Då Bengt Rundblad pensionerades 1990 fanns det fem intressenter till hans professur: Bengt Furåker, Horst Hart, Inga Hellberg, Jan Ch Karlsson och Bo Rothstein. Till sakkunniga hade vid denna professorstillsättning utsetts Bengt Abrahamsson, Reinhard Lund och Rune Åberg, vilka var lika rörande överens i sin bedömning av vem som var den starkaste kandidaten som de sakkunniga var vid förra professorstillsättningen. Den som förordades av de sakkunniga var Bengt Furåker, bland annat med motiveringen att han kombinerar en ”bred och idérik forskning inom det arbetsmarknadssociologiska området, en hög produktivitet och en omfattande dialog med det internationella forskarsamhället.” I likhet med Therborn disputerade Furåker i Lund. Av-

handlingen med titeln *Stat och arbetsmarknad. Studier i svensk rörlighetspolitik* (1976) är en granskning av hur politiken på arbetsmarknadsområdet har hanterat rörlighetsproblematiken. Efter avhandlingen inriktade Furåker sin forskning mot arbetsmarknad, arbetsmarknadspolitik, klasstruktur, offentlig sektor och välfärdsstat, vilket bland annat har resulterat i böckerna *Stat och offentlig sektor* (1987) och *När jobben hotas* (1989). Till skillnad från Therborn har han dock mestadels hållit sig i Sverige. Från 1979 tills han tillträdde i Göteborg var han verksam vid sociologiska institutionen i Umeå som lektor och emellanåt som tillförordnad professor.

”Generationsskiftet” på professorsposterna fullständigades 1996 då en professur med inriktning mot kön och familj inrättades. Denna professur var ingen självklar fortsättning på Liljeströms rådsprofessur som varit inriktad mot mänsklig reproduktion och socialisation, men den var ett resultat av en lobbyverksamhet som syftade till att institutionen inte skulle mista en professur då Liljeström pensionerades. Till denna professur var det endast två sökanden: Ulla Björnberg och Harriet Silius. De sakkunniga var Elina Haavio-Manilla, Staffan Marklund och Hildur Ve, och liksom vid de två tidigare tillsättningarna var det

stor enighet bland de sakkunniga. Björnberg betraktades som den otvivelaktigt mest kompetente av de båda sökande, både vad gäller vetenskapliga och pedagogiska meriter. Björnberg är – i likhet med Liljeström – göteborgsinstitutionens 'egen produkt'. Hon disputerade – som nämndes ovan – 1980, och blev docent 1988. Från 1985 till 1987 innehade hon en tjänst som forskarassistent med hjälp av ett stipendium från Delegationen för Social Forskning. Åren 1987-1990 var hon professor och 'Programme director' vid European co-ordination Centre for Research and Documentation in the Social Sciences i Wien, Österrike. Fram till professurens tillsättning 1996 har hon haft forskarstipendier från Socialvetenskapliga forskningsrådet. Björnberg har framför allt publicerat sig i tidskrifter och antologier, och tack vare sin tid i Wien har hon skaffat sig ett mycket stort internationellt nätverk.

Björnberg hann inte mycket mer än att bli installerad som professor innan det var dags för en ny utnämning. Therborn fick nämligen 1996 ett förordnande på The Swedish Collegium for Advanced Studies in the Social Sciences (SCASSS) i Uppsala, vilket tvingade institutionen att utlysa hans tjänst som ett långtidsvikariat. Denna gång var det så pass många som nio sökanden: Göran

Dahl, Johan Fritzell, Björn Halleröd, Inga Hellberg, Jan O. Jonsson, Jan Ch Karlsson, Per Månson, Lars Udehn och Wolfgang Voges. Sakkunniga var Elianne Riska, Göran Ahrne och Rune Åberg, och med tanke på att det var så många sökanden är det kanske inte förvånande att det tog nästan ett år innan de kom med sitt utlåtande. Denna gång fanns inte heller någon total samstämmighet mellan de sakkunniga. Visserligen identifierade alla tre en tätgrupp bestående av samma tre sökanden (Hellberg, Jonsson och Udehn), men ingen hade samma rangordning. Jonsson sattes främst av Riska och Åberg, medan Ahrne satte Udehn i första rummet. Hellberg placerades som tvåa av Åberg, men som trea av Ahrne och Riska. Då Jonsson tackade nej blev det Hellberg som så småningom utsågs till professor under Therborns frånvaro. Hellberg kommer – i likhet med de båda tidigare kvinnliga professorerna – från göteborgsinstitutionen. Som tidigare nämnts disputerade hon 1978 med avhandlingen *Studier i professionell organisation. En professionsteori med tillämpning på veterinäryrket*. Hon utnämndes till docent 1985, och från 1987 till 1990 var hon professor vid Arbetslivscentrum. Hennes forskning har rört sig över två delvis överlappande områden: professionsforskning och

forskning kring rörlighet, anställningstrygghet och medbestämmande.

1999 utsågs både Inga Hellberg och Per Sjöstrand till professorer. Sjöstrand – i dag institutionens 'grand old man' – har varit anställd på institutionen sedan 1961. Hans avhandling – *Karriärens utveckling. En socialpsykologisk analys av yrkesval* – kom 1968, och 1982 utnämndes han till docent. De senaste två decennierna har Sjöstrand främst forskat inom områdena ungdom, arbetsliv och arbetsmarknad, och han har vidare varit ansvarig för institutionens undervisning i metod på både grund- och forskarutbildning. Under sina närmare fyrtio år vid institutionen har Sjöstrand primärt varit lärare, och de studenter och doktorander som inte har haft honom som antingen föreläsare eller handledare är antagligen lätt räknade.

Sedan den första generationen sociologer kom till Göteborg i början av 60-talet har nästan alla som forskat och undervisat på institutionen kommit ur de egna leden. Det har visserligen varit en del gästprofessorer genom åren, men deras tid vid institutionen har oftast bara varit några månader. De som kommit utifrån och stannat flera år är – förutom de professorer som nämnts ovan – mycket få. I förra kapitlet beskrevs Johan Asplunds tid vid in-

stitutionen (1967-1972), och det kom att dröja ända till några år in på 80-talet innan det tillfördes något nytt blod utifrån. 1982 fick Thomas Brante en tjänst som forskarassistent. Han hade disputerat i Lund 1980 med avhandlingen *Vetenskapens struktur och förändring*, och kom under sin tid i Göteborg främst att fortsätta på den inslagna kunskaps sociologiska vägen, men även att vara med om att utveckla professionsforskningen till ett av institutionens profilmråden. Brante blev docent 1985 och lämnade institutionen i början av 90-talet varefter han så småningom utsågs till professor i Örebro och därefter i Lund.

Även om Abby Peterson disputerade i Göteborg får man nog räkna henne som en import. Efter att ha fullföljt sin forskarutbildning i Umeå flyttade hon till Göteborg 1986 och lade tämligen omgående fram sin avhandling *Women in Political Movement* (1987). Sedan dess har hon främst forskat inom området sociala rörelser, företrädesvis i externfinansierade projekt. Under åren har hon byggt upp ett omfattande internationellt nätverk, och 1997 utnämndes hon till docent. Under det senaste decenniet har institutionen importerat två personer, båda forskarassistenter och båda från Lund. Thomas Johansson kom 1994, och efter att tillbringat några mycket produktiva

år i Göteborg (docent 1997) fick han 1998 en tjänst i Växjö. Den senaste importen är Ingrid Sahlin som påbörjade sin tjänst som forskarassistent i januari 1999.

Den fragmenterade forskningen

I början av detta kapitel berördes det helt kort att forskningen efter mitten av 80-talet är betydligt svårare att få överblick över än den som tidigare dominerat. Det finns inte längre några externfinansierade projekt av samma omfattning som på 60- och 70-talen, och de enskilda avhandlingsprojekten spretar åt en mängd olika håll. Trots avsaknaden av stora projekt har arbetssociologin fortsatt att vara det största forskningsområdet, dock inte med samma dominans som på 60- och 70-talen. Under senare halvan av 80-talet blir även forskningsverksamheten mer individualiserad än tidigare, vilket nog i första hand beror på avsaknaden av gemensamma projekt men möjligtvis även på en något förändrad inställning till vad sociologisk forskning är för något. Kanske har den sociologiska forskningen blivit, i någon mening, postmodern under 90-talet, det vill säga fragmenterad och därmed oöverskådlig. Bland den mängd forskning

som har producerats under de senaste femton åren kommer ett urval att presenteras på följande sidor. Det blir med nödvändighet selektivt och urvalet följer inte någon speciell princip, utan det handlar mer om vissa alster och/eller personer/grupperingar som på ett eller annat har blivit synliga under arbetet med att gå igenom institutionens produktion.

När Therborn kom till Göteborg 1987 hyste han förhoppningar om att utveckla ämnet genom att stimulera till integration och korsbefruktning av teori och empirisk forskning. Generell teoribildning och konkret forskning på flera olika områden skulle ske samtidigt och i kontakt med varandra. Eftersom han tidigare fått uppfattningen att göteborgsinstitutionen var tämligen 'blågul' och inåtvänd hade han även ambitionen att öppna fönstren i Göteborg mot världen. Forskningsprogrammet "Social styrning och faktisk samhällsutveckling" var ett led i strävan att integrera teori och empirisk forskning. Programmet erhöll programstöd från Socialvetenskapliga forskningsrådet och knöt dessutom till sig ett antal redan existerande forskningsprojekt vid institutionen. Det första synliga resultatet från programmet är forskningsrapport 96: *Det godas vägar och avvägar – Välfärdsstaten och den sociala*

styrningens problem. Den är en rapport från ett symposium hösten 1988 som anordnades inom programmet. Man hade bjudit in några av de ledande svenska forskarna på olika välfärdsstatliga områden, och i rapporten har man samlat deras inledningar. Förutom Therborn och Jan Carle var dock samtliga författare från andra institutioner. I antologin *Vision möter verklighet* (1991) finner man däremot göteborgsforskarnas alster inom programmet. I sammanlagt tio kapitel behandlas ett antal områden som har med statlig styrning att göra, exempelvis bostadspolitik, arbetsrätt, sundhetskampanjer, m.m. Programmet arrangerade även en serie offentliga föreläsningar i samband med universitetets hundraårsjubileum. Dessa samlades i forskningsrapport 105: *Vad styr Sverige? Samhällsvetenskapliga lärdomar av 100 års utveckling.* Det tjugotal anföranden som publicerades i rapporten visar tydligt den stora bredd som forskningen vid institutionen då representerade, men även att det faktiskt är möjligt att föra samman så pass olika områden under ett samlande begrepp.

Något som är mycket iögonfallande när man tittar på institutionens forskning under denna period är hur kvinnorna konstant flyttat fram sina positioner. Vad gäller antalet avhandlingar och publicerade forsk-

ningsrapporter har kvinnorna under 90-talet till och med överglänt männen. Uppenbarligen är sociologi ett ämne som i allt högre utsträckning kommit att attrahera kvinnor, och bakom detta faktum kan man finna flera samverkande faktorer. Först kan man konstatera att rekryteringsunderlaget mer och mer kommit att utgöras av kvinnor. Detta eftersom gymnasiets samhällsvetenskapliga program domineras av kvinnor, vilket sedan avspeglar sig i en ganska kraftig kvinnlig majoritet på grundutbildningen. Den andra väsentliga faktorn – som antagligen delvis ligger till grund för den första – är framväxten av feministiska perspektiv inom den samhällsvetenskapliga forskningen. Det framstår som naturligt att ett perspektiv som direkt talar till just kvinnor och deras erfarenheter av att vara en underordnad grupp i samhället lockar till sig unga kvinnor som vill försöka förstå hur detta hänger ihop. Nu är det naturligtvis inte så att alla kvinnor på institutionen har ägnat sig åt feministisk forskning under de senaste femton åren, men forskning med feministisk eller genusinriktning har under 90-talet blivit ett av de vanligaste forskningsområdena vid göteborgsinstitutionen. Låt oss därför titta på några resultat av denna forskning.

I anslutning till prostitutionsutredningens betänkande skrev Rita

Liljeström boken *Det erotiska kriget* (1981). Detta arbete innebar något av en vändning hos Liljeström mot ett mer uttalat feministiskt perspektiv. I första kapitlet ställer hon sig bakom tanken att den sexuella praktiken är en social konstruktion, och att man knappast kan ”visa något särskilt tillstånd som skulle vara det normala, när det gäller den mänskliga sexualitetens skiftande former”. I och med att män är det dominerande könet blir det även männen som har makten att definiera hur sexualiteten skall organiseras, vilket Liljeström betecknar som *fallokrati* eller kukvälde. Det erotiska kriget handlar om mäns och kvinnors positionering i förhållande till varandra på sexualitetens område. Även om män har definierat sexualiteten kan kvinnor använda mäns behov av kvinnor för att skapa sig själva ett större utrymme. Analysen i boken bygger på teorier som utvecklades av framför allt amerikanska feminister under 60- och 70-talen (t.ex. Kate Millet, Dorothy Dinnerstein och Nancy Chodorow). I slutkapitlet pläderar Liljeström för en ’erotisk fred’ som bland annat skulle utmärkas av jämlika relationer med ett ömsesidigt givande och tagande, sexuell integritet och en trygghet baserad på tillit och beroende. Detta i stället för det erotiska krigstillstånd som kännetecknas av asymmetriska

relationer, maktkamp och trygghet genom kontroll. Med tanke på de senaste årens intensiva debatt om framför allt unga kvinnors rätt till sin egen sexualitet får man med beklagande konstatera att den erotiska freden inte tycks ha kommit mycket närmare i dag, vilket gör Liljeströms bok fortsatt aktuell.

Under perioden har det skrivits ett antal avhandlingar med tydliga feministiska perspektiv. Den första av dessa är Helena Streijfferts *Studier i den svenska kvinnorörelsen* (1983). Dess studieobjekt är tre svenska kvinnoorganisationer: Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund, Fredrika Bremer Förbundet och Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Streijffert gör dels en historisk tillbakablick och jämförelse av de tre organisationerna, dels en studie av deras nutida situation. Analysen visar framför allt hur olika strukturella förhållanden har försvårat kvinnors kollektiva mobilisering. Samhällets skilda skiktningar skiljer kvinnor från varandra, vilket gör gemensam problemdefinition och handling problematiska. 1990 disputerade Margareta Lindholm på avhandlingen *Talet om det kvinnliga. Studier i feministiskt tänkande i Sverige under 1930-talet*. Som framgår av undertiteln är Lindholms studie historisk, och det som studeras är två centrala gestalter inom den svenska

Att vara doktorand på 1990-talet

En – som jag minns det – solig höstdag i augusti 1992 fick jag besked om att jag blivit antagen till forskarutbildningen på Sociologiska institutionen i Göteborg. Det var med pirr i magen som jag förväntansfullt cyklade till institutionen för att möta de andra nyantagna doktoranderna och sedan äta välkomstlunch tillsammans med prefekten och en av professorerna. Lite andäktigt och försiktigt beträdde jag den långa korridoren på andra våningen. Till denna korridor hörde (och hör fortfarande) inga undervisningssalar varför jag som grundstudent mycket sällan vistats här. Korridoren framstod tydligt för mig som en maktens korridor, en korridor med långa rader av tjänsterum för administratörer, lärare och forskare samt för några få finansierade doktorander. Att någon gång få ett tjänsterum på universitetet lät då precis lika främmande för mig som att skriva en avhandling – en hel bok.

Idag, sju år senare, kan jag från mitt tjänsterum i korridoren på andra våningen se tillbaka på en mycket lärorik och omväxlande tid. Det har varit en (ut)bildningsresa i många bemärkelser. Åren har präglats av såväl projektarbete, avhandlingsskrivande och byte av avhandlingsämne som undervisning på grundutbildningen och olika doktorandfackliga och andra uppdrag. Stora förändringar har skett på såväl grund- som forskarutbildning under 90-talet. Bland annat har finansieringssystemet i allt högre grad knutits till prestationer och till en renodling av helfartsstudier. Under samma tid har dock möjligheten att få finansiering på heltid för bedrivandet av forskarstudier också förbättrats. Samtidigt som forskarutbildningens villkor hårdnat och gjorts mer likformiga har tiden även präglats av mycket dialog och reflexion över doktorandernas situation. Bland annat formades under 90-talet ett väl fungerande doktorandkollektiv på institutionen och en process av ökad integrering i institutionslivet påbörjades. Så även om många av bindestreckssociologiernas uppbyggda murar reproducerats (och nyskapats) bland doktoranderna har detta gått hand i hand med en dialog om våra gemensamma problem och glädjeämnen.

Forskarutbildningen har inneburit en mycket spännande – om än inte bekymmersfri – tid för mig. Den på grundutbildningen så självklara relativismen har delvis stärkts och delvis ifrågasatts genom nya erfarenheter i såväl forskningspraktiken som i mitt föräldraskap. Tidens teoretiska och metodologiska motsättningar och överbyggningar har givetvis präglat mitt liksom många andra doktoranders tankestoff. Kön, sexualitet, arbete och familj har blivit viktiga nyckelord i mitt avhandlingsarbete liksom social förändring, stratifiering och social konstruktion. På väg genom korridoren, som nu framstår som en ganska oproblematiske del av min transportsträcka mellan jobbet och dagis eller jobbet och hemmet, undrar jag åter igen över mitt skrivande. Kommer avhandlingen verkligen att kunna bidra med något relevant och blir den begriplig?

Marie Risbeck

kvinnorörelsen, Elin Wägner och Alva Myrdal, och deras idéutveckling under 30-talet. Lindholm analyserar sitt material utifrån ett kunskapssociologiskt perspektiv. En huvudslutsats i avhandlingen är att feministiskt tänkande inte enbart formas i relation till en konkret historisk verklighet, utan ”också i relation till en annan social ordning – en utopisk verklighet som skapar den riktning i vilken man rör sig”.

Carin Holmbergs avhandling *Det kallas kärlek* (1993) är – som förtydligas av undertiteln – *En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Holmberg har intervjuat tio unga par som själva definierar sin relation som jämställd. Genom sin analysmetod kommer hon dock fram till att denna jämställdhet är en chimär, och hon identifierar ett antal generella sociala mekanismer som upprätthåller kvinnors underordning och mäns överordning i parrelationer. Genom dessa mekanismer omvandlas de samhälleliga könsmaktsstrukturerna till att uppfattas som ”de naturliga och oföränderliga kategorierna kvinna och man”. *Ljft jorden mot himlen. Växande i kvinnogrupper och kvinnliga nätverk* (1995) är titeln på Margareta Ljungs avhandling. Den har som syfte att studera vad kvinnogrupper och kvinnliga nätverk betyder för

kvinnors behov att bearbeta identitetsprocesser. De grupper som studeras är – till skillnad från de som Streiffert studerar – mindre grupperingar som mer kan beskrivas som gemenskaper än organisationer. Ljung konstaterar att när kvinnor träder ut i offentligheten har de ett behov av att ha sina egna sammanhang där de kan hjälpas åt att tolka världen.

Dessa alster som samtliga på ett eller annat sätt kan inordnas under samlingsbeteckningen feministiska perspektiv är samtidigt tämligen heterogena. Betraktar man dem ur en annan synvinkel kan en av dem ses som en organisationsstudie, en annan som idéhistoria, en tredje som en relationsstudie och en fjärde som en studie av identitetsutveckling. Andra indelningar är också möjliga, exempelvis att utgå från deras olika teoretiska perspektiv (t.ex. kunskapssociologi och symbolisk interaktionism). Detta visar två saker. För det första att feministisk forskning inte är ett homogent och lätt avgränsat fält, utan i stället ett forskningsområde som griper in i och i många fall överlappar andra forskningsområden. För det andra illustrerar det svårigheten att bestämt säga att detta är det eller det när vi talar om sociologisk forskning. Detta sista påpekande är något som läsaren bör ha i bakhuvudet under den fortsatta

läsningen. Kanske är det så (detta är ett mycket löst och dåligt underbyggt antagande) att forskningen under 80- och 90-talen är svår att greppa just för att dess produkter inte är lika enkla att hänföra till ett bestämt perspektiv som var fallet under tidigare år.

Ett område som har fått en ökande betydelse genom åren är vetenskaps- och kunskapssociologi. Sannolikt beror detta på en ökad självreflexivitet hos samhällsforskare, en ökad medvetenhet om att forskning inte är en enkel objektiv process där man bit efter bit avtäckar en allmängiltig verklighet. Visserligen hade Dahlström och några andra (t.ex. Asplund) tidigare diskuterat vetenskapsteoretiska frågor, men det är först på 80-talet som detta blir en mer framträdande verksamhet på institutionen. Hos Dahlström kan man notera en vändning mot ett mer metateoretiskt och vetenskapssociologiskt synsätt under andra halvan av 70-talet och framöver. Ett resultat av detta intresse är boken *Samhällsvetenskap och praktik. Studier i samhällelig kunskapsutveckling* (1980). Den är visserligen ingen renodlad vetenskapssociologisk produkt, men diskuterar ändå frågor som relationen mellan den akademiska kunskapsutvecklingen och praktikers behov av vissa kunskaper. Dahlström konstaterar att

det råder en mycket komplicerad relation mellan samhällsvetenskap och praktik, och att all forskning om samhället har en historisk 'relationism' som innebär att "det finns historiska omständigheter som inverkar på forskningens inriktning, val av begrepp och teorier, val av värderingar etc."

Något som kom att betyda mycket för den vetenskaps- och kunskapssociologiska utvecklingen på institutionen var Thomas Brantes närvaro under ett tiotal år. Han ledde under många år ett seminarium där man läste och diskuterade central litteratur och behandlade viktiga kunskapssociologiska frågeställningar. Brante publicerade 1984 boken *Vetenskapens sociala grunder* som behandlar konflikter i forskarvärlden. Exemplet är från den svenska kärnkraftsdebatten, och Brante har intervjuat 16 framstående forskare som var aktivt inblandade i denna. Intervjuerna ger en rad exempel på argumentationsmönster hos forskarna, och boken pekar även på motsättningen mellan en rationalistisk och en relativistisk vetenskapsuppfattning. Ett exempel på Brantes teoretisk-kritiska läggning är sågningen av Giddens i forskningsrapport 89: *Magister Giddens och Samhällsvetenskapen* (1986). I denna dissecerar han ett antal av Giddens centrala arbeten

och konstaterar slutligen att ”den som vill följa Giddens råd blir till en jonglör med alltför många bollar i luften.” Brante var även en av initiativtagarna till *VEST - Tidskrift för vetenskapsstudier* som startades i slutet av 80-talet, och som sedan starten varit ett forum för den vetenskapsteoretiska debatten i Sverige.

Det kunskapssociologiska seminariet levde kvar tills Brante lämnade institutionen i början av 90-talet. Och även om det var många som påverkades av de diskussioner som fördes i detta forum kan man särskilt peka ut ett par avhandlingsprojekt med mycket stark kunskapssociologisk inriktning. Göran Sundqvists avhandling *Vetenskapen och Miljöproblemen – En expertsociologisk studie* (1991) är en studie av experters roll i miljöarbetet. Dess centrala fokus är dock inte miljöexperternas roll som just miljöexperter, utan i stället en diskussion om hur olika expertstrategier kan leda fram till kontroverser mellan experter. Miljöexperterna får således utgöra ett exempel på en mycket vidare kategori experter som Sundqvist menar vara central i dagens samhälle där mängder med frågor bara tycks kunna besvaras med hjälp av experter. Freddy Winston Castro kom 1992 med sin avhandling *Bortom den nya medelklassen. Durkheim och de moderna professionella yrkesgrupperna*. Av-

handlingen är – i likhet med Sundqvists – primärt teoretisk. Castro granskar kritiskt de nymarxistiska och nyweberianska klassbegreppen, och föreslår en makrosociologisk klassificering av de moderna professionella yrkesgrupperna med utgångspunkt i en nydurkheimiansk tradition.

Båda dessa avhandlingsprojekt handledes av Brante, och man kan se stora likheter dem emellan. Deras intressen är i huvudsak teoretiskbegreppsliga, och deras syften är att utveckla nya analysverktyg som skall kunna användas i forskning på olika områden. Båda två är dessutom relativt ovanliga för göteborgsinstitutionen där merparten av forskningen alltid har varit i huvudsak empiriskt inriktad. Med åren har dock den vetenskapligt reflekterande verksamheten blivit ett alltmer självklart inslag i all forskning (om än inte i samma utsträckning som för Brante, Castro och Sundqvist), och i synnerhet doktorander tvingas fundera både en och två gånger över frågor som rör subjektivism, objektivitet, konstruktivism, etc.

En nära koppling (genom Brante och Castro) till den kunskapssociologiska verksamheten har institutionens professionsforskning som under 80- och 90-talen har blivit ett av institutionens profilområden. Nu kan det mycket väl

hävdas att forskning om professioner bör betraktas som en underavdelning till arbetssociologi, men av hävd har professionsforskningen levt sitt eget liv bredvid den betydligt mer heterogena arbetssociologin (orsakerna till detta skulle kunna vara ett intressant ämne för professionsforskningen själv). För att finna början till professionsforskningen får vi ta ett steg bakåt i tiden till den tidigare omnämnda *Studier i professionell organisation. En professionsteori med tillämpning på veterinäryrket* (1978) som var Inga Hellbergs avhandling. Hon följde dock inte upp det professionsteoretiska intresset efter avhandlingen utan kom att ägna de nästföljande åren åt forskning om arbetsrätten. Det är först efter att halva 80-talet har passerat som professionsforskningen börjar ta fart. Under de följande åren publicerar forskare från institutionen ett antal alster i olika sammanhang, både svenska och internationella. Några exempel: Lennart Svensson skriver om arkitekter (1986, 1990) och om hur professionella påverkas av politisk decentralisering (1991, 1994, 1998). Inga Hellberg och Thomas Brante publicerar sig internationellt i en antologi från SAGE (1990). Inom professionsområdet har det även skrivits två avhandlingar under 90-talet. Lena Lannerheims studie av hur sjuksköterskeyrket växer

fram, *Syster blir till* (1994), och Torgerdur Einarsdottirs *Läkaryrket i förändring. En studie av den medicinska professionens heterogenisering och könsdifferentiering* (1997) som kombinerar ett professionsteoretiskt perspektiv med ett könsteoretiskt. 1997 kom Hellbergs *Det fackliga förtroendet. En studie av ombudsmän och experter*. Med hjälp av data över svenska fackliga ledare avvisar hon idén om att den fackliga eliten skulle genomgå någon form av professionaliseringsprocess. Den senaste publikationen i lång rad av professionslitteratur är institutionens senaste monografi *Professional Identities in Transition: Cross-cultural Dimensions* (1999). Denna är en samling av de uppsatser som lades fram i samband med en internationell konferens om professioner som hölls vid göteborgsinstitutionen våren 1998 vari flera forskare från institutionen medverkade.

Det talas ibland om den språkliga vändningen inom sociologin under 80-talet, men för göteborgsinstitutionens del är det mer relevant att i stället tala om en vändning mot historien. Denna historiska vändning har varit lite svår att identifiera eftersom en mängd alster som skulle kunna rubriceras som historisk sociologi samtidigt kan definieras in under andra rubriker (t.ex. professions- eller medicinsk sociologi).

Här följer några exempel. Först har vi, delvis som ett resultat av 70-talets intresse för marxism, Rolf Törnqvists avhandling *Människors samhällsomständigheter* (1977) och Per Månsons *Från Marx till marxism. En studie av Karl Marx och marxismens framväxt* (1987). Månsons avhandling är dels en studie av Marx tänkande, dels av marxismens utveckling. Han ägnar över 500 sidor åt denna på en gång teoretiska och historiska utredning som visar hur den marxism som skapas efter Marx död utvecklas åt en mängd olika håll, både som politisk praktik och samhällsvetenskaplig teori. Månson har fortsatt att forska om marxismens utveckling, bland annat i ett projekt om Sovjetunionen, och har även utvidgat intresset till den nuvarande samhällsomvandlingen i Ryssland.

Nästa exempel är *Vägen till centralhospitalet. Två studier om den anstaltsbundna sinnessjukvårdens förhistoria i Sverige* (1989) som är Bengt Erik Erikssons avhandling. I denna skildras utvecklingen av den svenska sinnessjukvården genom den dokumentation som har varit tillgänglig. Eriksson framhåller att denna typ av historiska studier inte bara utförs för dess egen skull eftersom att ”analysera historiska processer och variationer blir ett sätt att få perspektiv på det närvarande, både genom att problematisera och relativisera detta

och genom att synliggöra det som bortdefinierats och rensats ut av vår samtid.” Detta förhållningssätt gäller även Sven-Åke Lindgren vars avhandling *Den hotfulla njutningen. Att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970* (1993) är en granskning av de processer som leder till att en företeelse kommer att definieras som ett problem i samhället. Dessa studier är samtliga exempel på hur empiri i form av historiska data har fått en alltmer framträdande roll inom institutionens forskning, och hur sådana data kan användas för de mest skilda forskningsansatser. Ytterligare exempel på detta är Rolf Gustafssons *Traditionernas öke* (1988), Eva Palmblads *Medicinen som samhällslära* (1990) och Mats Börjessons *Sanningen om brottslingen* (1995).

Innan vi lämnar det historiska spåret skall ytterligare två publikationer kort beröras. Den första är Göran Therborns *European Modernity and Beyond. The Trajectory och European Societies 1945-2000* (1995). Denna kan sägas representera den ambition Therborn gav uttryck för då han kom till Göteborg, nämligen att föra samman teori och empirisk forskning. Med hjälp av en stor mängd statistiskt material tar Therborn med läsaren på en resa genom det moderna Europas historia, en resa som utmynnar i en positiv men samtidigt varnande slutsats. Den

avsevärda samhälleliga variationen i tid och rum – skriver han – visar att ”social förändring är möjlig, och att det finns ett antal olika alternativ. Förespråkare av en enda lösning måste alltid misstros.” Boken framstår även som ett slags sammanfattning av de olika spår Therborn följt under sin tid i Göteborg. Den andra stora historiska genomgången är institutionens genom tiderna största avhandling (700 sidor). Den är skriven av Håkan Thörn och består av två delar varav den ena – *Modernitet, sociologi och sociala rörelser* (1997) – är en teoretisk och begreppslik diskussion av modernitetsdiskursen, och den andra – *Rörelser i det moderna. Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789-1989* – representerar den historiska genomgången. Den historiska delen är en översikt av sociala rörelser från Bastiljens stormning till murens fall. Det finns en skillnad mellan Thörns och Therborns sätt att ta sig an historien. Medan en mängd data i form av tabeller och diagram utgör en viktig bas för Therborns beskrivning lyser allt sådant med sin frånvaro hos Thörn. Hans empiri består i stället av vad han betecknar som ”rörelsetexter”, det vill säga sådant som flygblad, pamfletter, program och böcker. Den typ av rörelsetext Thörn främst använder sig av är samhälls- eller tidsdiagnosen som

försöker ge helhetsbilder av den moderna världen. Therborns och Thörns böcker visar hur man som sociolog kan skriva historia – både dåtidshistoria och nutidshistoria – med utgångspunkt från olika slags empiriskt material. De utgör därför bra exempel på en differentiering (vilket nog är ett bättre ord än fragmentering i detta fall) av sociologernas arsenal av tillgängliga och acceptabla metoder.

Håkan Thörns avhandling är även ett bra exempel på ett forskningsområde som vuxit rejält under det senaste decenniet. Kanske borde man skilja mellan å ena sidan kultursociologi och å andra sidan sociala rörelser, men eftersom dessa områden i stor utsträckning överlappar varandra tycks det relevant att behandla dem som ett område (det är dessutom i stort sett samma personer som har bedrivit forskning inom de två områdena). Förutom Håkan Thörn är det framför allt Thomas Johansson och Abby Peterson som utmärkt sig inom området. Båda två har varit mycket produktiva. Peterson har framför allt varit synlig i internationella publikationer (1991, 1996, 1997), medan Johansson varit mer aktiv på den svenska arenan (1996, 1998). Det är dock svårt att avgränsa kultursociologin, och kanske kan man kalla den 90-talets sociologi just på grund av att den tycks

vara lika ogripbar som det den hävdar om sitt studieobjekt. Johansson skriver att sociologin inte har något vedertaget kulturbegrepp, utan ”kultursociologin kännetecknas snarare av en ständig diskussion om vad kultur är, vilka funktioner den har och hur den förändras och utvecklas över tid.” Kanske kan man hävda att det som i dag kallas kultursociologi är en ’akademisering’ av 80-talets diskussioner om postmodernitet.

Detta avsnitt börjar bli långt, och det spretar åt en mängd olika håll. Detta är dock som sig bör, eftersom det försöker vara en avspeglning av den nya överskådlighet som de senaste femton årens forskning utgör. Innan vi lämnar forskningen och går över till undervisningsverksamheten skall något sägas om två av de mest traditionstygda forskningsområdena på institutionen. Först området familj och kön som utgjort en viktig del av forskningsverksamheten sedan 1962 då *Kvinnors liv och arbete* publicerades. Det är i första hand arbeten av Rita Liljeström och Ulla Björnberg som har gjort göteborgsinstitutionen känd för sin forskning inom området, och båda har publicerat sig flitigt även internationellt. Liljeström publicerade en lång rad böcker och artiklar under sin tid vid institutionen, och under den period som här

avhandlas kan man nämna *Kärleksliv och föräldraskap* (1990) som hon skrev tillsammans med Anna-Karin Kollind. Kollind var också – tillsammans med Ulla Björnberg och Arne Nilsson – redaktör för den vänbok som skrevs till Liljeström i samband med hennes pensionering, *Janus & genus. Om kön och identitet i familj och samhälle* (1994). I denna antologi finns ett antal av institutionens forskare inom området representerade, och den visar tydligt vilken bredd denna forskning har. Anna-Karin Kollind disputerade i Göteborg 1986 med avhandlingen *Freud och verkligheterna*, och hennes forskning har sedan dess framför allt fokuserats kring familjerådgivning. Ulla Björnberg har, som tidigare nämnts, omfattande meriter inom området. Under 90-talet har hon främst publicerat sig i internationella tidskrifter och antologier, och framstår i dag som en av Europas främsta forskare på familjeområdet.

Vad gäller området arbete och arbetsmarknad så har det visserligen tappat lite av sin tidigare dominans på institutionen, men det är fortfarande det största forskningsområdet även under 90-talet. Det har publicerats ett antal avhandlingar, flera antologier samt både böcker och artiklar. Bland avhandlingarna kan man nämna Kristina Håkanssons *Förändringsstrategier i arbetslivet* (1995)

och Monica Nordströms *Yttre villkor och inre möten. Hemtjänsten som organisation* (1998) som exempel på studier av arbetsorganisationer. Margareta Oudhuis *Vägen till jämlikhet. En analys av den svenska arbetarrörelsens syn på effektivitet och emancipation i arbetslivet* (1999) är exempel på en studie av hur vissa föreställningar om arbete påverkar det fackliga arbetet, medan Birgitta Erikssons *Arbetet i människors liv* (1998) behandlar attityder till arbete. Det finns en mycket stor spännvidd inom området. Från organisationsstudier av ovan nämnt slag till studier av nationella arbetsmarknader, bäst representerade av Bengt Furåkers arbeten. Furåker har främst arbetat med att göra jämförande studier av arbetsmarknaden, både nationella jämförelser över tid och jämförelser mellan länder. Som exempel på det senare kan nämnas *Labour Market Regimes and Patterns of Flexibility. A Sweden-Canada Comparison* (1997).

Ett delområde inom arbetssociologin är forskning kring arbetslöshet. I och med 90-talets ekonomiska kris och exponentiellt ökande arbetslöshet har det blivit ett allt viktigare forskningsområde, vilket också har avspeglat sig i institutionens verksamhet. Tidigare nämndes att det endast var ett av de stora projekt som påbörjades på 70-talet som på ett eller annat sätt fått en fort-

sättning ända in på 90-talet, och detta är forskning kring ungdomsarbetslöshet. Kring mitten av 80-talet gjordes ett antal uppföljningsstudier av den så kallade *Ungdomslagen*, vilken var ett slags sysselsättningsgaranti för arbetslösa ungdomar som infördes 1984. Dessa studier presenterades i en rad forskningsrapporter med ett antal forskare och doktorander som författare: Mariann Björkemarken, Marianne Blomsterberg, Jan Carle, Sven Paulson och Per Sjöstrand. Detta arbete ledde så småningom fram till ett par avhandlingar som även kopplades till det pågående Styrningsprogrammet: Mariann Björkemarkens *Implementeringsanalys som komplement vid utvärdering – en fråga om perspektiv och förklaring* (1995) och Marianne Blomsterbergs *Garanterade Karriärer? Om social styrning och sysselsättningspolitik för ungdomar* (1996). Under krisens 90-tal är det framför allt Jan Carle som har stått för institutionens studier av arbetslöshet, och då i synnerhet av ungdomars arbetslöshet. Tillsammans med forskare i övriga nordiska länder har han publicerat ett antal jämförande studier av ungdomsarbetslöshet i Norden (1997, 1998). I samband med dessa studier kan man även nämna Carles och Sjöstrands *Från diskotek till hypotek* (1995) som är en undersökning av svenska ungdomars ekonomi och

konsumtion. Det är en enkätstudie som gjordes på uppdrag av Ungdomsstyrelsen och Konsumentverket, och i boken redovisas i stort sett alla möjliga kvantitativa aspekter av svenska ungdomars konsumtionsmönster.

Millenniets sista doktorsavhandling är intressant inte bara på grund av att den är sist, utan främst med anledning av författarens sätt att närma sig sitt forskningsobjekt. Avhandlingen är Anna Johanssons *La Mujer Sufrida – the Suffering Woman*. Den handlar om kvinnor i en arbetarklassförort (*Barrio*) utanför León, Nicaraguas näst största stad. Johansson bodde i flera omgångar (månader i sträck) hos en familj i denna förort och observerade det dagliga livet och intervjuade ett antal kvinnor. Fokus ligger på kvinnornas eget identitetsskapande, eller rättare sagt, skapande av en specifik kvinnlig identitet. Här kan man sluta cirkeln om man vill (för all del med hjälp av lite övertolkning). Den som först disputerade i Göteborg var Bengt Rundblad vars licentiatavhandling *Forestville* från 1951 var en etnografisk studie av ett litet avfolknings-samhälle i Sverige. Kopplingen till Johanssons avhandling är metoden. Rundblad levde i likhet med Johansson under långa perioder tillsammans med dem han studerade, och även om det finns avsevärda skill-

nader mellan de två forskarnas teoretiska perspektiv är det likheten mellan två projekt med femtio år mellan sig som gör dem extra intressanta. Denna mycket krävande metod var i princip helt borta från den sociologiska praktiken under tjugotalet år, och det var först i början av 70-talet som den blev acceptabel igen. Det har dock varit mycket tunnsått med alster av Rundblads och Johanssons kaliber, och anledningen till att sådana forskargärningar är så ovanliga är antagligen att de är så enormt krävande. Majoriteten av både gårdagens och dagens sociologiska forskare befinner sig nog helst på ett hyfsat 'hälsosamt avstånd' från sina forskningsobjekt.

Till sist skall något nämnas om några områden som inte är lika synliga som ovanstående, mycket på grund av att det i flera fall bara är en eller ett par personer som har sysselsatt sig med dem. Bo G. Eriksson har ägnat sig åt forskning kring åldrande, vilket är ett område som kan tänkas bli mer och mer intressant nu när den stora fyrtiotalistgenerationen närmar sig pensionsåldern. Reza Eyrumlu – som är den senast utnämnde docenten på institutionen – och Bertil Nelhans har under många år forskat kring frågor som rör migration och etnicitet, vilket resulterat i ett antal böcker och rapporter (t.ex. den senaste forsk-

ningsrapporten *Ethnic Contact and Ethnic Conflict*). Forskning kring organisationsteori och ledarskap har varit Pal Orbans område, och han har i synnerhet granskat den institutionella och nyinstitutionella organisationsteorin.

Undervisningens ned- och uppgång

80-talet var en lugn och stillsam period vad gäller undervisningen, i varje fall om man jämför med den situation som rådde på 70-talet. Det var ingen anstormning av studenter, och heller inga försök att revoltera och förändra undervisningen i andra riktningar än de som angavs av lärarna. Kursplanen för grundkursen 1981 (se nästa sida) är relativt 'neutral' och litteraturen innehåller inget anmärkningsvärt. Inledningen med 6 poäng teoretisk sociologi med tonvikt på klassiska perspektiv är dock värd att lägga märke till. Här hittar vi för första gången boken *Kapital, rationalitet och social sammanhållning. En introduktion till klassisk samhällsteori* (1981). Jämfört med inledningskursen 1961 (som ju inleddes med 40 timmar elementär statistik) har den sociologi den nye studenten möter tjugo år senare en helt annan karaktär. Det är den teo-

retiska sociologiska traditionen som betonas på bekostnad av undervisning i att hantera de sociologiska undersökningsverktygen. Syftet med kursen skall vara att presentera sociologin som en vetenskap, och att ge studenterna en "grundläggande förståelse för samhällets funktionsätt och för samspelet mellan individ och omgivning." Den sociologi vi ser i denna kursplan är den som kommer att känneteckna undervisningen lång tid framöver.

Många av de studenter som började läsa sociologi på 80-talet skilde sig från den idealtypiske politiskt engagerade 70-talsstudenten. De akademiska studierna handlade mer om att skaffa sig poäng än att förändra samhället och/eller sig själva. Per Månson beskriver lite skämtsamt 80-talets studenter som väldigt instrumentella, och att man som lärare kunde få tre frågor. Den första var: "Kommer det här på tentan?" Nästa fråga, lite mer avancerad, var: "Kan jag få något jobb på det här?" Och de riktigt avancerade studenterna frågade: "Vilken lönegrad hamnar jag i?" Detta är nog inte hela sanningen om dåtidens studenter, men man kan misstänka att den lärargeneration som själv började läsa sociologi mycket på grund av ett intresse av att förändra samhället kunde ha lite svårt för ett mer oproblematiserat och studieinriktat

Kursplan för grundkurs i sociologi 1981-05-21

Syftet med kursen

En grundläggande översikt av några olika sociologiska sätt att betrakta samhället ges. Härvid fästes vikten vid att presentera sociologin som en vetenskap som gäller flera olika nivåer, från makronivå (t ex nationer, samhällen och kulturer) över mellan-nivå (t ex organisationer) till mikronivå (t ex grupper och individer).

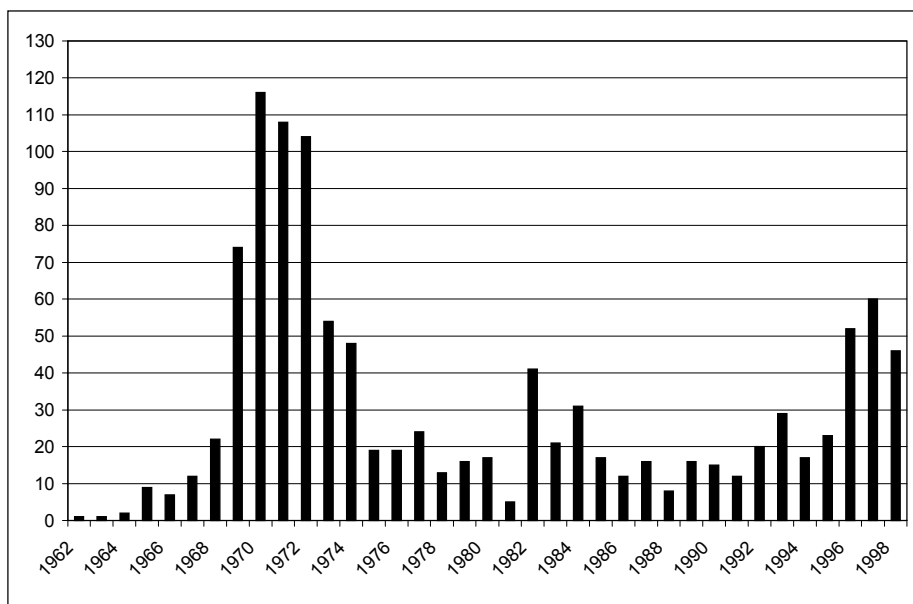
Syftet är också att härigenom ge en grundläggande förståelse för samhällets funktionssätt och för samspelet mellan individ och omgivning.

Slutligen skall kursen hos den studerande odla förmåga till kritisk granskning av sociologiska rapporter kring samhällsproblem, liksom förmågan att i en arbetsgrupp presentera resultatet av denna granskning.

förhållningssätt till sociologistudierna.

I början av 90-talet började studenterna återvända till ämnet i allt större skaror. Detta skapade dock andra slags problem än de som tidigare beskrevs i samband med rusningen till sociologin under det sena 60- och tidiga 70-talet. Ett begränsat antal utbildningsplatser (t.ex. 80 platser på grundutbildningen) gjorde att den stora majoriteten av dem som ville läsa sociologi helt enkelt inte fick plats. Problemen var i stor utsträckning av administrativ karaktär. Att hantera den ibland ganska långdragna processen med alla re-

gistreringar, avhopp, kallelser till reserver etc. var (och är fortfarande) oerhört arbetsamt för den administrativa personalen. Men även studenterna har drabbats av det kaos som inleder varje termin. I många fall har studenter fått vänta i mer två veckor på att få börja sina studier eftersom regelverket är så utformat att man måste kalla de sökande i turordning när det uppstår vakanter på grund av avhopp till andra kurser. Detta har ibland även inneburit att institutionen stått med tomma utbildningsplatser när det efter några veckor blivit försent att kalla fler reserver. Då det nya syste-

met för medelstulldelning bygger på att en andel av utbildningsplatserna innehas av studenter som blir färdiga med kursen kan tomma platser drabba institutionen ekonomiskt. Även om den stora tillströmningen av studenter under senare år naturligtvis är glädjande, skapar den – tillsammans med antagnings- och medelstulldelningssystemen – avsevärda problem både för institutionen och många studenter.

Den stora skillnaden mellan 80- och 90-talet ligger alltså inte i undervisningens förändring, utan i stället i ökningen av antalet studenter. På senare år har det gått runt tjugo sökanden på varje utbildningsplats. Utvecklingen kan illustreras av att 1990 var antalet sökande till grund-

kursen 108, en siffra som 1996 hade ökat till 1.800 för fram till höstterminen 1999 minska till 1.191. Noterbart är också att den kvinnliga andelen studenter har ökat. Sociologin har visserligen länge varit populär bland kvinnor, men under de senaste åren har den kvinnliga dominansen accentuerats ytterligare. Man kan exempelvis nämna att sedan 1995 har dubbelt så många kvinnor som män färdigställt en C-uppsats.

En blick på antalet färdigställda C-uppsatser (se ovan) visar att det inte bara är på grundkursen antalet studenter ökat på 90-talet. Under hela 80-talet, förutom ett par år i början av decenniet, skrevs det färre än 20 C-uppsatser per år. Det är

först en bit in på 90-talet som det åter börjar bli riktig fart på uppsatsskrivandet.

Institutionens lärare har även varit aktiva i läromedelsproduktion. Tidigare har Asplunds böcker och *Medvetandets sociologi* nämnts, men på 80-talet kom flera böcker som under många år utgjort en central del av den kunskapsmassa studenterna på i första hand grundkursen förväntas inhämta. Den första av dessa är den tidigare omnämnda *Kapital, rationalitet och social sammanhållning* som kom i en första utgåva 1981. Författarna var Anders Boglind, Kerstin Lindskoug och Per Månson, och de skrev var sitt kapitel om varsin klassiker. Boglind om Durkheim, Lindskoug om Weber och Månson om Marx. Sedan dess har boken utkommit i tre omarbetade utgåvor (1986, 1993 och 1995), varav den största revideringen skedde 1986 då weberkapitlet fick en ny författare i Sven Eliäson. 1985 kom Per Månsons *Båten i parken. En liten bok om att studera, förklara, förstå, förändra, leva i samhället* som är en introduktionstext för sociologistudenter. Den har främst använts på det inledande kursmomentet i grundkursen tillsammans med *Kapital, rationalitet och social sammanhållning*, och kom i en ny utgåva 1994. Den tredje och mest omfattande kursboken från 80-talet är *Moderna samhällsteorier. Traditioner,*

riktningar, teoretiker, vilken kom i sin första utgåva 1988. Redaktör för detta mycket omfattande översiktsverk var Per Månson, och under årens lopp med ständigt nya omarbetade utgåvor (1989, 1991, 1995, 1998) har många av de aktiva lärarna skrivit kapitel i boken och därmed satt sin prägel på undervisningsinnehållet (Lars-Erik Berg, Anders Boglind, Thomas Brante, Margareta Bäck-Wiklund, Jan Carle, Carin Holmberg, Thomas Johansson, Sven-Åke Lindgren, Margareta Lindholm, Margareta Ljung, Per Månson, Eva-Marie Rigné och Rolf Törnqvist). Den enskilt största ändringen under bokens tioåriga historia är när man 1995 införde ett kapitel om Anthony Giddens bredvid de andra storheterna Bourdieu, Foucault och Habermas (att man samtidigt lyfte ut kapitlet ”Samhällsteoretiska traditioner” av den starkt Giddenskritiske Thomas Brante är kanske bara följdriktigt). Dessa tre böcker har nått mycket stor spridning och kommit att användas inte bara på sociologiska institutioner runt om i landet, utan även inom ett antal andra samhällsvetenskapliga och humanistiska discipliner. Både *Båten i Parken* och *Moderna samhällsteorier* har dessutom översatts till ryska under 90-talet. Den som mer än någon annan framstår som en ledande figur vad gäller institutio-

nens produktion av läromedel är Per Månson. Förutom de här nämnda böckerna har han skrivit *Den goda tanken. Om etik och moral i forskning med människor* (1991) tillsammans med Bengt-Erik Eriksson och kapitel om Marx, marxism och Weber i utländska läroböcker.

Under 90-talet är det framför allt en kursbok vars tillkomst involverade flera av institutionens lärare och forskare. Det är *Människan i tjänstesambället* (1995) med Pal Orban och Lennart G. Svensson som redaktörer. Förutom dessa två skrev även Bengt Furåker, Inga Hellberg och Per Sjöstrand var sitt kapitel. Boken har ambitionen att belysa övergången från industri- till tjänstesamhälle, och dess titel anspelar på den första stora sociologiska studien i Sverige, *Människan i industrisamhället*, som kom 1952. Ytterligare exempel på läromedelsproduktion från institutionen är Lars-Erik Bergs *Den lekande människan* (1992), Thomas Johanssons böcker om kultursociologi och socialpsykologi (båda 1996) samt Sven-Åke Lindgrens *Om brott och straff. Från sociologins klassiker till modern kriminologi* (1998).

Undervisningen har dock varit mer omfattande än bara grund-, fortsättnings- och fördjupningskurser. Utbildningsprogrammet med inriktning mot personal- och arbetslivsfrågor (tidigare P-linjen)

startades 1983, och utbildar varje år ett 60-tal personaladministratörer. Sociologiska institutionen är värdinstitution för programmet, vilket innebär att man tar hand om det administrativa arbetet och även har en studierektor på deltid. P-programmet omfattar ett basblock som är gemensamt för alla studerande. Därefter följer en valfri fördjupningsdel där studenterna kan välja inriktning mot psykologi, pedagogik, sociologi eller företagsekonomi. Den lärare som mer än någon annan kommit att förknippas med P-programmets sociologiska inriktning är Pal Orban som var med om att utveckla programmet och undervisat på det sedan starten.

Under många år fanns det fyra grundkurser med specialinriktning på A-nivån: *Kriminologi*, *Socialpsykologi*, *Migration och etnicitet* samt *Arbetsliv organisation och ledarskap*. Från samtliga kunde man gå vidare till fortsättningskurs (B-nivå) i allmän sociologi, medan man inom Arbetsliv, organisation och ledarskap även kunde välja en fristående fortsättningskurs. *Migration och etnicitet* syftade till att ge grundläggande kunskaper om invandringens orsaker, invandringspolitik och etnicitet, och har i stor utsträckning drivits av Bertil Nelhans sedan starten i mitten på 70-talet. Kursen i *Socialpsykologi* syftade till att ge insikt i sådana

sociala och psykologiska mekanismer såsom normer, roller och rollmönster som påverkar och formar människorna. *Kriminologi* syftade främst till att ge grundläggande kunskap om sociologiska teorier – klassiska och moderna – om brottslighet och avvikelse. *Arbetsliv organisation och ledarskap*, slutligen, hade som mål att ge grundläggande kunskap om arbetsliv och arbetsorganisationer.

Nyligen har dessa specialkurser försvunnit ifrån institutionens kursutbud i och med den under hösten 1999 genomförda radikala omläggningen av grundutbildningen. Numer läser samtliga studenter en gemensam obligatorisk del som omfattar tio poäng av grundkursen. Vad gäller de resterande poängen kan man välja från ett utbud av alternativkurser som varierar från termin till termin, men de tidigare specialkurserna finns samtliga representerade. Hur detta experiment med ökad valfrihet för studenterna kommer att avlöpa är för tidigt att spekulera i. Vad man kan konstatera är att det efter ett antal års ständigt upprepande av samma kurser med i stort sett samma innehåll nu har börjat röra på sig, och kanske är det logiskt att sociologin ömsar skinn inför ett nytt millennium med helt nya utmaningar.

Slutord

På tröskeln till ett nytt millennium är det lockande att försöka säga något om hur sociologin – i synnerhet sociologin i Göteborg – kan tänkas utvecklas de närmaste åren. En sak kan vi vara helt säkra på. Mycket snart kommer svensk sociologi att genomgå ett generationsskifte som på mycket kort tid radikalt kommer att förändra dess demografiska profil. Eftersom fyrtiotalistgenerationen är så pass stor kommer dess uttåg att skapa öppningar för flera efterföljande generationer, och göteborgsinstitutionen utgör härvidlag inget undantag. Man kan även med fog anta att de riktningar som just nu är starka kommer att fortsätta vara detta under några år till, men att detta också är mycket beroende på de ledande forskarnas förmåga att dra till sig projektmedel. Ur ett lite längre tidsperspektiv avgörs institutionens framtid dels av vilka forskare man lyckas rekrytera, dels av om ämnet kan behålla sin nuvarande attraktionsförmåga på grund- och forskarstudier.

Allt detta ligger dock fördolt i framtiden, och kanske får vi vänta tills femtioårsjubileet innan vi kan skönja de mönster som kommer att känneteckna sociologin i det nya millenniet.

Kvantiteter

Inledning

Detta fristående kapitel innehåller en granskning av produktionen vid institutionen vad gäller avhandlingar, forskningsrapporter, monografier samt artiklar i tidskrifterna *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica*. Jag har valt att dela in analysen i fyra avsnitt där den första delen enbart behandlar doktorsavhandlingar, den andra tar upp forskningsrapporter och monografier, den tredje artiklar och, slutligen, en sammanfattning där samtliga alster analyseras tillsammans. Anledningen till denna uppdelning är främst att doktorsavhandlingar kan betraktas som en tämligen enhetlig och väl avgränsad typ av publikation med en specifik betydelse för institutionen, medan de andra är betydligt mer heterogena. Doktorsavhandlingarna behandlas därför mer detaljerat eftersom det är av intresse att exempelvis belysa hur lång tid det i genomsnitt tar att skriva en avhandling, huruvida detta förändrats över tid och om det finns några skillnader mellan män och kvinnor. Analysen är kvantitativ, och det är naturligtvis så att alla dessa siffror inte förmår beskriva de komplicerade

skeenden som ligger bakom tillblivelsen av de olika publikationerna. Fördelen med en kvantitativ beskrivning är att den ger en överblickbar bild av det som varit, vilket kan ge en hel del nyttig information förutsatt att man är medveten om de oundvikliga brister beskrivnings sättet har. En av de mest uppenbara bristerna är att kvantitet säger mycket lite om kvalitet. Samtidigt kan man ställa sig frågan hur man skall gå tillväga för att kvalitetsbedöma sociologiska publikationer eftersom spännvidden är så pass stor inom dagens sociologi vad gäller uppfattningar om vad som är bra eller dåligt inom ämnet. Det finns naturligtvis alltid alster som de allra flesta av oss antingen anser vara mycket bra eller mycket dåliga. De som är riktigt, riktigt dåliga får man förutsätta aldrig blir publicerade, medan de som är riktigt, riktigt bra är så pass få (åtminstone om alla skall vara överens om det) att man kan lämna dem därhän. Resten – det vill säga den stora massan av sociologiska produkter – råder det med ganska stor sannolikhet tämligen skilda meningar om, och det skulle väl snarast vara dumdrigt att på egen hand försöka bedöma deras

Tabell 1. Antal disputerade 1964-1999 fördelat på kön

	60/70-tal		80-talet		90-talet		1964-99	
	n	%	n	%	n	%	n	%
män	27	82	14	54	14	45	55	61
kvinnor	6	18	12	46	17	55	35	39
totalt	33	100	26	100	31	100	90	100

kvalitéer. Av dessa skäl är det således endast de kvantitativa aspekterna som kommer att redogöras för. Detta kapitel innehåller heller inga tolkningar. De finner man på andra håll i boken, men det är nedanstående beskrivning som ligger till grund för dem.

Doktorsavhandlingar

Mellan 1964 och 1999 har 81 doktorsavhandlingar försvarats vid institutionen (se bilaga 1). Tre av dessa (Rundblad 1964, Hedberg 1967 och Gardell 1971) är framlagda i det system som gällde innan forskarutbildningen reformerades 1969 (det var dock möjligt att lägga fram avhandlingar i det gamla systemet fram till 1974). I detta avsnitt är fem licentiatavhandlingar skrivna i det gamla systemet inkluderade. Detta eftersom de kan sägas motsvara en doktorsavhandling i det nya systemet. Allt som allt blir det alltså 86 avhandlingar som analyseras. Tre doktorsavhandlingar och en licenti-

atavhandling från det gamla systemet har dubbelt författarskap, vilket innebär att totalt 90 personer har disputerat i Göteborg (Det är egentligen 89 olika personer, men eftersom Rita Liljeström har lagt fram både en licentiatavhandling i det gamla systemet och en doktorsavhandling i det nya räknar jag antalet personer som 90). Ett snabbt överslag ger då att det handlar om cirka två personer per år. Detta ger dock en felaktig bild eftersom det under en stor del av 60-talet fanns väldigt få doktorander och därför knappast bör räknas in i ett sådant överslag. Mer rättvisande är att göra en indelning i tre perioder: 60/70-tal, 80-talet och 90-talet. Tabell 1 visar hur de disputerade fördelar sig över dessa tre perioder och även mellan män och kvinnor.

Under 60- och 70-talen disputerade sammanlagt 33 personer, varav 8 på 60-talet. Därför kan man hävda att 90-talet är det mest produktiva decenniet med strax över tre avhandlingar per år, men skillnaderna är som synes ganska

Tabell 2. Medelålder vid disputation 1964-1999 fördelat på kön

	60/70-tal	80-talet	90-talet	1964-99	antal i olika åldersintervall		
					-30	30-39	40+
män	33.19	38.64	40.64	36.54	4	35	16
kvinnor	36.50	42.25	44.41	42.31	-	14	21
totalt	34.19	40.31	42.71	38.94	4	49	37

marginella. Majoriteten av avhandlingsskrivarna är män (61 procent), men granskar man tabellen närmare ser man en tydlig förändring under åren mot att allt fler kvinnor disputerar, och under 90-talet är det till och med fler kvinnor än män som doktorerat. Att kvinnor har kommit att utgöra en allt större andel av de disputerade är knappast förvånande eftersom detta snarast är ett uttryck för det ökade kvinnliga deltagandet i samhällslivet över huvud taget under perioden. Orsaken till att fler kvinnor än män har disputerat på senare år får däremot kanske sökas i hur ämnet har kommit att uppfattas av studenter från 80-talet och framåt, det vill säga att något hos sociologin attraherar i synnerhet kvinnor. Att det inte är fråga om ett tillfälligt fenomen visas av att kvinnor i dag utgör en majoritet (55 procent) av de aktiva doktoranderna.

Åldern vid disputationstillfället varierar ganska kraftigt. Den äldste var 62 medan den yngste var 27 år, alltså en åldersskillnad på hela 35 år.

Medelåldern för samtliga är dock 38,94 år, och hur detta fördelar sig över tid och på kön framgår av tabell 2. Tittar man på de totala siffrorna ser man att medelåldern vid disputationstillfället har ökat med åtta år från 60/70-tal till 90-talet. Kvinnornas medelålder är cirka 4 år högre än männens, och skillnaden är relativt konstant över 80- och 90-talen. Strax över hälften av doktoranderna var mellan 30 och 40 år när de disputerade, och hittills har endast fyra varit under 30 år (bara män). Resten befinner sig i åldersintervallet 40-62, men det är endast tre som varit över 55 år (bara kvinnor). Den utredning som föregick inrättandet av den nya doktorexamen ansåg att de studerande normalt skulle kunna avlägga doktorexamen vid 28 års ålder. Utvärderingen av svensk sociologi konstaterade dock en medelålder på 36,26 år för de 200 som fram till 1987 hade disputerat enligt den nya doktorexamen.

Att medelåldern har ökat så pass mycket kan bero på flera saker.

Tabell 3. Antagningsmedelålder och genomsnittlig tidsåtgång (år) för avhandlingsskrivandet fördelat på kön.

	60/70	80/90	60-90	tidsåtgång			
				70-	80-	90-	70-90
män	26.83	30.17	27.79	7.07	11.07	11.43	9.86
kvinnor	30.43	33.00	31.88	8.76	10.45	11.35	10.72
totalt	28.09	31.87	29.55	7.44	10.80	11.39	10.23

Antingen har medelåldern vid antagning till forskarutbildning ökat, eller så tar det längre tid att skriva en avhandling i dag än tidigare. En bidragande orsak kan även vara att ett antal doktorander som började på 70-talet blivit klara först långt senare och därmed drar upp medelåldern på 80- och 90-talen. För att reda ut detta behöver man först titta närmare dels på hur lång tid det har tagit att skriva avhandlingen, dels på antagningsåldern för de disputerade (tabell 3). Medelåldern vid antagning ligger för hela perioden på 29,55 år, och kvinnorna är överlag fyra år äldre än männen när de påbörjar sin forskarutbildning. Det är alltså denna skillnad som ger upphov till kvinnornas högre disputationålder. Tabellen visar också att de som antagits under 80- och 90-talen i genomsnitt är nästan fyra år äldre än de som antogs på 60- och 70-talen, vilket är en starkt bidragande orsak till den över tid kraftigt ökade medelåldern vid disputation. Den andra orsaken till detta är 'överliggarna', det vill säga de som efter att

ha antagits till forskarutbildningen ägnat sig åt annat (undervisning, administration eller arbete utanför universitetet) vilket har försenat avhandlingen. Eftersom denna kategori inte existerade under institutionens tidiga år är det naturligt att effekterna framträder på 80- och 90-talen. Detta blir tydligt när man analyserar den tid som gått mellan antagning och disputation. På 70-talet tog det i genomsnitt 7,44 år att bli klar, på 80-talet 10,80 år och på 90-talet 11,39 år. Att männens totala medeltidsåtgång ligger nästan 1 år under kvinnornas beror på att betydligt fler män än kvinnor disputerade under 70-talet. Tar man sig friheten att bortse från 'överliggarna' (i det här räkneexemplet de som tagit längre tid än 15 år på sig) sjunker medeltidsåtgången till 9,50 år för 80-talet och 8,35 år för 90-talet. Detta påverkar medelåldern för disputation så att den för 80-talet blir 39,62 år och för 90-talet 39,41 år, nästan 1 respektive mer än 3 år lägre än i tabell 2.

Ser man till generationsfördelningen är det uppenbart att fyrtiotalisterna dominerar stort med nästan 60 procent av de disputerade, medan femtiotalisterna utgör nästan 20 procent. Av de resterande är cirka 8 procent födda på 60-talet och resten på 20- och 30-talen. Att fyrtiotalisterna utgör en majoritet är inte så förvånande, däremot får det nog ses som anmärkningsvärt att femtiotalisterna är så pass få. Å andra sidan lär det tillkomma ett antal femtiotalister som ännu inte hunnit doktorera, vilket då innebär att den genomsnittliga disputationsåldern knappast lär sjunka de närmaste åren.

Vad har då dessa avhandlingar handlat om, kan man fråga sig? Av flera skäl är det tyvärr inte helt lätt att besvara en sådan fråga. Det är visserligen fullt möjligt att kort beskriva varje avhandling med några få meningar, men det skulle bli en långgrandig och oöverskådlig redogörelse. Man kan också – vilket är en vanligt förekommande praxis – klassificera avhandlingarna efter ett eller annat system, och sedan låta detta utgöra grunden för jämförelser över tid eller mellan könen. När svensk sociologi utvärderades i mitten av 80-talet klassificerade man samtliga avhandlingar fram till 1987 i enlighet med de kategorier som används i *Sociological Abstracts*. Jag har därför valt att göra detsamma, vil-

ket möjliggör åtminstone några jämförelser med hur det såg ut vid den tiden. Detta tillvägagångssätt har en hel del fördelar, framför allt vad gäller överskådlighet och jämförbarhet. Samtidigt uppstår en hel del problem när man vill klassificera avhandlingar på detta sätt. För det första har vi problemet med att placera in en avhandling i ”rätt” kategori. Många avhandlingar skulle lätt kunna placeras i både två och tre kategorier, och det finns naturligtvis alltid en viss risk för godtycke hos den som måste välja mellan att placera en avhandling i den ena eller andra kategorin. Klassifikationen i *Sociological Abstracts* utgår från vilket ämnesområde en publikation kan hänföras till. Vilken slags teori eller metod som använts är således inte relevant. Det andra problemet med klassificeringsschemat i *Sociological Abstracts* är att det under årens lopp har utökats med fler och fler kategorier av vilka en del överlappar äldre kategorier (t.ex. har kategorin *marxist sociology* tillkommit medan den äldre kategorin *radical sociology* fortfarande har kvar en undergrupp med beteckningen *marxist & radical sociologies*). Man bör därför vara medveten om att det hade varit möjligt att klassificera institutionens avhandlingar på flera andra sätt.

Tabell 4 visar hur institutionens avhandlingar fördelar sig på olika

Tabell 4. Doktorsavhandlingar 1964-1999 klassificerade i enlighet med huvudområden i *Sociological Abstracts*.

	män	kvinnor	totalt
0100 methodology & research technology	2	1	3
0200 sociology: history & theory	5	2	7
0300 social psychology	3	2	5
0400 group interactions	1	1	2
0500 culture and social structure	-	1	1
0600 complex organisations	12	8	20
0800 mass phenomena	5	2	7
0900 political sociology/interactions	2	2	4
1000 social differentiation	5	3	8
1200 urban sociology	1	1	2
1400 sociology of education	1	-	1
1800 demography and human biology	2	-	2
1900 the family & socialisation	4	1	5
2000 sociology of health & medicine	6	2	8
2100 social problems & social welfare	2	-	2
2300 community/regional development	2	1	3
2400 policy, planning, forecasting	1	1	2
2600 environmental interactions	1	-	1
2900 feminist/gender studies	-	7	7
totalt	55	35	90

Not: Ett antal områden finns inte med i tabellen (t.ex. 1500 sociology of religion) eftersom inga publikationer matchade dem.

områden enligt *Sociological abstracts*. Som synes är det kategorin *complex organisations* (0600) som dominerar med fler än dubbelt så många avhandlingar som något annat område. Detta kan tyckas förvånande, men förklaras av att den har en underkategori (0621) som betecknas *jobs, work organisation, workplaces, & unions*, det vill säga en stor del av vad vi i Sverige definierar som arbets-sociologi. Bortser man från *complex*

organisations är det tämligen stor spridning på avhandlingsområden. Avhandlingarna är spridda på 19 huvudområden och hela 36 delområden, vilket innebär att det (om man slår ut fördelningen över alla områden) går 2,5 författare på varje delområde. Räkna man bort *complex organisations* förändras bilden rejält, då det endast går 2,0 författare på varje delområde. Alltså en ännu mer markerad spridning.

Vad gäller kvinnors och mäns preferenser för val av avhandlingsområde ligger skillnaden framför allt i att det näst vanligaste området för kvinnor är *feminist/gender studies* (7 st), medan männens näst vanligaste område är *sociology of health & medicine* (6 st). För båda könen gäller att *complex organisations* är populärast då 12 män och 8 kvinnor har valt att skriva sina avhandlingar inom området. Populariteten tycks dessutom hålla i sig med tanke på att 7 av 31 avhandlingar (22,6 procent) under 90-talet tillhör området.

I utvärderingen från 1988 används antalet avhandlingar på annat språk än svenska som indikator på hur pass "kosmopolitisk" respektive "lokalt orienterad" en institution är. Man konstaterade då att Göteborg var den minst kosmopolitiska svenska sociologinstitutionen med enbart 6 av 38 avhandlingar (15,8 procent) på annat språk än svenska (samtliga på engelska). Sedan dess har det i Göteborg tillkommit ytterligare 4 avhandlingar på engelska, vilket då innebär att andelen icke-svenska avhandlingar av samtliga 90 har minskat till 11,1 procent. Ser man enbart till avhandlingar har det kosmopolitiska inslaget vid institutionen alltså snarast minskat under de senaste 15 åren. Utav dessa 10 avhandlingar på engelska har endast 2 skrivits av kvinnor. Sedan 1997 har

dock tre av tolv avhandlingar skrivits på engelska (varav en kvinna), vilket kanske kan vara ett tecken på en ökad kosmopolitisering.

Forskningsrapporter och monografier

Sedan 1964 har det publicerats 123 forskningsrapporter vid institutionen. Lägger man till de publikationer från monografiserien som inte är doktorsavhandlingar kommer vi upp i 139 alster på 40 år. De monografier som inte är doktorsavhandlingar är antingen licentiatavhandlingar (6 st.) eller andra publikationer (9 st.). Björn Nilssons licentiatavhandling från 1989 (*Samtalsanalys. Ett sociologiskt perspektiv på samtalande*) är publicerad av institutionen men varken i forskningsrapportserien eller bland monografierna. Den finns dock med i denna sammanställning. Detta ger nästan 3,5 styck per år, men räknar man från 1964 (då utgivningen startade) blir det strax under 4 publikationer per år. Majoriteten av dessa är resultat av olika forskningsprojekt, utvärderingar eller forskares forskande kring specifika teman, men det finns även ett antal med annat ursprung (t.ex. C-uppsatser och sammanfattningar från konferenser). Det är ganska vanligt med flera författare

Tabell 5. Författare av forskningsrapporter och monografier 1964-1999 fördelat på kön.

	60/70-tal		80-talet		90-talet		1964-99	
	n	%	n	%	n	%	n	%
män	68	74	31	58	21	47	120	63
kvinnor	24	26	22	42	24	53	70	37
totalt	92	100	53	100	45	100	190	100

och 10 av publikationerna är antologier. Således har totalt 190 författare varit involverade i tillkomsten av 139 publikationer (Vad gäller antologierna har jag för enkelhetens skull bara räknat redaktören eller redaktörerna som författare). Det handlar dock inte om 190 *olika* författare eftersom vissa har varit tämligen flitiga (flitigast av alla är inte oväntat Edmund Dahlström med hela 20 publikationer). På samma sätt som med doktorsavhandlingarna har jag delat in de gångna 40 åren i tre perioder: 60/70-tal, 80-talet och 90-talet (tabell 5).

När man räknar *antalet författare* framstår 60/70-talsperioden som den i särklass mest produktiva, medan 80- och 90-talen kännetecknas av minskande produktion. Tittar man på *antalet publikationer* är bilden densamma. Under 60- och 70-talen publicerades 63 alster (varav 52 på 70-talet), under 80-talet 40 stycken och under 90-talet har antalet fallit till 35. Tre år under 70-talet är speciellt iögonfallande: 1979 med 10 publikationer, och 1971 och 1977 med 9 vardera. En bidragande orsak till den höga produktiviteten

under 60/70-tal är att institutionen under denna period lät publicera ett antal C-uppsatser som rekommenderades av handledaren. På grund av ofullständig dokumentation har det varit svårt att med fullständig säkerhet identifiera de forskningsrapporter som har sitt ursprung i en C-uppsats. Det rör sig om cirka femton, plus minus ett par stycken. Även om man räknar bort dessa ligger 60/70-tal i topp vad gäller kvantitet.

Könsfördelningen visar samma mönster som doktorsavhandlingarna. Männerna utgör en majoritet (63 procent) räknat över hela perioden, men kvinnorna ökar successivt sin aktivitet för att under 90-talet till och med uppnå en liten majoritet med 53 procent. Forskningsrapporterna och monografierna understryker således den feminisering av ämnet som doktorsavhandlingarna pekar på.

Innehållsmässigt kan man konstatera både likheter och skillnader jämfört med doktorsavhandlingarna (tabell 6). Författarna har behandlat 19 huvudområden och 31 delområden, och vad gäller huvudområdena dominerar även här

Tabell 6. Forskningsrapporter och monografier 1964-1999 klassificerade i enlighet med huvudområden i *Sociological Abstracts*.

	män	kvinnor	totalt
0100 methodology & research technology	5	-	5
0200 sociology: history & theory	17	6	23
0300 social psychology	4	2	6
0400 group interactions	3	-	3
0500 culture and social structure	8	1	9
0600 complex organisations	35	14	49
0700 social change and economic development	-	1	1
0800 mass phenomena	4	1	5
0900 political sociology/interactions	6	2	8
1000 social differentiation	2	-	2
1100 rural sociology & agriculture	1	-	1
1200 urban sociology	9	11	20
1300 sociology of language & the arts	5	-	5
1400 sociology of education	1	2	3
1700 sociology of science	8	-	8
1900 the family & socialisation	4	6	10
2000 sociology of health & medicine	1	1	2
2100 social problems & social welfare	6	13	19
2900 feminist/gender studies	1	10	11
totalt	119	70	190

kategori *complex organisations* (25,9 procent). Därefter följer *sociology: history & theory* (12,2 procent), *urban sociology* (10,6 procent) och *social problems & social welfare* (10,1 procent). Resterande forskningsrapporter och monografier fördelas således på 12 huvudområden. Bland männen är det två områden som dominerar ganska eftertryckligt: *complex organisations* utgör 29,4 procent och *sociology: history & theory* 14,3 procent, det vill säga tillsammans nästan 45 procent. För kvinnorna ser det lite

annorlunda ut med fyra dominerande områden: *complex organisations* (20,0 procent), *social problems & social welfare* (18,6 procent), *urban sociology* (15,7 procent) och *feminist/gender studies* (14,3 procent), tillsammans nästan 70 procent.

Det kosmopolitiska inslaget bland dessa publikationer är något högre än för doktorsavhandlingarna (15,3 procent), vilket förstärker intrycket av en institution som huvudsakligen riktar sig mot det egna landet. Den tendens till ökande

Tabell 7. Artiklar i *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica* författade av göteborgssociologer 1962-1999.

	60/70-tal		80-talet		90-talet		1962-99	
	n	%	n	%	n	%	n	%
män	40	85	13	65	21	75	74	78
kvinnor	7	15	7	35	7	25	21	22
totalt	47	100	20	100	28	100	95	100

kosmopolitisering som kunde skönjas bland doktorsavhandlingarna accentueras ytterligare eftersom nästan hälften av de forskningsrapporter och monografier som är på engelska är publicerade under 90-talet, det vill säga 28,9 procent av 90-talets samlade produktion. I likhet med doktorsavhandlingarna är det främst män som skriver på engelska, kvinnorna utgör dock nästan en tredjedel.

Artiklar

Hittills har analysen endast berört institutionens egna publikationer. Det finns dock anledning att även titta närmare på de artiklar som publicerats i tidskrifterna *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica*. Skälet till att jag finner detta intressant handlar om synligheten i en svensk och nordisk kontext. Eftersom medlemskap i Sveriges sociologförbund inkluderar prenumeration på båda tidskrifterna (liknande förhållanden gäller i övriga nordiska länder) kommer de som publicerar sig

i dem att nå utanför den oftast trängre 'bindestreckssociologiska' kretsen. Båda tidskrifternas centralitet i sina respektive sammanhang motiverar därför en genomgång av göteborgssociologernas aktivitet. 1962 kom den första artikeln i *Acta Sociologica* och 1964 den första i *Sociologisk Forskning*. Under hela perioden rör det sig om 95 författare (ett fåtal artiklar har haft fler än en författare) där 60/70-tal sammantaget framstår som den mest produktiva perioden (tabell 7).

Betraktar man 60-talet (20 artiklar) och 70-talet (27 artiklar) var för sig kan man se 90-talet (28 artiklar) som det mest produktiva decenniet. Under hela perioden har männen stått för nästan 80 procent av artikelproduktionen i de båda tidskrifterna, kvinnorna utgör dock nästan 30 procent av författarna under 80- och 90-talen. 74 av artiklarna (77,9 procent) kommer från *Sociologisk Forskning*, vilket även innebär att de är skrivna på svenska. Resterande 21 artiklar kommer från *Acta Sociologica* och är således på engelska.

Tabell 8. Artiklar i *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica* författade av göteborgssociologer 1959-1999 klassificerade i enlighet med huvudområden i *Sociological Abstracts*.

	män	kvinnor	totalt
0100 methodology & research technology	2	-	2
0200 sociology: history & theory	30	2	32
0300 social psychology	8	-	8
0400 group interactions	1	1	2
0500 culture and social structure	1	-	1
0600 complex organisations	9	1	10
0800 mass phenomena	2	-	2
0900 political sociology/interactions	5	-	5
1000 social differentiation	2	-	2
1100 rural sociology & agriculture	-	1	1
1200 urban sociology	-	1	1
1400 sociology of education	1	-	1
1600 social control	1	-	1
1700 sociology of science	4	1	5
1900 the family & socialisation	2	8	10
2300 community/regional development	3	-	3
2400 policy, planning, forecasting	1	-	1
2900 feminist/gender studies	2	6	8
totalt	74	21	95

Innehållsmässigt skiljer sig artiklarna framför allt på en punkt jämfört med de publikationer som redogjorts för i tidigare avsnitt (tabell 8). För ovanlighetens skull är det inte *complex organisations* som dominerar, utan i stället *sociology: history & theory* med en tredjedel av artiklarna. Områdena *complex organisations* och *the family & socialisation* står båda för strax över 10 procent av artiklarna, och *social psychology* och *feminist/gender studies* utgör cirka 8 procent vardera. Resterande artiklar fördelar

sig på 13 olika områden. Över 40 procent av de manliga artikelförfattarna har skrivit om *sociology: history & theory*, och cirka 10 procent om *social psychology* och *complex organisations*. För kvinnorna är det två helt andra områden som dominerar: *the family & socialisation* med något över en tredjedel av artikelförfattarna och *feminist/gender studies* med strax under en tredjedel. Värt att notera vad gäller artiklarna i *Acta Sociologica* är att Edmund Dahlström själv står för 9 av 16 artiklar författade av män,

Tabell 9. Avhandlingar, monografier, forskningsrapporter samt artiklar i *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica* 1962-1999.

	60/70-tal		80-talet		90-talet		1962-99	
	n	%	n	%	n	%	n	%
män	135	78	58	58	56	54	249	66
kvinnor	37	22	41	42	48	46	126	34
totalt	172	100	99	100	104	100	375	100

och Rita Liljeström för 3 av 5 författade av kvinnor.

Sammanfattning

I denna sammanfattning kommer jag att analysera samtliga alster tillsammans, det vill säga totalt 375 publikationer. Det är egentligen mer korrekt att tala 375 'författarinsatser' eftersom en hel del produkter har fler än en författare, och det är antalet författare och inte produkter som utgjort grund för beräkningarna.

Tabell 9 tillför inte mycket ny information utan bekräftar i stora drag det som tidigare tabeller visat. Även om männen har stått för två tredjedelar av hela tidsperiodens produktion har det skett en betydande könsutjämning under de senaste två decennierna.

Inte heller när det gäller innehållet i publikationerna blir man speciellt överraskad då man sammanför de olika slag av publikationer (tabell 10). Områdena *complex organisations* och *sociology: history &*

theory dominerar med 21,4 procent respektive 16,8 procent. Nästan 40 procent av publikationerna kan alltså hänföras till två områden. Fyra områden utgör mellan 5 och 7 procent vardera, och resterande 37 procent är fördelade på 17 områden. Med utgångspunkt från denna fördelning kan man säga att institutens forskningsverksamhet har kännetecknats av både koncentration och spridning.

Det kanske mest intressanta med att göra en analys av alla dessa olika publikationer är att mönster som bara varit möjliga att skönja med ett mindre underlag börjar framträda ganska tydligt. Detta gäller i synnerhet mäns och kvinnors ämnespreferenser. Tabell 11 visar rangordningen av de fem mest populära ämnesområdena för män respektive kvinnor. För männens del kan man konstatera en mycket kraftig koncentration kring två områden: *complex organisations* och *sociology: history & theory*, med 22,5 respektive 20,9 procent av männens samlade produktion. Även kvinnorna har två

Tabell 10. Avhandlingar, monografier, forskningsrapporter samt artiklar i *Sociologisk Forskning* och *Acta Sociologica* 1962-1999 klassificerade i enlighet med huvudområden i *Sociological Abstracts*.

	män	kvinnor	totalt
0100 methodology & research technology	9	1	10
0200 sociology: history & theory	52	10	62
0300 social psychology	15	4	19
0400 group interactions	5	2	7
0500 culture and social structure	9	2	11
0600 complex organisations	56	23	79
0700 social change & economic development	-	1	1
0800 mass phenomena	11	3	14
0900 political sociology/interactions	13	4	17
1000 social differentiation	9	3	12
1100 rural sociology & agriculture	1	1	2
1200 urban sociology	10	13	23
1300 sociology of language & the arts	5	-	5
1400 sociology of education	3	2	12
1600 social control	1	-	1
1700 sociology of science	12	1	13
1800 demography and human biology	2	-	2
1900 the family & socialisation	10	15	25
2000 sociology of health & medicine	7	3	10
2100 social problems & social welfare	8	13	21
2300 community/regional development	5	1	6
2400 policy, planning, forecasting	2	1	3
2600 environmental interactions	1	-	1
2900 feminist/gender studies	3	23	26
totalt	249	126	375

favoritområden: i topp ligger – i likhet med männen – *complex organisations* tillsammans med *feminist/gender studies* som båda har 18,3 procent av kvinnornas produktion. Tabellen visar således på relativt stora skillnader mellan könets ämnesområdespreferenser, det är

enbart *complex organisations* som är gemensam. Det är anmärkningsvärt att varken männens eller kvinnornas övriga fyra favoritområden platser hos det andra könet. Det område som ligger närmast är *sociology: history & theory* som hos kvinnorna intar en sjätteplats med 8 procent.

Tabell 11. Rangordning av de fem mest populära ämnesområdena bland män respektive kvinnor.

män	%	kvinnor	%
1 complex organisations	22.5	complex organisations	18.3
2 sociology: history & theory	20.9	feminist/gender studies	18.3
3 social psychology	6.0	the family & socialisation	11.9
4 political sociology/interactions	5.2	urban sociology	10.3
5 sociology of science	4.8	social problems & social welfare	10.3
totalt	59.4		69.1

Av männens fem favoritområden dominerar två stort, och endast två andra områden tar sig över 5 procent. Hos kvinnorna finner man däremot en betydligt jämnare fördelning över de fem favoritområdena.

Tabell 12 visar rangordningen av de fem mest populära ämnesområdena för var och en av de tre tidsperioderna. Av tabellen framgår – vilket knappast är förvånande – att *complex organisations* tillsammans med *sociology: history & theory* har varit de mest populära under alla tre perioder. Under 60/70-talen finns *urban sociology* och *social psychology* med bland de fem mest populära, men de hamnar ganska långt ner på listan på 80- och 90-talen. Under 80-talet kommer *feminist/gender studies* in med 10 procent av publikationerna, vilket ökar till nästan 15 procent under 90-talet. *The family & socialisation* har under alla perioderna utgjort mellan 6 och 7 procent. Under 80-talet intog *social problems & social welfare* en fjärdeplats, men har på 90-talet ersatts av området *mass phenomena* (bl.a. *social movements*).

Tabell 12. Rangordning av de fem mest populära ämnesområdena under tre tidsperioder

	60/70-tal	%
1	sociology: history & theory	20.0
2	complex organisations	17.6
3	urban sociology	10.3
4	the family & socialisation	6.7
5	social psychology	6.7
80-talet		
1	complex organisations	30.9
2	sociology: history & theory	14.4
3	feminist/gender studies	10.3
4	social problems & welfare	7.2
5	the family & socialisation	6.2
90-talet		
1	complex organisations	17.5
2	sociology: history & theory	14.6
3	feminist/gender studies	13.6
4	mass phenomena	7.8
5	the family & socialisation	6.8

Docenter

1.	Bengt Rundblad	1964-1977
2.	Magnus Hedberg	1968-1988
3.	Johan Asplund	1970-1973
4.	Bertil Gardell	1971-1977
5.	Dan Jonsson	1972
6.	Rita Liljeström	1974-1985
7.	Sven Styrborn	1979
8.	Mats Friberg	1980
9.	Sven Ove Johansson	1980
10.	Kjell Törnblom	1981
11.	Horst Hart	1982
12.	Per Sjöstrand	1982-1999
13.	Margareta Bäck-Wiklund	1984
14.	Lennart Svensson	1984
15.	Thomas Brante	1985-1995
16.	Inga Hellberg	1985-1999
17.	Ulla Björnberg	1986-1996
18.	Kerstin Bohm	1986
19.	Elisabeth Özdalga	1987
20.	Rolf Törnqvist	1988
21.	Hans Lindfors	1991
22.	Per Månson	1991
23.	Bengt-Ove Gustavsson	1992
24.	Lars-Erik Berg	1993
25.	Sven E. Olsson Hort	1993
26.	Bengt Erik Eriksson	1995
27.	Jan Chr. Karlsson	1995
28.	Eva Palmblad	1995
29.	Arne Nilsson	1996
30.	Abby Peterson	1997
31.	Bernd Hofmaier	1997
32.	Thomas Johansson	1997
33.	Sven-Åke Lindgren	1998
34.	Reza Eyrumlu	1999

DOKTORSAVHANDLINGAR I DET GAMLA SYSTEMET

1. Rundblad, Bengt: *Arbetskraftens rörlighet. En studie av en lokal arbetsmarknad*, 1964.
2. Hedberg, Magnus, *The Process of Labour Turnover*. 1967.
3. Gardell, Bertil: *Produktionsteknik och arbetsglädje*. 1971.

D:o LICENTIATAVHANDLINGAR

1. Egerö, Bertil: *Ny bostad*. 1967
2. Sjöstrand, Per: *Karriärens utveckling. En socialpsykologisk analys av yrkesval*. 1968.
3. Sven-Ove Johansson & Sören Olsson: *Flyttningsströmmens sammansättning och flyttningsförlöpp*. 1968.
4. Liljeström, Rita: *Jämställdhetens villkor. Män och kvinnor i dagens värld*. 1968.
5. Jonsson, Dan: *Interpersonella relationer. En vidareutveckling av några utbytes-teoretiska ansatser*. 1969. Del 1 och 2.
6. de Laval, Gustaf: *Familjecykeln och den gifta kvinnans förvärsarbete*. 1970.

DOKTORSAVHANDLINGAR I DET NYA SYSTEMET

1. Jonsson, Dan: *Interpersonella relationer. En vidareutveckling av några utbytes-teoretiska ansatser*. 1969. Del 1 och 2.
2. Hart, Horst & von Otter, Casten: *Lokal lönebildning. En sociologisk formulering av ekonomiska differentieringsprocesser*. 1972.
3. Liljeström, Rita: *Uppväxtvillkor, samspelet mellan vuxna och barn i ett föränderligt samhälle*. 1973.
4. Eriksson, Kjell: *Facklig demokrati. Begrepp och utvecklingstendenser*. 1973.
5. Friberg, Mats: *Maktpolitik, maktbalans och fred. En teoretisk kritik av realism*. 1974.
6. Osei-Kofi, Ebenezer: *Marriage and the Family. A study of Social Change in Ghana*. 1974.
7. Bäck-Wiklund, Margareta & Lindfors, Hans: *Lokalsamhället som livsform. Idé och verklighet*. 1974.
8. Dagler, Stefan (numera Karlsson): *Sociologins metodintresse*. 1974.
9. Berg, Lars-Erik: *Människans födelse. En socialpsykologisk diskussion kring G H Mead och J Piaget*. 1976.
10. Kemeny, J: *Interactionist Approach to Macro Sociology*. 1976.
11. Muga, David: *A field of Seeds. Social Mobility and Social Change in West Bengal hill village*. 1977.
12. Törnqvist, Rolf: *Människors samhällsomständigheter*. 1977.
13. Andersson, Sten: *Existens och sexualitet - En interaktionistisk tolkning av psykoanalysen*. 1977.
14. Forsén, Bo: *Kritik av rollteorin*. 1978.

15. Leissner, Tom: *Mot dryckenskap*. 1978.
16. Teeland, Lawrence: *Keeping in Touch - The Relation between Old People and their Children*. 1978.
17. Orban, Pal: *Massmedier - de nya folkrörelserna. Kultur och normativ integration i det svenska samhället*. 1978.
18. Hellberg, Inga: *Studier i professionell organisation. En professionsteori med tillämpning på veterinäryrket*. 1978.
19. Svensson, Lennart: *Från bildning till utbildning. Del 1-3*. 1978.
20. Özdalga, Elisabeth: *I Ataturks spår*. 1978.
21. Karlsson, Ulf: *Alternativa produktionsystem till Line-produktion*. 1979.
22. Lindsoug, Kerstin: *Hämförelse och förnuft. Om karisma och rationalitet i Max Webers sociologi*. 1979.
23. Hofmaier, Bernd: *Montagearbetare*. 1980.
24. Björnberg, Ulla: *Livsform och samhällsliv som välfärd*. 1980.
25. Svensson, Roland: *Öffentlig socialisation. Det nya fritidsbemannet i teori och praktik*. 1981.
26. Bjelvehemmar, B, Olsson, H: *Samspel och omvårdnad. Analys av utbildning, organisation och samspel inom vården*. 1982.
27. Lennartsson, Hilda: *Struktur och organisation. Några förutsättningar för hyresgästinflytande i bostadsförvaltningen*. 1982.
28. Donoghue, Edwin: *The Illusion of the Absolute. A Critical Study of the Marxian Concept of Alienation and its Hegelian Foundation*. 1982.
29. Hörte, Sven-Åke: *Medbestämmande. En analys av kontaktmönster mellan parter vid arbetsställen*. 1983.
30. Karlsson, Svante: *Oil and the World Order*. 1983.
31. Streiffert, Helena: *Studier i Svenska Kvinnorörelsen*. 1983.
32. Hart, Margareta: *Arbetslösa ungdomar i beredskapsarbete*. 1984.
33. Meziane, Abdesselam: *Maghreb. Ett islamiskt samhälle i historiskt sociologiskt perspektiv*. 1984.
56. Lannerheim, Lena: *Syster blir till. En sociologisk studie om sjuksköterskeyrkets framväxt och omformering*. 1994.
57. Karlsson, Sven-Erik: *Natur och kultur som turistiska produkter. En början till en sociologisk analys*. 1994.
58. Paulsson, Sven: *Politik mot ungdomsarbetslöshet. En internationell jämförelse*. 1994.
59. Börjesson, Mats: *Sanningen om brottslingen. Rättspsykiatri som kartläggning av livsöden i samhällets tjänst under 1900-talet*. 1995.
60. Ljung, Margareta: *Lyft jorden mot himlen - växande i kvinnogrupper och kvinnliga nätverk*. 1995.
61. Björkemarken, Mariann: *Implementeringsanalys som komplement vid utvärdering - en fråga om perspektiv och förklaring*. 1995.
62. Håkansson, Kristina: *Förändringsstrategier i arbetslivet*. 1995.
34. Andersson, Kerstin (numera Segesten): *Omvårdnad och trygghet. En meta-teoretisk och en fenomenologisk studie*. 1984.

35. Fürst, Gunilla: *Reträkten från mansjobben. En studie av industriarbetande kvinnor och arbetsfördelningen mellan könen på en intern arbetsmarknad.* 1985.
36. Gustavsson, Bengt-Ove: *Planering och välfärd för äldre. En sociologisk analys av planeringsmodeller och världsuppfattning inom den kommunala äldreomsorgen.* 1985.
37. Kollind, Anna-Karin: *Freud och verkligheterna. Psykiskt, organiskt och socialt i Freuds tidiga tänkande.* 1986.
38. Karlsson, Jan Ch: *Begreppet arbete.* 1986.
39. Soidre-Brink, Tiiu: *Boendets förändring och kollektivt handlande.* 1987.
40. Peterson, Abby: *Women in Political Movement.* 1987.
41. Cwejman, Sabina (numera Holstein-Beck): *Befrielse eller exploatering? Om kvinnoliv i statens, kyrkans och frihetsrörelsens Polen.* 1987.
42. Per Månson: *Från Marx till Marxismen: En studie av Karl Marx och Marxismens framväxt.* 1987.
43. Gustafsson, Rolf: *Traditionernas ok - Den svenska hälso- och sjukvårdens organisering i historie-sociologiskt perspektiv.* 1988.
44. Nilsson, Arne: *Strukturömvänling och arbetsmarknadssegmentering. En studie av arbetsmarknadsutvecklingen i Sjuhäradsbygden under 1970-talet.* 1988.
45. Bengt Erik Eriksson: *Vägen till centralhospitalet. Två studier om den anstaltsbundna sinnessjukvårdens förhistoria i Sverige.* 1989
46. Fredholm, Eva: *Sin lön värd.* 1989.
47. Boglind, Anders: *Medarbetare och medlem. Individuell och kollektiv rationalitet i arbetslivet.* 1989.
48. Eva Palmblad: *Medicinen som samhällslära.* 1990.
49. Lindholm, Margareta: *Talet om det kvinnliga - Studier i feministiskt tänkande i Sverige under 1930-talet.* 1990.
50. Sundqvist, Göran: *Vetenskapen och miljöproblemen - en expertsociologisk studie.* 1991.
51. Grundén, Kerstin: *Människa och organisation, ADB-system. Mot en mänskkoorienterad syn på systemutveckling.* 1992.
52. Castro, Freddy: *Bortom den nya medelklassen. Durkheim och de moderna professionella yrkesgrupperna.* 1992.
53. Lindgren, Sven-Åke: *Den hotfulla njutningen - att etablera drogmissbruk som samhällsproblem 1890-1970.* 1993.
54. Holmberg, Carin: *Det kallas kärlek.* 1993.
55. Kuusela, Kirsti: *Integration i invandrartäta bostadsområden.* 1993.
63. Blomsterberg, Marianne: *Garanterade karriärer? Om social styrning och sysselsättningspolitik för ungdomar.* 1996.
64. Kohlström, Gulli: *Identitetsförändring vid anpassning till funktionsbinder/ handikapp.* 1996.

65. Larsson, Patrik: *Hemtjänsten ur tre perspektiv - En studie bland äldre, anställda och ledning*. 1996.
66. Oskarsson, Hermann: *En klasstrukturs uppkomst och utveckling. Akureyri 1860-1940*. 1996.
67. Thörn, Håkan: *Modernitet, sociologi och sociala rörelser/Rörelser i det moderna. Politik modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789-1989*. 1997.
68. Einarsdottir, Torgerdur: *Läkaryrket i Förändring. En studie av den medicinska professionens heterogenisering och könsdifferentiering*. 1997.
69. Åberg, Jan-Olof: *Det rationella och det legitima. En studie av utvärderingars teori och praktik*. 1997.
70. Van Bich, Pam: *The Changes of the Vietnamese Family in the Red River Delta*. 1997.
71. Lalander, Philip: *Anden i flaskan. Alkoholens betydelse i olika ungdomsgrupper*. 1998.
72. Eriksson, Birgitta: *Arbetet i människors liv*. 1998.
73. Bartley, Kristina: *Barnpolitik och barnets rättigheter*. 1998.
74. Nordström, Monica: *Yttre villkor och inre möten. Hemtjänsten som organisation*. 1998.
75. Stier, Jonas: *Dimensions and Experiences of Human Identity. An Empirical Toolkit an Empirical Illustrations*. 1998.
76. Jerkeby, Stefan: *Slutna cirkelar. Om civila motståndsrörelser i Norge och Danmark 1940-45*. 1999.
77. Oudhuis, Margareta: *Vägen till jämlikhet. En analys av den svenska arbetarrörelsens syn på effektivitet och emancipation i arbetslivet*. 1999.
78. Johansson, Anna: *La Mujer Sufrida - The Suffering Woman. Narratives on Femininity among Women in a Nicaraguan Barrio*. 1999.

D:o LICENTIATAVHANDLINGAR

1. Nilsson, Björn: *Samtalsanalys. Ett sociologiskt perspektiv på sam-talande*. 1989.
2. Norling, Per: *Humankapitalets utveckling. Om mätmetoder, tillämpning och teoriunderbyggnad*. 1990.
3. Håkansson, Kristina: *Program och realitet. Förändringsstrategier i arbetslivet*. 1991.
4. Carle, Jan: *Ungdomsarbetslöshet, välfärd och livsstil*. 1992.
5. Agneta Göransson: *Könsorganisering och könskvotering - två strategier för integrering av flickor och kvinnor i tekniska utbildnings- och arbetsvärldar*. 1992.
6. Andersson, Curt: *Att utveckla ledare*. 1992.
7. Jacobsen, Liselotte: *Livsformer och kön. Teoretisk vidareutveckling av livsformsanalys*. 1993
8. Eriksson, Birgitta: *Vad händer med arbetet?* 1993.
9. Larsson, Patrik: *Kvalitet, arbetstillfredsställelse och effektivitet i hemtjänst för äldre*. 1993.
10. Bartley, Kristina & Hansson, Susanna: *Barnomsorg i tiden*. 1994.

Forskningsrapporter

1. Dahlström, E: *Funktionalistisk samhällsanalys. En kritisk granskning*. 1964
2. de Laval, G & Sjöstrand, P: *En manual för planering av sociologiska undersökningar*. 1964
3. Olsson, S: *Efterfrågans betydelse för yrkesverksambeten hos gifta kvinnor. Ett försök till analys*. 1964
4. Dahlström, E: *Påverkan, utbyte och makt. En kritisk analys av några modeller och teorier om makt och interaktion*. 1965
5. Dahlström, E Olsson, S, Rundblad, B & Sjöstrand, P: *Studier av arbetsbytesprocessen*. 1966
6. Berner Öste, M: *Om termer, begrepp och definitioner*. 1966
7. Dahlström, E & Trone, K: *Livscykel och civilstånd*. 1966
8. Osei-Kofi, E: *The Family and Social Change in Ghana*. 1967
9. Hodann, I & Torbjörnsson, B: *En fjällsameby*; samt Dahlström, E: *Våra samer*. 1968
10. Jungen, B: *Utstötta. En intervjuundersökning bland missbrukare av centralstimulerande medel*. 1969
11. Saarkoppel, H & Selander, P: *Att bygga för kontakt – en myt?* 1969
12. Teeland, L: *The Relevance of the Concept of Reference Groups to the Sociology of Knowledge*. 1971
13. de Laval, G & Rundblad, B: *A Swedish Social and Science Data Archive*. 1971
14. Nilsson, G: *Om bingoismen. Professor Tregs föredrag "Inför resan till SAAP"*. 1971
15. Cato, J-C, Nelhans, B & Svensson, I-B: *Allmänprevention – ett laboratorieexperiment*. 1971
16. Asplund, J: *En mycket fri tolkning av några teser i Georg Lukàcs "Historia och klassmedvetande"*. 1971
17. Asplund, J: *Om attitydbegreppets teoretiska status*. 1971
18. Bringhed, L-E & Rodhner, A: *Arbetsvårdens ideologi och funktion – en kritisk granskning av en vårdsektors utveckling och utformning*. 1971
19. Östnäs, A: *Bostadsplanering och kvinnornas politiska representation*. 1971
20. Andersson, S: *En fenomenologisk läsning av Georg H Mead. Eller varför verkligheten är verklig och inte ett skådespel*. 1971
21. Carlander, I: *Incest, situation, förbud, beteende*. 1972
22. Jonsson, A & Månson, P: *Försvarsvilja som attityd och kulturfenomen*. 1972
23. Karlsson, K-A & Nilsson, B: *Om lingvistisk relativitet*. 1972
24. Dahlström, E: *Den samiska minoriteten i Sverige*. 1972
25. Andersson, S: *Jag och Du. En studie i intersubjektivitetens socialpsykologi*. 1972
26. Hedberg, L-P: *Kommunikation och social verklighet*. 1972
27. Allwood, J: *The Concepts of Holism and Reductionism in Sociological Theory*. 1973

28. Muga, D: *The Ortega hypothesis Reconsidered*. 1973
29. Berg, L-E: *Om imitation*. 1973
30. Nelhans, B: *KHAT. A Stimulation Drug in Eastern Africa and the Arabian Peninsula*. 1974
31. Muga, D: *Some Conceptual Dimensions of the Recruitment Process to Collective Habitation among Western Youth*. 1974
32. Andersson, S: *Om konst och vetenskap*. 1974
33. Andersson, S: *Orgasmens sociologi*. 1974
34. Dahlström, E: *Den pågående kulturrevolutionära klasskampen i Kina*. 1975
35. Orban, P: *Reklamen i ett sociologiskt perspektiv*. 1975
36. Mannheim, E: *Idémateral kring ungdom och sexualitet*. 1975
37. Muga, D: *Limbu Incorporation into Village Community. A Study in the Sanscritization and Westernization Processes*. 1976
38. Dahlström, E: *Sambällsvetare och praktiker*. 1976
39. Bucht, J, Hammarström, O & Nording, L: *Företag som tagits över av anställda*. 1976
40. Dahlström, E: *Efficiency, Satisfaction and Democracy in Work. Ideas of Industrial Relations in Post-war Sweden*. 1976
41. Bayramoglu, I: *Akademikerna och industrin*. 1977
42. Hofmaier, B & Karlsson, J: *Anläggare. En studie i permanent tillfällighet*. 1977
43. Soidre-Brink, T, Hjärne, L & Lennartson, H: *Ökat hyresgästinflytande – en försöksverksamhet. Delrapport I. Bostadsområden och startskedet*. 1977
44. Soidre-Brink, T, Hjärne, L & Lennartsson, H: *Ökat hyresgästinflytande – en försöksverksamhet. Delrapport II. Verksamhet under det första året*. 1977
45. Nelhans, B (red): *Assyrier – vilka är de?* 1977
46. Soidre-Brink, T, Hjärne, L & Lennartsson, H: *Ökat hyresgästinflytande – en försöksverksamhet. Delrapport III. Kvartersrådet och hyresgästerna*. 1977
47. Bergfors, I & Hultberg, M: *Speglingar i Aniara. En sociologisk studie om människan i samhället*. 1977
48. Sondell, U: *Den pornografiska filmen som symptom på ett samhällstillstånd*. 1977
49. Lindskoug, K: *Rationalisering och karisma – Max Webers historiesyn*. 1977
50. Jonsson, D: *God vetenskap och förnuftiga människor. Om vetenskaplig, intellektuell och mänsklig utveckling*. 1978
51. Gromark, S & Starke, H: *Att ge rum för gemenskap. Samfällighet eller socialt tomrum. En studie kring den lokala gemenskapens villkor i stadslandskapet*. 1978
52. Rundkvist, P: *Myten om Orfeus*. 1979
53. Hjärne, L, Lennartsson, H & Soidre-Brink, T: *Ökat hyresgästinflytande – en försöksverksamhet. Delrapport IV. Olika synpunkter på verksamheten efter tre år*. 1979
54. Dahlström, E: *Sambällsforskning, samhälle och politik*. 1979
55. Dahlström, E: *Sambällsvetare och praktik*. 1979
56. Johansson, E: *Sektorieell kunskapsutveckling*. 1979

57. Dahlström, E: Forskning och politik på arbetslivets område. 1979
58. Friberg, M: *Industrisambällets sociala sårbarhet. Några systemprinciper och deras tillämpningar.* 1979
59. Halén, A & Wettergren, A-L: *Vårdnadsutredningar. Bakgrund och förfaringssätt.* 1979
60. Hart, M & Westholm, E: *Utvärdering av åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i Göteborg. Delrapport 5: Intervjuer med arbets sökande ungdomar.* 1979
61. Dahlström, E: *Division of Labour, Class Stratification and Cognitive Development.* 1979
62. Hart, M: *Utvärdering av åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i Göteborg. Delrapport 6: Hur hjälper förmedlingen ungdomar?* 1980
63. Hart, M: *Utvärdering av åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i Göteborg. Delrapport 10. Beredskapsarbete i arbetslivet.* 1980
64. Paulson, S & Sjöstrand, P: *Utvärdering av åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i Göteborg. Delrapport 9. Kurser för arbetslösa ungdomar.* 1980
65. Schale, C, Sjöstrand, P & Tomkinsson, M: *Kub och ungdomsarbetslösheten. Utvärdering av 200-försöket.* 1981
66. Björnberg, U: *En sextiotalsförort mot åttiotalet. En studie av livsformer och samhällsliv mot bakgrund av regionala förändringar på arbetsmarknaden och i bosättningsmönster.* 1980
67. Johansson, E: *UHÅ:s verksamhet. Del 1. FoU – Organisationen och dess närmiljö. Delrapport 6 från projektet "Praktiker och samhällsvetare".* 1981
68. Svensson, L: *Skolans funktion och åtgärderna mot ungdomsarbetslöshet. Delrapport 8 i Garanti-projektet.* 1982
69. Nilsson, B: *Samtalsanalys. En introduktion. Delrapport 1 från projektet "Äldres samtalsvanor".* 1982
70. Dahlström, E & Liljeström, R: *Working-class Women and Human Reproduction.* 1982
71. Hörte, S-Å: *Kontakter mellan arbetsgivare och fackliga organisationer på det lokala planet. Förhandlings- och informationsverksamhet vid arbetsställen.* 1982
72. Hart, H: *Medbestämmandets utveckling. Förändringar av lokalt medbestämmande 1978-1980.* 1980
73. Dahlström, E: *Bestämmande i arbetet. Några idékritiska funderingar kring arbetslivets demokratisering.* 1983
74. Hart, H: *Former för medbestämmande.* 1984
75. Törnqvist, E: *Kampen om tiden. Om deltidsbarn i barnomsorgen.* 1984
76. Dahlström, E: *Grönländsk samhällsförändring. En studie av nordisk kolonialism och dess överskridande.* 1983
77. Halén, A & Wettergren, A-L: *Vårdnadsutredares, domares och ombuds syn på sitt arbete med tvistiga vårdnadsärenden. Delrapport 1 från projektet "Vårdnadsutredningar: kartläggning och försöksverksamhet".* 1984
78. Johansson, E: *UHÅ:s FoU-verksamhet. Del 2 A.* 1984
79. Blomsterberg, M & Paulson, S: *Ungdomslagen i nio kommuner.* 1984
80. Teeland, L: *Hagas första nybyggda kvarter. De boende och deras uppfattningar om Kv Artilleristen i Göteborg.* 1984

81. Dahlström, E: *Tre problematiserande teman rörande dagens svenska sociologi. Några idékritiska funderingar.* 1985
82. Hansson, M: *Rationalisering och samhällelig rationalisering. Rationaliseringsbegreppet hos Weber och Habermas.* 1985
83. Fürst, G: *Från försök till vedertagen ordning. Om kvinnors integration i traditionellt manligt arbete.* 1986
84. Blomsterberg, M (red): *Ungdomsarbetslöshet – teoretiska perspektiv och praktiska erfarenheter. Konferensrapport.* 1986
85. Grundén, K: *Teoretisk bakgrund för en alternativ systemutvecklingsmodell med tonvikt på sociala faktorer.* 1986
86. Björkemarken, M, Carle, J & Sjöstrand, P: *Uppföljning av ungdomslagen.* 1986
87. Björnberg, U & Svensson I & Brännberg G: *Socialvårdens kunskaper och erfarenheter för samhällsplanering. Rapport från en förstudie.* 1986
88. Bäck-Wiklund, M: *From Ethnomethodology to Cognitive Sociology.* 1986
89. Brante, T: *Magister Giddens och samhällsvetenskapen.* 1986
90. Bengtsson, J: *Edmund Husserls filosofi – en introducerande översikt över hans fenomenologi och dess inflytande.* 1987
91. Bengtsson, J: *Maurice Merleau-Pontys filosofi. Några grunddrag.* 1987
92. Kuusela, K: *Kultur i Kortedala.* 1987
93. Svensson, B (red): *Kvinnliga forskare föreläser om kön, makt och arbetsdelning.* 1987
94. Kuusela, K: *Etnisk bostadssegregation i Göteborg.* 1988
95. Teeland, L: *Components of Gentrification in Sweden.* 1988
96. Carle, J & Therborn, G (red): *Det godas vägar och avvägar. Välfärdsstaten och den sociala styrningens problematik.* 1989
97. Blomsterberg, M, Fürst, G & Göransson, A: *Att bryta mark för brytare – Om jämställdhetsfrågor i gymnasiskolans reformering.* 1990
98. Fürst, G: *Uppföljning av BRYT-TEKNIK. Ett projekt för att öka rekryteringen av kvinnor till mansdominerande tekniska arbeten vid fem statliga myndigheter.* 1990
99. Fürst, G: *En ny gymnasieskola för flickor och pojkar. Jämställdhetsperspektiv på den nya gymnasieskolans linjestruktur.* 1990
100. Dahlström, E: *Sociology and Society in Sweden. Notes on Swedish Sociology during the First Post-war Decades.* 1991
101. Björkemarken, M: *Utvärdering av Socialbidragsprojektet.* 1991
102. Björkemarken, M: *Utvärdering av SYLVA-projektet.* 1991
103. Orban, P: *Duv-projektet. Ett försök att förändra en arbetsorganisation i demokratisk riktning med hjälp av studiecirkelmodellen.* 1991
104. Orban, P: *Långvårdsklinik II. En organisationsanalys.* 1991
105. Blomsterberg, M & Therborn, G (red): *Vad styr Sverige? Samhällsvetenskapliga lärdomar av 100 års utveckling.* 1991
106. Orban, P: *Decentralisering för vem och vad? Delrapport 1.* 1992
107. Peterson, A: *Women as Collective Political Actors – A Case Study of the Swedish Women's Peace Movement, 1898 -1990.* 1992

108. Göransson, A G & Mossberg A-B: *Halva klassen flickor. En modell för att stödja flickors integration på gymnasieskolans fyraåriga tekniska linjer.* 1992
109. Göransson, A G: *Könsorganisering och könskvotering – två strategier för integrering av flickor och kvinnor i tekniska utbildnings- och arbetsvärldar.* 1992
110. Carle, J & Peterson, A (eds.): *Social Movements and Social Change.* 1992
111. Kuusela, K: *Integration i invandrartäta bostadsområden? Sammanläggningsdel.* 1993
112. Jonsson, C: *Ung i Åmål – om landsortsungdomars väg mot vuxenlivet i ett livsformsperspektiv.* 1994
113. Dahlström, E: *Contemporary Swedish Sociology. A Personal View.* 1995
114. Nilsson, A: *Att vara men inte synas. Om mäns homosexuella livsrum i Göteborg decennierna kring andra världskriget.* 1995.
115. Dahlström, E: *Social Theory and Evaluative Reasoning – a Meta-theoretical Testament.* 1995
116. Einarsdottir, T: *Könets mångfald. Om kön som en strategisk analysvariabel.* 1995
117. Hoerning, E.M: *Life Course and Biographical Research: Conceptual Approaches and Methods & Between the Lines.* 1996
118. Fridlitzius, S & Peterson, A (eds.): *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe.* 1996
119. Carle, J: *Aktion eller opinion. En studie av Sveriges största miljömanifestation.* 1996
120. Lindgren, S-Å: *Politikerna och ekobrotten. En diskursanalys.* 1997
121. Hansen, L: *Jobbcentrum. Ett projekt för arbetslösa ungdomar med socialbidrag.* 1997
122. Svensson, L G: *Professionalism och politisk decentralisering. En sociologisk studie av skolan och socialtjänsten i en kommunalsreform.* 1998
123. Lavery, G & Nelhans, B: *Ethnic Contact and Ethnic Conflict.* 1998.

Monografier

1. Sjöstrand, Per: *Karriärens utveckling. En socialpsykologisk analys av yrkesval*. 1968 (Lic avh)
2. Jonsson, Dan: *Interpersonella relationer. En vidareutveckling av några utbytes-teoretiska ansatser*. 1969 del 1 och 2 (Dokt avh)
3. Rundblad, Bengt: *Forestville. A Study of Rural Social Change*. 1951 (Lic avh)
4. Hart, Horst & von Otter, Casten: *Lokal lönebildning. En sociologisk formulering av ekonomiska differentieringsprocesser*. 1972 (Dokt avh)
5. Jonsson, Dan: *Introduction to Data Tensor Models for Social Science*. 1972
6. Eriksson, Kjell: *Facklig demokrati. Begrepp och utvecklingstendenser*. 1973 (Dokt avh)
7. Osei-Kofi, Ebenezer: *Marriage and the Family. A study of Social Change in Ghana*. 1974 (Dokt avh)
8. Bäck-Wiklund, Margareta & Lindfors, Hans: *Lokalsamhället som livsform. Idé och verklighet*. 1974 (Dokt avh)
9. Grahm, Leif: *Arbetsmarknadsforskning*. 1974
10. Kemeny, Jim: *An Interactionist Perspective to Macro Sociology*. 1976 (Dokt avh)
11. Hellberg, Inga (red): *Ungdomens problem på arbetsmarknaden*. 1977
12. Muga, David: *A Field of Seed. Social Mobility and Social Change in a West Bengal Hill Village*. 1977 (Dokt avh)
13. Törnqvist, Rolf: *Människors samhällsomständigheter*. 1977 (Dokt avh)
14. Andersson, Sten: *Existens och sexualitet – en interaktionistisk tolkning av psykoanalysen*. 1977 (Dokt avh del I och II)
15. Leissner, Tom: *Mot dryckenskap*. 1978 (Dokt avh)
16. Teeland, Lawrence: *Keeping in Touch. The Relation between Old People and their Adult Children*. 1978 (Dokt avh)
17. Svensson, Lennart: *Från bildning till utbildning. Del I. En diskussion kring historie- och sociologisk teori om universitetens utveckling och omvandling*. 1978
18. Svensson, Lennart: *Från bildning till utbildning. Del II. Universitetens omvandling från 1100-talet till 1870-talet*. 1978 (Dokt avh)
19. Orban, Pal: *Massmedier – de nya folkrörelserna. Kultur och normativ integration i det svenska samhället*. 1978 (Dokt avh)
20. Hellberg, Inga: *Studier i professionell organisation. En professionsteori med tillämpning på veterinäryrket*. 1978 (Dokt avh)
21. Svensson, Lennart: *Från bildning till utbildning. Del III. Universitetens omvandling från 1870-talet till 1970-talet*. 1980
22. Markopolo, Christina: *Sociocultural Effects of Intra-European Migration. A Cyclical Research Study in Greece and Sweden*. 1981
23. Hörte, Sven-Åke (red.) *Ungdomsarbetslöshet i dag och i morgon. Rapport från ett symposium i Särö den 11-12 november 1980 under redaktion av Sven-Åke Hörte i samarbete med Horst Hart*. 1981

24. Bjelvehammar, Bo & Olsson, Henny: *Samspel och omvårdnad. Analys av utbildning, organisation och samspel inom vården*. 1982 (Dokt avh)
25. Lennartsson, Hilda: *Struktur och organisation. Några förutsättningar för hyresgästinflytande i bostadsförvaltningen*. 1982 (Dokt avh)
26. Donoghue, Edwin: *The Illusion of the Absolute. A Critical Study of the Marxian Concept of Alienation and its Hegelian Foundation*. 1982 (Dokt avh)
27. Hellberg, Inga & Vrethem, Mats: *Lagen om anställningskydd. Tillkomst och tillämpning*. 1982
28. Hörte, Sven-Åke: *Medbestämmande. En analys av kontaktmönster mellan parter vid arbetsställen*. 1983 (Dokt avh)
29. Karlsson, Svante: *Oil and the World Order. A study of American Foreign Oil Policy 1940-1980*. 1983 (Dokt avh)
30. Streiffert, Helena: *Studier i Svenska kvinnorörelsen. 1983* (Dokt avh)
31. Bjurström, Erling: *Det populärmusikaliska budskapet 1955-1977*. 1984
32. Hart, Margareta: *Arbetslösa ungdomar i beredskapsarbete*. 1984 (Dokt avh)
33. Meziane, Abdesselam: *Mahgreb: Ett islamiskt samhälle i ett historiesociologiskt perspektiv*. 1984 (Dokt avh)
34. Fürst, Gunilla: *Reträtten från mansjobben. En studie av industriarbetande kvinnor och arbetsdelningen mellan könen på en intern arbetsmarknad*. 1985 (Dokt avh)
35. Kollind, Anna-Karin: *Freud och verkligheterna. Psykiskt, organiskt och socialt i Freuds tidiga tänkande*. 1986 (Dokt avh)
36. Soidre-Brink, Tiitu: *Boendets förändring och kollektivt handlande*. 1987 (Dokt avh)
37. Peterson, Abby: *Women in Political Movement*. 1987 (Dokt avh)
38. Cwejman, Sabina: *Befrielse eller exploatering? Om kvinnoliv i statens, kyrkans och frihetsrörelsens Polen*. 1987 (Dokt avh)
39. Nilsson, Arne: *Struktururomvandling och arbetsmarknadssegmentering. En studie av arbetsmarknadsutvecklingen i Sjuhäradsbygden under 1970-talet*. 1988 (Dokt avh)
40. Fürst, Gunilla: *I reserv och reservat. Om villkoren för kvinnors arbete på mansdominerade verkstadsgolv*. 1988
41. Fredholm, Eva: *Sin lön värd*. 1989 (Dokt avh)
42. Boglind, Anders: *Medarbetare och medlem. Individuell och kollektiv rationalitet i arbetslivet*. 1989 (Dokt avh)
43. Bäck-Wiklund, Margareta & Lindfors, Hans (red): *Arbetets organisering, människans försörjning. Vänbok till Bengt G Rundblad*, 1990
44. Lindholm, Margareta: *Talet om det kvinnliga. Studier i feministiskt tänkande i Sverige under 1930-talet*. 1990 (Dokt avh)
45. Håkansson, Kristina: *Program och realitet. Förändringsstrategier i arbetslivet*. 1991 (Lic avh)
46. Sundqvist, Göran: *Vetenskapen och miljöproblemen. En expertsociologisk studie*. 1991 (Dokt avh)

47. Grundén, Kerstin: *Människa, organisation, ADB-system. Mot en människakoorienterad syn på systemutveckling*. 1992 (Dokt avh)
48. Carle, Jan: *Ungdomsarbetslöshet, välfärd och livsstil*. 1992 (Lic avh)
49. Andersson, Curt: *Att utveckla ledare*. 1992 (Lic avh)
50. Eriksson, Birgitta: *Vad händer med arbetet?* 1993 (Lic avh)
51. Larsson, Patrik: *Kvalitet, arbetstillfredsställelse och effektivitet i hemtjänst för äldre*. (Lic avh)
52. Karlsson, Sven-Erik: *Natur och kultur som turistiska produkter - en början till en sociologisk analys*. 1994 (Dokt avh)
53. Bartley, Kristina & Hanson, Susanna: *Barnomsorg i tiden*. 1994 (Lic avh)
54. Paulson, Sven: *Politik mot ungdomsarbetslöshet - En internationell jämförelse*. 1994 (Dokt avh)
55. Lannerheim, Lena: *Syster blir till. En sociologisk studie av sjuksköterskeyrkets framväxt och omformering*. 1994 (Dokt avh)
56. Björkemarken, Mariann: *Implementeringsanalys som komplement vid utvärdering - en fråga om perspektiv och förklaring*. 1995 (Dokt avh)
57. Håkansson, Kristina: *Förändringsstrategier i arbetslivet*. 1995 (Dokt avh)
58. Blomsterberg, Marianne: *Garanterade karriärer? Om social styrning och sysselsättningspolitik för ungdomar*. 1996 (Dokt avh)
59. Larsson, Patrik: *Hemtjänsten ur tre perspektiv - en studie bland äldre, anställda och ledning*. 1996 (Dokt avh)
60. Björnberg, Ulla & Kollind, Anna-Karin (red): *Men's Family Relations. Report from an International Seminar*. 1996
61. Oskarsson, Hermann: *En Klasstrukturs uppkomst och utveckling. Akureyri 1860-1940*. 1996 (Dokt avh)
62. Thörn, Håkan: *Modernitet, sociologi och sociala rörelser/Rörelser i det moderna: Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789-1989*. 1997 (Dokt avh)
63. Einarsdottir, Torgerdur: *Läkaryrket i förändring. En studie av den medicinska professionens heterogenisering och könsdifferentiering*. 1997 (Dokt avh)
64. Åberg, Jan-Olof: *Det rationella och det legitima. En studie av utvärderingars teori och praktik*. 1997 (Dokt avh)
65. Van Bich, Pam: *The Changes of the Vietnamese Family in the Red River Delta*. 1997 (Dokt avh)
66. Eriksson, Birgitta: *Arbetet i människors liv*. 1998 (Dokt avh)
67. Bartley, Kristina: *Barnpolitik och barnets rättigheter*. 1998 (Dokt avh)
68. Nordström, Monica: *Yttre villkor och inre möten. Hemtjänsten som organisation*. 1998 (Dokt avh)
69. Stier, Jonas: *Dimensions and Experiences of Human Identity. An Analytical Toolkit and Empirical Illustration*. 1998 (Dokt avh)
70. Johansson, Anna: *La Mujer Sufrida - the Suffering Woman. Narratives on Femininity among Women in a Nicaraguan Barrio*. 1999 (Dokt avh)
71. Hellberg, Inga; Saks, Mike & Benoit, Cecilia: *Professional Identities in Transistion: Cross-cultural Dimensions*. 1999

Referenser

- Acker, Joan m.fl. 1992. *Kvinnors och mäns liv och arbete*. Stockholm: SNS Förlag.
- Ahrne, Göran 1997. "Vad hände på åttiotalet", i Hansen, Lars m.fl. *Sociologi i tiden. Bakgrund, utveckling, framtid*. Göteborg: Daidalos.
- Allardt, Erik 1973. "Om svensk sociologi", *Sociologisk Forskning* 10:5-20.
- Allardt, Erik m.fl. 1988. *Sociologin i Sverige. Vetenskap miljö och organisation*. Uppsala: Brytpunkt.
- Alström, Börje & Patriksson, Göran 1969. *Studieframgång i sociologi. En uppföljningsstudie av 282 sociologistuderande vid Göteborgs universitet*. Göteborg: Trebetygsuppsats, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Aspelin, Gunnar 1955. *Tankelinjer och trosformer. Huvudriktningar i vår tids idéhistoria*. Andra omarbetade upplagan. Stockholm: Albert Bonniers Förlag. (första upplagan 1937)
- Asplund, Johan 1966. "Aubert och mjukdatasociologin", *Sociologisk Forskning* 3:96-104.
- Asplund, Johan 1967. *Sociologiska teorier. Studier i sociologins historia*. Stockholm: Almqvist & Wiksell/Gebers Förlag AB.
- Asplund, Johan 1967. "Genmåle till G. Therborns recension av Sociologiska teorier", *Sociologisk Forskning* 4:266-269.
- Asplund, Johan 1968. *Sociala egenskapsrymder. En introduktion i formaliseringsteknik för sociologer*. Uppsala: Argos Förlags AB.
- Asplund, Johan 1968. "Om värdenneutralitet i vetenskapen", *Sociologisk Forskning* 5:245-263.
- Asplund, Johan 1969. "Den symboliska interaktionismens värderingsrelevans", *Sociologisk Forskning* 6:1-26.
- Asplund, Johan 1970. *Om undran inför samhället*. Uppsala: Argos.
- Berg, Lars-Erik m.fl. 1975. *Medvetandets sociologi. En introduktion till symbolisk interaktionism*.
- Berg, Lars-Erik 1976. *Människans födelse. En socialpsykologisk diskussion kring G. H. Mead och J. Piaget*. Göteborg: Korpen.
- Berg, Lars-Erik 1992. *Den lekande människan. En socialpsykologisk analys av lekandets dynamik*. Lund: Studentlitteratur.
- Berglund, Hans & Rundblad, Bengt G. 1975. *Arbetsmarknaden i Sverige. Ett sociologiskt perspektiv*. Stockholm: Esselte Studium.
- Berglund, Inger & Bäckström, Thomas 1969. *Politisk aktivitet hos ettbetygsstuderande i sociologi*. Göteborg: Trebetygsuppsats, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Bergstedt, Bosse m.fl. 1988. *Människor i rörelse. En möjlig historia*. Stockholm: Bokförlaget Röda Rummet.
- Berner Öste, Mia & Boalt, Gunnar 1956. *Grupper, Medlemmar och ledare*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Berner Öste, Mia 1960. *Jag, vi och de andra*. Stockholm: Sveriges Radio.
- Björnberg, Ulla & Hellberg, Inga (red) 1987. *Sociologer ser på arbete. Festskrift till Edmund Dahlström*. Stockholm: Arbetslivscentrum.
- Björnberg, Ulla m.fl. 1994. *Janus & genus. Om kön och social identitet i familj och samhälle*. Stockholm: Brombergs.
- Boglund, Anders; Eliäson, Sven & Månson, Per 1995. *Kapital, rationalitet och social sammanhållning*. Fjärde reviderade upplagan. Stockholm: Rabén Prisma.
- Broom, Leonard & Selznick, Philip 1958. *Sociology. A Text with Adapted Readings*. Second Edition. Evanston: Row, Peterson and Company.

- Brante Thomas 1988. "Sociological Approaches to the Professions", *Acta Sociologica*. 31:119-142.
- Brante, Thomas 1990. "Professional types as a strategy of analysis", in Burrage, Michael & Torstendahl, Rolf (eds) *Professions in Theory and History. Rethinking the Study of the Professions*. London: SAGE Publications.
- Brante, Thomas 1997. "Kausal realism och sociologi", i Hansen, Lars m.fl. *Sociologi i tiden. Bakgrund, utveckling, framtid*. Göteborg: Daidalos.
- Carle, Jan & Sjöstrand, Per 1995. *Från diskotek till hypotek. Ungdomars ekonomi och konsumtion*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Carle, Jan & Julkunen, I. (red) 1997. *Arbetslöshetens villkor – om ungdomar, arbetslöshet och marginalisering i 90-talets Europa*. Nord 1997:19. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Carle, Jan & Julkunen, I. (red) 1998. *Young and Unemployed in Scandinavia – a Nordic Comparative Study*. Nord 1997:14. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Carlsson, Gösta 1958. *Social Mobility and Class Structure*. Lund: C W K Gleerup.
- Castro, Freddy Winston 1992. *Bortom den nya medelklassen. Durkheim och de moderna professionella yrkesgrupperna*. Stockholm/Åstorp: Symposium Graduale.
- Christiansson, Lennart m.fl. 1969. *Konsten att dressera människor. Mentalhälsa – arbete – ideologi*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Dahlström, Edmund (red) 1959. *Svensk samhällsstruktur i sociologisk belysning*. Stockholm: Svenska Bokförlaget.
- Dahlström, Edmund m.fl. 1962. *Kvinnors liv och arbete. Svenska och norska studier av ett aktuellt samhällsproblem*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och samhälle.
- Dahlström, Edmund m.fl. 1966. *Teknisk förändring och arbetsanpassning. Ett sociologiskt bidrag till forsknings- och planeringsdebatten*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Dahlström, Edmund 1969. *Fördjupad företagsdemokrati. Forskningslinjer och handlingsalternativ*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Dahlström, Edmund m.fl. 1971. *LKAB och demokratin. Rapport om en strejk och ett forskningsprojekt*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Dahlström, Edmund 1976. *Samhällsvetare och praktiker*. Göteborg: Forskningsrapport nr 38, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Dahlström, Edmund 1980. *Samhällsvetenskap och praktik. Studier i samhällelig kunskapsutveckling*. Stockholm: Liber Förlag.
- Dahlström, Edmund 1991. *Sociology and Society in Sweden. Notes on Swedish Sociology during the First Post-war Decades*. Göteborg: Forskningsrapport nr 100, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Dahlström, Edmund 1995. *Contemporary Swedish Sociology. A Personal View*. Göteborg: Forskningsrapport nr 113, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Dahlström, Edmund 1997. "Sociologi och samhälleliga värderingar. En självbiografisk illustration", *Sociologisk Forskning* 34:7-23.
- Egerö, Bertil m.fl. 1965. *En stadsdel försvinner. Saneringen av Stigberget i sociologisk belysning*. Stockholm: Svenska Riksbyggen.
- Eliasson, Rose-Marie 1964. "En minoritetsgrupp i näringslivet", *Sociologynytt* 2-3:7-10.
- Eriksson, Bengt-Erik 1989. *Vägen till centralhospitalet. Två studier om den anstaltsbundna sjuksjukvårdens förhistoria i Sverige*. Göteborg: Daidalos.
- Eriksson, Bengt-Erik & Månson, Per 1991. *Den goda tanken. Om etik och moral i forskning med människor*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Eriksson, Ingalill 1994. "Den svenska sociologins dolda historia – fallet Gustaf Steffen", *Sociologisk Forskning* 31:44-56.
- Friberg, Mats 1969. *Teorikonstruktion för sociologer*. Lund: Studentlitteratur.

- Fridjonsdottir, Katrin (red) 1987. *Om svensk sociologi. Historia, problem och perspektiv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Fridjonsdottir, Katrin (red) 1990. *Svenska samhällsvetenskaper. Utvecklingslinjer – Problem – Perspektiv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Furåker, Bengt 1976. *Stat och arbetsmarknad. Studier i svensk rörlighetspolitik*. Lund: Arkiv.
- Furåker, Bengt 1987. *Stat och offentlig sektor*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Furåker, Bengt 1989. *När jobben botas. Om alternativ produktion, kommunal näringspolitik och arbetsdelning*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Furåker, Bengt m.fl. 1997. *Labour Market Regimes and Patterns of Flexibility. A Sweden-Canada Comparison*. Lund: Arkiv.
- Gardell, Bertil 1969. ”Vrångbild av svensk arbetsvetenskap”, *Sociologisk Forskning* 6:305-317.
- Gardell, Bertil 1971. *Produktionsteknik och arbetsglädje. En socialpsykologisk studie av industriellt arbete*. Stockholm: PA-Rådet.
- Gullberg, Anders 1972. *Till den svenska sociologins historia*. Stockholm: Unga filosofers förlag.
- Gunnarsson, Lars 1980. *Att förändra arbetsprocessen. Volvo i Olofstrom och svensk industrisociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gunnarsson, Lars 1985. *Den svenska arbetssociologin. Kritik av traditionen*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Gustavsson, Rolf Å. & Kjellberg, Anders 1983. *Beteendevetenskaplig arbetsmiljöforskning. Historisk bakgrund och utveckling i Sverige*. Stockholm: Arbetarskyddsstyrelsen.
- Hallberg, Margareta 1992. *Kunskap och kön. En studie av feministisk vetenskapsteori*. Göteborg: Daidalos.
- Hart, Horst 1987. ”Arbetsrättsreformerna och arbetsvetenskaplig forskning. Två oberoende skeenden”, i Björnberg, Ulla & Hellberg, Inga (red) *Sociologer ser på arbete. Festskrift till Edmund Dahlström*. Stockholm: Arbetstlivscentrum.
- Hellberg, Inga 1990. ”The Swedish Veterinary Profession and the Swedish State”, in Torstendahl, Rolf & Burrage, Michael (red) *The Formation of Professions. Knowledge, State and Strategy*. London: SAGE Publications.
- Hellberg, Inga 1997. *Det fackliga förtroendet. En studie av ombudsmän och experter*. Stockholm: Atlas.
- Hillén, Marie & Jönsson, Gudrun 1969. *Politisk tillhörighet hos ettbetygsstuderande i sociologi*. Göteborg: Trebetygsuppsats, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Himmelstrand, Ulf 1974. ”Ett universitetsämnes innehåll: Utvecklingstendenser inom svensk sociologi under åren 1967-1972”, *Sociolognytt* 6.
- Holmberg, Carin 1993. *Det kallas kärlek. En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Göteborg: Anamma Förlag.
- Hård af Segerstad, Peder 1973. ”Sociologins kris”, *Sociolognytt* 3/4:8-11.
- Israel, Joachim 1963. *Socialpsykologi. Teori, problem, forskning*. Stockholm: Svenska Bokförlaget/Norstedts.
- Israel, Joachim 1968. *Alienation: från Marx till modern sociologi*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Jacobsson, Malte 1964. *Minnesbilder*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Johansson, Thomas & Miegel, Fredrik 1996. *Kultursociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas 1996. *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas 1997. ”Vart tog det postmoderna vägen. om sociologi, ironi och framtiden”, i Hansen, Lars m.fl. *Sociologi i tiden. Bakgrund, utveckling, framtid*. Göteborg: Daidalos.

- Johansson, Thomas 1997. *Den skulpterade kroppen. Gymkultur, friskvård och estetik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Jonsson, Janne & Tählin, Michael 1988. "Svensk sociologi 1964-1985", i Allardt, Erik m.fl. *Sociologin i Sverige. Vetenskap miljö och organisation*. Uppsala: Brytpunkt.
- Karlsson, Georg 1961. *Sociologiska metoder*. Stockholm: Svenska Bokförlaget.
- Korpi, Walter 1968. *Vilda strejker inom metall- och verkstadsindustrin*. Stockholm: Svenska Metallarbetarförbundet.
- Liljeström, Rita 1968. *Jämställdhetens villkor. Män och kvinnor i dagens värld*. Stockholm: Sveriges Radio.
- Liljeström, Rita 1973. *Uppväxtvillkor. Samspelet mellan barn och vuxna i ett föränderligt samhälle*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Liljeström, Rita 1981. *Det erotiska kriget*. Stockholm: Publica.
- Liljeström, Rita & Kollind, Anna-Karin 1981. *Kärleksliv och föräldraskap*. Stockholm: Carlssons Förlag.
- Lilliestam, Åke 1960. *Gustaf Steffen. Samhällsteoretiker och idépolitiker*. Göteborg: Akademiförlaget-Gumperts.
- Lindberg, Bo & Nilsson, Ingemar 1996. *Göteborgs universitets historia I-II*. Göteborg: Rektorsämnet Göteborgs universitet.
- Lindensjö, Bo 1981. *Högskolereformen. En studie i offentlig reformstrategi*. Stockholm: Stockholm Studies in Politics 20.
- Lindgren, Sven-Åke 1993. *Den hotfulla njutningen. Att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970*. Stockholm/Stehag: Symposion Graduale.
- Lindgren, Sven-Åke 1998. *Om brott och straff. Från sociologins klassiker till modern kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Ljung, Margareta 1995. *Lyft jorden mot himlen. Växande i kvinnogrupper och kvinnliga nätverk*. Stockholm: Carlssons.
- Lundquist, Agne 1971. "Några anteckningar kring »LKAB och demokratin»", *Sociologisk Forskning* 8:178-183.
- Marcuse, Herbert 1968. *Den endimensionella människan*. Stockholm: Aldus/Bonnier.
- Månson, Per 1993. "Symbolic Interactionism in Sweden", *Symbolic Interactionism*.
- Månson Per 1994. *Båten i parken*. Andra reviderade upplagan. Stockholm: Rabén Prisma.
- Månson, Per 1998. *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Femte reviderade upplagan. Stockholm: Rabén Prisma.
- Nordin, Svante 1987. "Kris och förhoppning", *Sociologisk Forskning* 24:12-15.
- Nilsén, Åke 1997. "Sociologiska föreningen i Lund 1936-1940", i Hansen, Lars m.fl. *Sociologi i tiden. Bakgrund, utveckling, framtid*. Göteborg: Daidalos.
- Nilson, Gert 1976. *Oordning/ordning. Studier i kärlekens villkor*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Nilsson, Ingemar 1989. "Einar Tegen och tidig svensk sociologi", i Nybom, T. (red) *Universitet och samhälle. Om forskningspolitik och vetenskapens samhälleliga roll*. Stockholm: Tiden.
- Orban, Pal & Svensson, Lennart G. (red) 1995. *Människan i tjänstesamhället*. Lund Studentlitteratur.
- Orban, Pal 1996. "Sömngångaren i samhället", *Sociolognytt* våren 1996.
- Oudhuis, Margareta 1999. *Vägen till jämlikhet. En analys av den svenska arbetarrörelsens syn på effektivitet och emancipation i arbetslivet*. Stockholm: Atlas.
- Palmblad, Eva 1989. *Medicinen som samhällslära*. Göteborg: Daidalos.
- Peterson, Abby 1991. "Social Movements: Continuity and Survival", *Acta Sociologica* No. 3.
- Peterson, Abby 1996. "The American Dilemma – A Western Dilemma", *Acta Sociologica* No. 2.

- Peterson, Abby 1997. *Rainbow Coalitions and Neo-Sectarianism: Youth and the Drama of Immigration in Contemporary Sweden*. Aldershot, England and Brookfield, USA: Ashgate Publishing Ltd.
- Rundblad, Bengt & Tegen, Einar 1951. *A Survey of Teaching and Research in Sociology and Social Psychology at Swedish Universities*. UNESCO.
- Rundblad, Bengt G. 1964. *Arbetskraftens rörlighet. En studie av en lokal arbetsmarknad*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB.
- Rundblad, Bengt G. 1970. ”Skogsby – en studie av landsbygd i omvandling”, *Sociologisk Forskning* 7:14-25.
- Sandemose, Aksel 1990 [1933]. *En flykting korsar sitt spår. Espen Arnakkes kommentarer till Jantelagen*. Stockholm: Bokförlaget Forum.
- SOU 1946:74. *Betänkande angående socialvetenskapens ställning vid universitet och högskolor*.
- Steffen, Gustaf 1905-1908. *Sociala studier. Försök till behysning af nutidens samhällsutveckling*. Stockholm: Hugo Geber.
- Steffen, Gustaf 1910-11. *Sociologi: En allmän samhällslära I-IV*. Stockholm: Hugo Geber.
- Swedberg, Richard 1988. ”De nya doktorsavhandlingarna i sociologi 1969-1986”, i Allardt, Erik m.fl. *Sociologin i Sverige. Vetenskap miljö och organisation*. Uppsala: Brytpunkt.
- Synnerman, Jan-Erik 1967. *Attitydförändring vid sociologistudier. Analys av en problemställning samt några data från ett insamlat material*. Göteborg: Trebetygsuppsats, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Therborn, Göran (red) 1966. *En ny vänster*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Therborn, Göran 1967. ”Recension av Johan Asplund (red) ”Sociologiska teorier”, *Sociologisk Forskning* 4:262-266.
- Therborn, Göran 1974. *Science, Class and Society. On the Formation of Sociology and Historical Materialism*. Göteborg: RevoPress AB.
- Therborn, Göran 1981. *Klasstrukturen i Sverige 1930-1980*. Lund: Zenit.
- Therborn, Göran 1985. *Nationernas ofärd*. Lund: Arkiv.
- Therborn, Göran 1995. *European Modernity and Beyond. The Trajectory of European Societies 1945-2000*. London: SAGE.
- Törnqvist, Rolf 1997. ”Ett modernt forskningsfält växer fram. Om svensk sociologi från 30-talet till 50-talet”, i Hansen, Lars m.fl. *Sociologi i tiden. Bakgrund, utveckling, framtid*. Göteborg: Daidalos.
- Weibull, Curt 1941. *Göteborgs högskola. Dess förhistoria och uppkomst*. Göteborgs högskolas årsskrift XLVII. 1941:I.
- Wermlund, Sven 1949. *Samvetets uppkomst: en socialpsykologisk studie*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Wermlund, Sven 1951. *Människan som samhällsvarelse: inledning till socialpsykologin*. Lund: Gleerups.
- Wisselgren, Per 1997. ”Sociologin som inte blev av. Gustaf Steffen och tidig svensk socialvetenskap”, i Hansen, Lars m.fl. *Sociologi i tiden. Bakgrund, utveckling, framtid*. Göteborg: Daidalos.
- Zetterberg, Hans L. 1966. ”Traditioner och möjligheter i svensk sociologi”, *Sociologisk Forskning* 3:1-21.
- Zetterberg, Hans L. 1993. *Sociologins följeslagare*. Stockholm: Ratio.